

P e k i n + 5

**Raport Specjalnego Komitetu
dwudziestej trzeciej Sesji Specjalnej
Zgromadzenia Ogólnego ONZ**

**Raport Europejskiej Komisji Gospodarczej
Regionalne Spotkanie Przygotowawcze
na temat Oceny Wdrażania
*Pekińskiej Platformy Działania 2000***

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci - Pekin 1995

Warszawa 2001

P e k i n + 5

**Raport Specjalnego Komitetu
dwudziestej trzeciej Sesji Specjalnej
Zgromadzenia Ogólnego ONZ**

**Raport Europejskiej Komisji Gospodarczej
„Regionalne Spotkanie Przygotowawcze
na temat Oceny Wdrażania
Pekińskiej Platformy Działania 2000”**

Stowarzyszenie Kobieta na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995

Warszawa 2001

Publikacja wydana w ramach
projektu Koalicji Karat
dzięki finansowemu wsparciu
Fundacji Forda

W przypadku wykorzystania tekstu niniejszej publikacji prosimy
o zamieszczenie notatki: tłumaczenie – Stowarzyszenie Kobiet
na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995.

Tłumaczenie: Aleksandra Solik

Redakcja: Agnieszka Grzybek

Skład komputerowy: Aleksandra Solik

Korekta: Agnieszka Grzybek

Wydawca: Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci –
Pekin 1995

Druk: Zakład Poligraficzny J. Kink

ISBN 83-911834-5-9

Spis treści

Raport Specjalnego Komitetu dwudziestej trzeciej Sesji Specjalnej Zgromadzenia Ogólnego ONZ	5
I. Wprowadzenie.....	7
II. Działania podjęte przez Specjalny Komitet.....	9
III. Rekomendacje Specjalnego Komitetu.....	10
Regionalne Spotkanie Przygotowawcze na temat Oceny Wdrażania Pekinńskiej Platformy Działania 2000 – raport Europejskiej Komisji Gospodarczej	87
A. Wprowadzenie.....	89
Aneks I - Uzgodnione wnioski.....	90
Aneks II - Stanowisko Organizacji Pozarządowych z krajów Europy Środkowej i Wschodniej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw znajdujących się w okresie transformacji.....	133

Uwaga

Dokumenty Narodów Zjednoczonych oznaczone są symbolami dużych liter i cyfr. Pojawienie się takiego symbolu w tekście oznacza odniesienie do dokumentu Narodów Zjednoczonych.

Raport Specjalnego Komitetu dwudziestej trzeciej Sesji Specjalnej Zgromadzenia Ogólnego ONZ

Narody Zjednoczone, Nowy Jork 2000

Zgromadzenie Ogólne
Dokumenty Oficjalne
Dwudziesta trzecia sesja specjalna
Suplement nr 3 (A/S-23/10/rev.1)

Rozdział I

Wprowadzenie

1. 5 czerwca, podczas pierwszego spotkania plenarnego dwudziestej trzeciej sesji specjalnej, Zgromadzenie Ogólne powołało Specjalny Komitet całej dwudziestej trzeciej sesji specjalnej i wybrało na stanowisko przewodniczącej przez aklamację p. Christine Kapalata (Zjednoczona Republika Tanzanii).
2. Specjalny Komitet spotkał się trzy razy - 5, 9 i 10 czerwca 2000 roku, aby wysłuchać przedstawicieli Narodów Zjednoczonych i organizacji pozarządowych oraz rozważyć problem przeglądu i oceny dokonań we wdrażaniu *Platformy Działania* w dwunastu obszarach newralgicznych (pkt. 8 programu), a także kwestię podjęcia dalszych działań i inicjatyw w celu przewycięzenia przeszkód utrudniających realizację *Pekińskiej Platformy Działania* (pkt. 9 programu).
3. 5 czerwca, podczas pierwszego posiedzenia, Specjalny Komitet wybrał poprzez aklamację wiceprzewodniczących: Aicha Afifi (Maroko), Asith Bhattacharje (Indie), Patricia Flor (Niemcy), Misako Kaji (Japonia), Sonia R. Leonce-Carryl (Saint Lucia), Monica Martinez (Ekwador), Kirstem Mlačak (Kanada), Rasa Ostrauskaite (Litwa) i Dubravka Šimonović (Chorwacja). Specjalny Komitet zdecydował, że funkcję Sprawozdawczyni przejmie p. Martinez.
4. W związku z uwzględnieniem pkt. 8 i 9 programu Specjalny Komitet zapoznał się podczas swojej trzeciej wznowionej sesji z raportem Komisji ds. Statusu Kobiet pełniącej funkcję komitetu przygotowawczego do dwudziestej trzeciej sesji specjalnej Zgromadzenia Ogólnego, zatytułowanej *Kobiety 2000: równość płci, rozwój i pokój dla XXI wieku* (A/S-23/2 i Add.1 i 2 [cz. I-IV i IV/Corr.1]).
5. Podczas pierwszego spotkania przewodnicząca wygłosiła oświadczenie.
6. Oświadczenie wygłosił również Specjalny Doradca Sekretarza Generalnego ds. równouprawnienia płci i awansu kobiet.

7. Podczas tego samego spotkania przedstawiciel Mauritiusa wygłosił oświadczenie w imieniu Southern African Development Community.
8. Podczas pierwszego spotkania oświadczenia wygłosili także: dyrektor wykonawczy Wspólnego Programu Narodów Zjednoczonych w sprawie HIV/AIDS, regionalny dyrektor Światowego Programu Żywnościowego, dyrektor Międzynarodowego Instytutu Studiów i Szkolenia na rzecz Awansu Kobiet – INSTRAW, zastępca przedstawiciela Nowojorskiego Urzędu Kontroli Narkotyków i Przeciwdziałania Przemocności oraz zastępca Sekretarza Wykonawczego Komisji Gospodarczo-Społecznej Azji Zachodniej.
9. Podczas tego samego spotkania oświadczenia przedstawili: dyrektor Departamentu Zasobów Ludzkich Międzynarodowego Funduszu Walutowego, zastępca dyrektora generalnego Organizacji Wyżywienia i Rolnictwa ONZ, specjalny przedstawiciel dyrektora generalnego Międzynarodowej Organizacji Pracy i zastępca dyrektora generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Organizacji Edukacji, Nauki i Kultury – UNESCO.
10. Oświadczenie wygłosiła również przedstawicielka All India Women Conference, organizacji pozarządowej o statusie konsultacyjnym przy Radzie Gospodarczo-Społecznej, która zabrała głos w imieniu większej liczby organizacji pozarządowych.
11. 9 czerwca, podczas drugiego spotkania, oświadczenia wygłosili: Dyrektor Generalny Światowej Organizacji Zdrowia, Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, Sekretarz Wykonawczy Europejskiej Komisji Gospodarczej i przedstawiciel Banku Światowego, Urzędu Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców i Międzynarodowego Funduszu Rozwoju Rolnictwa.
12. Oświadczenia wygłosili również przedstawiciele i przedstawicielki następujących organizacji pozarządowych akredytowanych przy Sesji Specjalnej: Caucus on Violence against Women, Uprooted Women's Caucus, Asia Pacific Women's Watch, Media Caucus, NGO Committee on Mental Health, International Network of Girls and World Vision, Agence d'information et de formation pour les femmes, International Self-Reliance Agency for Women, Soroptimist International (w imieniu większej liczby organizacji pozarządowych), World Association of Community Radio Broadcast i African Women's Development Network.

Rozdział II

Działania podjęte przez Specjalny Komitet

13. Podczas trzeciego posiedzenia, które odbyło się 10 czerwca, Specjalny Komitet rozpatrzył projekt raportu (A/S-23/AC.1/L.1 i Add. I-42) oraz projekty dwóch rezolucji przedłożone przez osobę przewodniczącą¹ w formie dokumentu A/S-23/AC.1/L. 2.
14. Swoje stanowiska przedstawili reprezentanci Hondurasu, Kolumbii (także w imieniu Boliwii, Brazylii, Chile, Kostaryki, Ekwadoru, Salwadoru, Gwatemali, Meksyku, Paragwaju, Peru, Urugwaju i Wenezueli), Gabonu, Kuby, Mauretanii, Nigerii (w imieniu państw członkowskich Narodów Zjednoczonych, które są członkami Grupy 77, i Chin), Libijskiej Arabskiej Dżamahiriji, Islamskiej Republiki Iranu, Nikaragui, Sudanu, Kuwejtu, Zjednoczonych Emiratów Arabskich, Kanady (w imieniu JUSCANZ), Argentyny, Iraku, Bangladeszu i Arabii Saudyjskiej.
15. Następnie Specjalny Komitet przyjął raport i zalecił, by Zgromadzenie Ogólne przyjęło projekty obu rezolucji, do których dołączono odpowiednio teksty zatytułowane *Deklaracja Polityczna* i *Dalsze działania i inicjatywy służące wdrażaniu Deklaracji Pekinńskiej i Platformy Działania* (patrz §16 poniżej).

1. ang. *Chairperson* (przyp. tłum.).

Rozdział III

Rekomendacje Specjalnego Komitetu

16. Specjalny Komitet zaleca Zgromadzeniu Ogólnemu przyjęcie następującego projektu rezolucji:

Projekt rezolucji I

Deklaracja polityczna

Zgromadzenie Ogólne,

Przyjmuje polityczną deklarację załączoną do niniejszej rezolucji.

Aneks

Deklaracja Polityczna

My, Rządy uczestniczące w specjalnej sesji Zgromadzenia Ogólnego,

1. Potwierdzamy swoje zaangażowanie w cele i zadania zawarte w *Deklaracji Pekinńskiej*² i *Platformie Działania*³ przyjętych w 1995 roku podczas IV Światowej Konferencji na rzecz Kobiet, oraz w *Perspektywicznych Strategiach z Nairobi na rzecz Awansu Kobiet do roku 2000*⁴ jako podsumowania Dekady Narodów Zjednoczonych na rzecz Kobiet 1976-1985.
2. Potwierdzamy także nasze zaangażowanie we wdrażanie *Pekinńskiej Platformy Działania* w dwunastu newralgicznych obszarach problemowych, do których należą: kobiety i ubóstwo, edukacja i szkole-

2. Report of the Fourth World Conference on Women, Beijing 4-15 September 1995 (publikacja Narodów Zjednoczonych, Sales nr E.96.IV.13), rezolucja 1, aneks I. [Raport IV Światowej Konferencji w sprawach Kobiet, Pekin, 4-15 września 1995].

3. Tamże, aneks II.

4. Report of the World Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace, Nairobi, 15-26 July 1985 (publikacja Narodów Zjednoczonych, Sales nr E.85.IV.10), rozdz. I, dział A. [Raport Światowej Konferencji mający na celu przegląd i ocenę osiągnięć Dekady Narodów Zjednoczonych na rzecz Kobiet: Równość, Rozwój i Pokój, Nairobi, 15-20 lipca 1985].

nie kobiet, kobiety i zdrowie, przemoc wobec kobiet, kobiety a konflikt zbrojny, kobiety i gospodarka, kobiety a władza i podejmowanie decyzji, instytucjonalne mechanizmy na rzecz awansu kobiet, prawa kobiet jako prawa człowieka, kobiety a środki masowego przekazu, kobiety i środowisko, dziewczynka; i wzywamy do realizacji uzgodnionych wniosków i rekomendacji odnoszących się do dalszych działań podejmowanych w następstwie IV Światowej Konferencji na rzecz Kobiet, uzgodnionych przez Komisję ds. Statusu Kobiet od czasu trzydziestej dziewiątej sesji Komisji.

3. Uznajemy, że ponosimy główną odpowiedzialność za pełne wdrożenie *Perspektywicznych Strategii na rzecz Awansu Kobiet z Nairobi, Pekijskiej Deklaracji i Platformy Działania* oraz wszystkich odnośnych zobowiązań na rzecz awansu kobiet i wzywamy w związku z tym do dalszej międzynarodowej współpracy, w tym do ponownego potwierdzenia dążenia do wywiązania się, tak szybko jak to będzie możliwe, z wciąż niezrealizowanego zadania uzgodnionego na międzynarodowym szczeblu, aby przeznaczyć 0,7% produktu narodowego brutto krajów rozwiniętych na oficjalne całościowe wsparcie rozwoju.
4. Przyjmujemy z zadowoleniem osiągnięty do tej pory postęp na rzecz równości płci i wdrażania *Pekijskiej Platformy Działania* i potwierdzamy, że będziemy dążyć do przyspieszenia powszechnej ratyfikacji *Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*, i w tym względzie doceniamy starania podejmowane na wszystkich szczeblach Rządów, systemu Narodów Zjednoczonych, międzyrządowych oraz innych międzynarodowych i regionalnych organizacji i nalegamy, aby kontynuować wysiłki na rzecz pełnego wdrożenia *Pekijskiej Platformy Działania*.
5. Uznajemy rolę i wkład społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności organizacji pozarządowych i organizacji kobiecych, w realizację *Pekijskiej Deklaracji i Platformy Działania* i zachęcamy je do uczestnictwa w dalszym wdrażaniu i w procesach ewaluacji.
6. Podkreślamy, że mężczyźni muszą się zaangażować i wziąć na siebie wspólnie z kobietami odpowiedzialność za promowanie równości płci.

7. Potwierdzamy wagę włączania problematyki płci do głównego nurtu procesu wdrażania ustaleń przyjętych podczas innych głównych konferencji i szczytów Narodów Zjednoczonych oraz potrzebę skoordynowanych działań – stanowiących kontynuację wszystkich głównych konferencji i szczytów – ze strony Rządów, organizacji regionalnych i wszystkich organów i organizacji systemu Narodów Zjednoczonych w ramach odpowiednich mandatów.

My, Rządy na progu nowego tysiąclecia,

8. Potwierdzamy nasze zaangażowanie w przewyższanie przeszkód napotkanych podczas wdrażania *Pekińskiej Platformy Działania i Perspektywicznych Strategii na rzecz Awansu Kobiet z Nairobi* oraz na rzecz wzmocnienia i utrzymania sprzyjającego środowiska na szczeblu krajowym i międzynarodowym. W tym celu zobowiązujemy się podjąć dalsze działania służące zapewnieniu pełnego i przyspieszonego ich wdrożenia, m.in. poprzez promowanie i ochronę wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności, włączanie problematyki płci do wszystkich strategii i programów oraz promowanie pełnego udziału i uwłasnowolnienia (wzmocnienia pozycji) kobiet oraz rozszerzonej współpracy międzynarodowej na rzecz wdrażania *Pekińskiej Platformy Działania*.

9. Zgadza się, by regularnie oceniać dalsze wdrażanie *Pekińskiej Platformy Działania*, mając na względzie połączenie w 2005 roku wszystkich zaangażowanych stron w celu oceny postępu oraz rozważenia nowych stosownych inicjatyw w 10 lat po przyjęciu *Pekińskiej Platformy Działania* i w 20 lat po przyjęciu *Perspektywicznych Strategii na rzecz Awansu kobiet z Nairobi*.

10. Zobowiązujemy się zapewnić stworzenie społeczeństw, w których zarówno kobiety, jak i mężczyźni będą pracować na rzecz takiego świata, w którym każda jednostka może korzystać z równości, rozwoju i pokoju w XXI wieku.

Projekt rezolucji II

Dalsze działania i inicjatywy na rzecz wdrażania *Pekińskiej Deklaracji i Platformy Działania*

Zgromadzenie Ogólne,

przyjmuje dalsze działania i inicjatywy na rzecz wdrażania *Pekińskiej Deklaracji*⁶ i *Platformy Działania*⁷ załączone do niniejszej rezolucji.

Aneks

Dalsze działania i inicjatywy na rzecz wdrażania *Pekińskiej Deklaracji i Platformy Działania*

I. Wprowadzenie

1. Rządy reprezentowane na Specjalnej Sesji Zgromadzenia Ogólnego potwierdzają swoje zaangażowanie na rzecz celów i zadań zawartych w *Pekińskiej Deklaracji i Platformie Działania* przyjętych podczas IV Światowej Konferencji na rzecz kobiet w 1995 r. zgodnie z zapisami zawartymi w raporcie z Konferencji. W *Pekińskiej Deklaracji i Platformie Działania* za cele uznano równość płci, rozwój i pokój oraz ustanowiono program uwłasnowolnienia⁸ kobiet. Rządy dokonały przeglądu i oceny postępu oraz zidentyfikowały przeszkody i aktualne wyzwania towarzyszące wdrażaniu *Platformy Działania*. Uznały, że cele i zobowiązania określone w *Platformie Działania* nie zostały w pełni zrealizowane i uzgodniły dalsze działania i inicjatywy na szczeblu lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym w celu przyspieszenia jej wdrażania i zagwarantowania, że zobowiązania na rzecz równości płci, rozwoju i pokoju zostaną w pełni zrealizowane.

6. Report of the Fourth World Conference on Women, Beijing 4-15 September 1995 (publikacja Narodów Zjednoczonych, Sales nr E.96.IV.13), rezolucja I, aneks I. [Raport IV Światowej Konferencji w sprawach Kobiet, Pekin, 4-15 września 1995].

7. Tamże, aneks II.

8. ang. *empowerment* - uwłasnowolnienie (neologizm)/wzmocnienie pozycji kobiet jest równoznaczne z rzeczywistym poczuciem własnych praw i wewnętrzną siłą, pozwalającą dawać im wyraz, bronić ich oraz z nich korzystać. Podstawą uwłasnowolnienia kobiet jest wzrost poczucia ich własnej wartości i wiary w siebie oraz zwiększenie ich możliwości kierowania swoim życiem i kształtowania stosunków międzyludzkich o charakterze osobistym i społecznym. W praktyce uwłasnowolnienie kobiet wiąże się ze zdobyciem przez nie szerszego dostępu do środków ekonomicznych, prawnych, społecznych i politycznych, pozwalających im na wyrażanie i zaspokajanie swoich potrzeb oraz samorealizację (przyt. tłum.).

2. *Pekińska Platforma Działania* określiła dwanaście newralgicznych obszarów problemowych dla priorytetowych działań na rzecz osiągnięcia awansu i uwłasnowolnienia kobiet. Komisja ds. Statusu Kobiół oceniła postęp w każdym z dwunastu obszarów problemowych i począwszy od 1996 roku przyjmuje uzgodnione wnioski i rekomendacje na rzecz przyspieszonego wdrażania. *Platforma Działania* wraz z tymi uzgodnionymi wnioskami i rekomendacjami tworzy podstawy dla dalszego postępu w osiągnięciu równości płci, rozwoju i pokoju w XXI wieku.
3. Celem *Platformy Działania*, zgodnym całkowicie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych oraz prawa międzynarodowego, jest uwłasnowolnienie wszystkich kobiet. Warunkiem koniecznym jest pełne korzystanie przez wszystkie kobiety ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności. Obowiązkiem Państw, bez względu na ich system polityczny, gospodarczy i kulturalny, jest promowanie i ochrona wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności, przy uwzględnieniu specyfiki krajowej i regionalnej, jak również uwarunkowań historycznych, kulturowych i religijnych. Realizacja niniejszej *Platformy*, w tym także poprzez ustawodawstwo krajowe oraz dzięki określeniu strategii, polityki, programów oraz priorytetów rozwojowych, stanowi suwerenną odpowiedzialność każdego z Państw, zgodnie ze wszystkimi prawami człowieka i podstawowymi wolnościami, a uznanie znaczenia i pełne respektowanie różnych wartości religijnych i etycznych, uwarunkowań kulturowych oraz przekonań filozoficznych jednostek i społeczności powinno mieć pozytywny wpływ na korzystanie w pełni przez kobiety z ich praw człowieka oraz na osiągnięcie równości, rozwoju i pokoju.
4. *Platforma Działania* podkreśla, że kobiety mają wspólne problemy, które można rozwiązać tylko poprzez wspólne i oparte na zasadach partnerstwa działanie z mężczyznami, zmierzające do wspólnego celu, którym jest osiągnięcie równości płci na całym świecie. *Platforma* szanuje i docenia wartość pełnej różnorodności sytuacji kobiet i warunków, w jakich żyją, oraz uznaje, że niektóre kobiety stoją przed szczególnymi barierami na drodze do uwłasnowolnienia.
5. *Platforma Działania* uznaje, że przyczyną barier na drodze do osiągnięcia pełnej równości i awansu są takie czynniki jak rasa, wiek, język, pochodzenie etniczne, kultura, religia lub niepełnosprawność, przynależność do ludności rdzennej lub inny status. Wiele kobiet napotyka

na specyficzne przeszkody związane z ich statusem rodzinnym, zwłaszcza jeśli są samotnymi matkami; lub ze statusem społeczno-ekonomicznym, włączając w to warunki życia na obszarach wiejskich, oddalonych od innych miejscowości lub w rejonach ubogich. Dodatkowe bariery stoją przed uchodźczyniami i innymi kobietami wyrwanymi ze swojego środowiska, także tymi, które żyją w swoim kraju, jak i imigrantkami oraz kobietami migrującymi, w tym robotnicami wędrownymi. Wiele kobiet jest także szczególnie narażonych na katastrofy ekologiczne, poważne i zakaźne choroby oraz różne formy przemocy wobec kobiet.

II. Osiągnięcia i przeszkody we wdrażaniu *Platformy Działania* w dwunastu newralgicznych obszarach problemowych

6. Oceny osiągnięć i trudności należy dokonać w oparciu o zobowiązania podjęte w *Pekińskiej Platformie Działania* i w odniesieniu do dwunastu newralgicznych obszarów problemowych, a mianowicie poprzez analizę podjętych działań i uzyskanych rezultatów, zgodnie z tym, na co wskazano w raportach krajowych, jak również z uwzględnieniem raportów Sekretarza Generalnego oraz wyników, wniosków oraz uzgodnień przyjętych podczas pięciu regionalnych spotkań przygotowawczych do Specjalnej Sesji Zgromadzenia Ogólnego i innych stosownych źródeł. Z oceny tej wynika, że mimo iż dokonał się znaczący postęp, wciąż utrzymują się bariery i w dalszym ciągu istnieje potrzeba wdrażania zobowiązań i celów przyjętych w Pekinie. Podsumowanie osiągnięć oraz nadal występujących lub nowych przeszkód może więc stanowić ogólne ramy dla określenia dalszych działań i inicjatyw w celu przezwyciężenia trudności i osiągnięcia pełnego i szybszego wdrażania *Platformy Działania* na wszystkich szczeblach i we wszystkich obszarach.

A. Kobiety i ubóstwo

7. *Osiągnięcia*: Osiągnięto znaczny postęp w uznaniu wpływu, jaki społeczno-kulturowe uwarunkowania płci wywierają na kształtowanie się ubóstwa oraz tego, że równość płci jest jednym z czynników o szczególnym znaczeniu dla wykorzenia biedy, zwłaszcza w kontekście feminizacji ubóstwa. Rządy, we współpracy z organizacjami poza-

rządowymi, czynią starania zmierzające do włączenia perspektywy płci społeczno-kulturowej do polityki i programów redukowania ubóstwa. Wielostronne, międzynarodowe i regionalne instytucje finansowe także przywiązują większą wagę do włączenia perspektywy płci do swoich kierunków działania. Uczyniono postęp, przyjmując dwutorowe podejście polegające na promowaniu zatrudnienia kobiet i działalności dochodowej oraz zapewnieniu im dostępu do podstawowych usług socjalnych, w tym edukacji i opieki zdrowotnej. Mikrokredyty i inne instrumenty finansowe dla kobiet okazały się skuteczną strategią na rzecz wzmocnienia pozycji ekonomicznej i poszerzyły zakres możliwości ekonomicznych dla części kobiet żyjących w ubóstwie, zwłaszcza na terenach wiejskich. Rozwój polityczny uwzględnia szczególne potrzeby gospodarstw domowych prowadzonych przez kobiety. Badania poszerzyły zrozumienie niejednakowego wpływu, jaki ubóstwo wywiera na kobiety i mężczyzn, w wyniku czego wypracowane zostały narzędzia pomocne przy tego typu szacunkach.

8. *Przeszkody*: Wiele czynników przyczynia się do pogłębiania nierówności ekonomicznych między kobietami i mężczyznami, w tym nierówne dochody, bezrobocie i rosnące ubóstwo grup najbardziej podatnych na zagrożenia i zepchniętych na margines. Obciążenia długami, nadmierne wydatki zbrojeniowe nieprzystające do wymogów bezpieczeństwa narodowego, jednostronne środki przymusu niezgodne z międzynarodowym prawem i Kartą Narodów Zjednoczonych, konflikty zbrojne, obca okupacja, terroryzm, niewielka oficjalna pomoc w rozwoju (ODA) i niewywiązanie się z podjęcia starań zmierzających do wciąż nieosiągniętego lecz przyjętego na szczeblu międzynarodowym celu: 0,7% produktu narodowego brutto państw rozwiniętych na całościową oficjalną pomoc w rozwoju i od 0,15% do 0,20% dla najmniej rozwiniętych państw, jak również brak wydajnego wykorzystania zasobów - to tylko niektóre z czynników, które mogą ograniczać wysiłki na rzecz zwalczania ubóstwa na szczeblu narodowym. Dodatkowymi czynnikami powstrzymującymi wzmocnienie ekonomicznej pozycji kobiet i pogłębiającymi feminizację ubóstwa są: nierówność płci i różnice w podziale władzy w sferze gospodarki, nierówny podział pracy nieodpłatnej między kobiety i mężczyzn, brak technicznego i finansowego wsparcia dla kobiecej przedsiębiorczości, nierówny dostęp do kapitału i zasobów oraz nierówna kontrola nad nimi, zwłaszcza w odniesieniu do ziemi i kredytów oraz dostępu do rynku pracy, jak również wszelkie szkodliwe tradycyjne

i zwyczajowe praktyki. Fundamentalna restrukturyzacja gospodarki przeprowadzana w krajach znajdujących się w okresie transformacji gospodarczej przyczyniła się do tego, że zabrakło zasobów dla programów zwalczania ubóstwa, których celem miało być wzmocnienie pozycji kobiet.

B. Edukacja i szkolenia kobiet

9. *Osiągnięcia:* Zwiększyła się świadomość, że edukacja jest jednym z najcenniejszych środków osiągania równości płci i uwłasnowolnienia kobiet. Osiągnięto postęp w zakresie kształcenia kobiet i dziewcząt oraz w zakresie szkolenia na wszystkich poziomach, zwłaszcza tam, gdzie było odpowiednie zaangażowanie polityczne i wyasygnowania zasobów. We wszystkich regionach poczyniono kroki na rzecz stworzenia systemów kształcenia alternatywnego i szkoleń w celu dotarcia do kobiet i dziewcząt z ludności rdzennej oraz innych grup o słabszej pozycji społecznej i zepchniętych na margines, aby zachęcić je do podejmowania nauki we wszystkich dziedzinach, zwłaszcza tych nietradycyjnych, a także w celu usunięcia uprzedzeń dotyczących płci (społeczno-kulturowej) z edukacji i szkoleń.
10. *Przeszkody:* W niektórych krajach wysiłki zmierzające do ograniczenia analfabetyzmu i wzmocnienia umiejętności czytania i pisania wśród kobiet i dziewcząt oraz do zwiększenia ich dostępu do edukacji wszelkiego typu i na wszystkich poziomach zostały udaremnione przez: brak środków oraz niedostateczną polityczną wolę i brak wystarczającego zaangażowania na rzecz poprawy infrastruktury edukacyjnej i reform w dziedzinie oświaty, przez utrzymującą się dyskryminację ze względu na płć i uprzedzenia obejmujące szkolenie nauczycieli, stereotypy dotyczące płci w nauczaniu zawodu w szkołach, instytucjach dalszego kształcenia i w społecznościach, brak ułatwień w sprawowaniu opieki nad dzieckiem, ciągle stosowanie stereotypów płci w materiałach do nauczania oraz przywiązywanie niedostatecznej uwagi do istniejących zależności między naborem kobiet do instytucji szkolnictwa wyższego a dynamiką rynku pracy. Odległe położenie niektórych społeczności, a w niektórych przypadkach nieodpowiednie wynagrodzenia i świadczenia sprawiają, że pozyskanie i utrzymanie kadry szkoleniowej jest trudne i może

spowodować obniżenie jakości edukacji. Dodatkowo w wielu krajach bariery ekonomiczne, społeczne i związane z infrastrukturą, jak również tradycyjne praktyki dyskryminacyjne przyczyniły się do niższych wskaźników naboru dziewcząt do szkoły i kontynuowania przez nie nauki. Postęp w ograniczaniu analfabetyzmu w niektórych krajach jest mały, co pogłębia nierówną pozycję kobiet w sferze ekonomicznej, społecznej i politycznej. W niektórych z tych krajów nieodpowiednio zaplanowane i zastosowane strategie dostosowania strukturalnego mają szczególnie niekorzystny wpływ na sektor edukacji, ponieważ ich skutkiem było zmniejszenie nakładów na infrastrukturę w oświacie.

C. Kobiety i zdrowie

11. *Osiągnięcia*: Wprowadzone zostały programy mające na celu wykształcenie wśród osób odpowiedzialnych za politykę i planowanie świadomości na temat zapotrzebowania na programy zdrowotne obejmujące wszelkie aspekty zdrowia kobiet w ciągu całego ich życia. Takie programy przyczyniły się do wzrostu przeciętnego dalszego trwania życia w wielu krajach. Chodzi o przywiązywanie większej wagi do wysokiej śmiertelności kobiet na skutek malarii, gruźlicy, chorób przenoszonych za pośrednictwem wody, chorób zakaźnych, biegunek i złego odżywiania; przywiązywanie większej wagi do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz reprodukcyjnych praw kobiet zgodnie z zapisami art. 94 i 95 *Platformy Działania*, a w niektórych krajach zwiększenie nacisku na wdrożenie art. 96 *Platformy Działania*; wzrost wiedzy i stosowania metod planowania rodziny i metod antykoncepcyjnych, jak również wzrost świadomości wśród mężczyzn co do ich odpowiedzialności za planowanie rodziny i metody antykoncepcyjne oraz ich stosowanie; przywiązywanie większej wagi do zakażeń przenoszonych drogą płciową, włącznie z ludzkim wirusem braku odporności/nabytym syndromem braku odporności (HIV/AIDS) wśród kobiet i dziewcząt oraz do metod chronienia się przed takimi infekcjami; przywiązywanie większej wagi do karmienia piersią, odżywiania, zdrowia matek i niemowląt; wprowadzenie perspektywy płci (społeczno-kulturowej) do zdrowotnych i dotyczących zdrowia kobiet działań edukacyjnych i leczniczych oraz specyficznych dla płci programów zapobiegawczych i rehabilitacyjnych związanych

z nadużywaniem substancji, w tym tytoniu, narkotyków i alkoholu; przywiązywanie większej wagi do zdrowia psychicznego kobiet, warunków zdrowotnych w pracy, uwzględnienie wpływów środowiskowych oraz potrzeb starszych kobiet. Zgromadzenie Ogólne podczas swojej dwudziestej pierwszej Sesji Specjalnej, która odbyła się w dniach 30 czerwca-2 lipca 1999 roku, dokonało przeglądu osiągnięć i przyjęło *kluczowe działania*⁹ w zakresie zdrowia kobiet w celu dalszego wdrażania Programu Działania Międzynarodowej Konferencji na rzecz Ludności i Rozwoju¹⁰.

12. *Przeszkody*: Nie do zaakceptowania jest istniejąca na całym świecie przepaść między krajami bogatymi i biednymi, a także różnie w poszczególnych krajach, w odniesieniu do śmiertelności niemowląt i matek oraz wskaźników zachorowań, jak również w odniesieniu do środków przeznaczonych na zdrowie kobiet i dziewcząt, uwzględniając ich szczególną podatność na zakażenia przenoszone drogą płciową, włączając w to ludzki wirus braku odporności/nabyty syndrom braku odporności i inne problemy zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, włącznie z endemicznymi, zakaźnymi i zaraźliwymi chorobami, takimi jak malaria, gruźlica, biegunki i choroby przenoszone za pośrednictwem wody oraz niezakaźne choroby przewlekłe. W niektórych krajach takie endemiczne, zakaźne i zaraźliwe choroby zbierają żniwo wśród dziewcząt i kobiet. W innych krajach choroby niezakaźne, takie jak choroby sercowo-płucne, nadciśnienie i choroby zwyrodnieniowe, stanowią główną przyczynę śmiertelności i zachorowalności kobiet. Pomimo postępu w niektórych krajach w większości państw wysokość wskaźników śmiertelności macierzyńskiej i zachorowalności jest nie do zaakceptowania. Nakłady na podstawową opiekę położniczą są w dalszym stopniu niewystarczające. Brak holistycznego podejścia do zdrowia i opieki nad zdrowiem kobiet i dziewcząt – opierającego się na prawie kobiet do możliwie najlepszego zdrowia fizycznego i psychicznego w czasie całego życia – przyczynił się do zahamowania postępu. Niektóre kobiety w dalszym ciągu napotykają przeszkody w korzystaniu

9. Patrz rezolucja Zgromadzenia Ogólnego S-21/2, aneks.

10. Report of the International Conference on Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994 (publikacja Narodów Zjednoczonych, Sales nr E.95.XIII.18), rozdz. I, rezolucja 1, aneks, [Raport Międzynarodowej Konferencji ds. Ludności i Rozwoju, Kair, 13 września 1994].

ze swojego prawa do możliwie najlepszego stanu zdrowia fizycznego i psychicznego. Przeważająca koncentracja systemów opieki zdrowotnej raczej na leczeniu schorzeń niż utrzymaniu możliwie najlepszego stanu zdrowia także wyklucza holistyczne podejście. W niektórych krajach nie przywiązuje się dostatecznej wagi do społecznych i gospodarczych wyznaczników zdrowia. Brak dostępu do czystej wody, właściwego odżywiania, bezpiecznego systemu sanitarnego, badań i technik z zakresu zdrowia uwzględniających społeczno-kulturowe uwarunkowania płci, niedostateczna wrażliwość na te uwarunkowania w dostarczaniu informacji dotyczącej zdrowia, opieki zdrowotnej i usług zdrowotnych, włącznie z tymi zagrożeniami dla zdrowia, które wiążą się ze środowiskiem i zawodem, godzą w kobiety w krajach rozwijających się i rozwiniętych. Ubóstwo i brak rozwoju w dalszym ciągu wpływa na zdolność wielu rozwijających się krajów do zapewnienia i rozszerzania opieki zdrowotnej odpowiedniej jakości. Niedobór zasobów finansowych i ludzkich, w szczególności w krajach rozwijających się, jak również restrukturyzacja sektora zdrowia i/lub narastający trend do prywatyzacji systemów opieki zdrowotnej w niektórych przypadkach spowodował niską jakość, ograniczenie usług medycznych, a także doprowadził do zmniejszenia zainteresowania zdrowiem najbardziej podatnych na zagrożenia grup kobiet. Takie przeszkody jak nierówne relacje władzy w związkach kobiet i mężczyzn, kiedy kobiety często nie mają możliwości, by domagać się bezpiecznych i odpowiedzialnych zachowań seksualnych, oraz brak porozumienia i zrozumienia między kobietami i mężczyznami co do potrzeb zdrowotnych kobiet zagrażają między innymi zdrowiu kobiet, zwiększając ich podatność na choroby przenoszone drogą płciową, w tym HIV/AIDS, i wpływają na dostęp kobiet do ochrony zdrowia i edukacji, zwłaszcza w zakresie profilaktyki. Młodzież, zwłaszcza dziewczęta, w dalszym ciągu nie ma dostępu do informacji, edukacji i usług z zakresu zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Kobiety, które korzystają z opieki zdrowotnej, często nie są traktowane z szacunkiem, nie gwarantuje im się także prywatności i poufności, nie otrzymują pełnej informacji na temat możliwości wyboru i dostępności usług. W niektórych przypadkach służby zdrowia i ich pracownicy wciąż nie dostosowują się do standardów etycznych, zawodowych i dotyczących wrażliwości na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci oraz do

standardów praw człowieka podczas świadczenia usług z zakresu zdrowia kobiet. Nie zapewniają też prawa do odpowiedzialnej, dobrowolnej i świadomej zgody. Wciąż brakuje informacji na temat dostępności i dostępu do odpowiednich, przystępnych finansowo usług podstawowej opieki zdrowotnej, włącznie z opieką nad zdrowiem seksualnym i reprodukcyjnym, dostatecznej troski o opiekę położniczą i opiekę nad matką, jak również profilaktyki, badań przesiewowych i leczenia raka sutka, szyjki macicy i jajnika oraz osteoporozy. W niewystarczającym stopniu prowadzi się badania nad antykoncepcją dla mężczyzn. Chociaż w niektórych krajach podjęto pewne środki, wciąż nie wdrożono w pełni działań zawartych w art. 106j i 106k *Platformy Działania* dotyczących wpływu niebezpiecznej aborcji oraz potrzeby ograniczenia konieczności uciekania się do aborcji. Narastające zjawisko palenia tytoniu przez kobiety, zwłaszcza kobiety młode, zwiększyło u nich ryzyko raka i innych poważnych chorób, jak również specyficznych ze względu na płeć zagrożeń związanych z tytoniem i środowiskiem dymu tytoniowego.

D. Przemoc wobec kobiet

13. *Osiągnięcia*: Przyjmuje się powszechnie, że przemoc wobec kobiet i dziewcząt, bez względu na to, czy dochodzi do niej w życiu publicznym czy prywatnym, jest problemem z obszaru praw człowieka. Uznaje się, że przemoc wobec kobiet ignorowana lub dokonywana przez państwo lub jego przedstawicieli stanowi pogwałcenie praw człowieka. Uznaje się również, że państwo ma obowiązek dołożenia należytych starań, by zapobiegać, prowadzić dochodzenia i karać akty przemocy wobec kobiet bez względu na to, czy zostały popełnione przez państwo czy przez osoby prywatne, a także, by zapewnić ochronę ofiarom. Wzrosła świadomość i zaangażowanie w zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet i dziewcząt, w tym przemocy domowej, która łamie i osłabia lub niweczy możliwość korzystania z przynależnych im praw człowieka i podstawowych wolności, m.in. poprzez ulepszone prawodawstwo, strategie i programy. Rządy zapoczątkowały reformę polityki i wprowadziły mechanizmy, takie jak międzyresortowe komitety, wytyczne i protokoły oraz krajowe, interdyscyplinarne i skoordynowane programy przeciwdziałania przemocy. Niektóre rządy wprowadziły

także lub zreformowały ustawodawstwo w celu ochrony kobiet i dziewcząt przed wszelkimi formami przemocy oraz wprowadziły przepisy prawne umożliwiające ściganie sprawców. Na wszystkich szczeblach istnieje coraz większa świadomość, że wszelkie formy przemocy wobec kobiet poważnie wpływają na stan ich zdrowia. Dostrzega się znaczącą rolę, jaką mają w tym względzie do odegrania pracownicy opieki zdrowotnej. Pewien postęp poczyniono w zakresie zapewnienia usług i poradnictwa dla maltretowanych kobiet i dzieci, w tym usług prawnych, schronisk, specjalnych usług zdrowotnych i poradnictwa, telefonów zaufania i specjalnie szkolonych jednostek policyjnych. Promuje się szkolenie personelu wdrażającego prawo, pracowników sądownictwa, opieki zdrowotnej i pracowników społecznych. Opracowano materiały edukacyjne dla kobiet i rozwinięto kampanie na rzecz zwiększenia świadomości społecznej, jak również badania nad źródłami przemocy. Prowadzi się coraz więcej badań i specjalistycznych studiów nad społecznymi rolami płciowymi, zwłaszcza w odniesieniu do mężczyzn i chłopców, wszelkich form przemocy wobec kobiet oraz sytuacją dzieci żyjących w rodzinach, w których dochodzi do przemocy, i nad wpływem, jaki to na nie wywiera. Osiągnięto skuteczną współpracę między organizacjami rządowymi i pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet. Aktywne wsparcie ze strony społeczeństwa obywatelskiego, a zwłaszcza organizacji kobiecych i organizacji pozarządowych, odegrało istotną rolę między innymi w promowaniu kampanii podnoszenia świadomości i zapewnieniu świadczeń wspierających kobiety ofiary przemocy. Wysiłki zmierzające do wykorzenienia szkodliwych praktyk tradycyjnych, w tym okaleczania żeńskich narządów płciowych, co stanowi formę przemocy wobec kobiet, uzyskały wsparcie krajowe, regionalne i międzynarodowe. Wiele rządów wprowadziło programy edukacyjne o szerokim zasięgu, jak również środki prawne kryminalizujące te praktyki. Dodatkowo wsparcie to obejmuje powołanie Specjalnego Ambasadora ds. likwidacji praktyk okaleczania żeńskich narządów płciowych przez Fundusz Ludnościowy ONZ (UNFPA, United Nations Population Fund).

14. *Przeszkody*: Kobiety wciąż są ofiarami różnych form przemocy. Niewłaściwe zrozumienie źródłowych przyczyn wszelkich form przemocy wobec kobiet i dziewcząt przeszkadza staraniom na rzecz

eliminacji tej przemocy. Brakuje wszechstronnych programów postępowania ze sprawcami, w tym programów – tam, gdzie to konieczne – umożliwiających im rozwiązywanie problemów bez użycia przemocy. Nieadekwatne dane dotyczące przemocy dalej hamują tworzenie polityki i analiz, których podstawą byłaby informacja. Społeczno-kulturowe dyskryminujące postawy i nierówności ekonomiczne utrwalają podrzędną rolę kobiet w społeczeństwie. To sprawia, że kobiety i dziewczęta są narażone na wiele form przemocy, takich jak fizyczna, seksualna i psychiczna przemoc w rodzinie, w tym bicie, wykorzystywanie seksualne dziewczynek w domu, przemoc związana z niewywiązaniem się rodziny ze zobowiązań posagowych, gwałt małżeński, okaleczanie żeńskich narządów płciowych i inne tradycyjne praktyki szkodliwe dla kobiet, przemoc ze strony partnera i przemoc związana z wyzyskiem. W wielu krajach wciąż ograniczony jest system skoordynowanego, interdyscyplinarnego podejścia do problemu przemocy – takiego, który obejmowałby system ochrony zdrowia, miejsca pracy, media, system edukacji, jak również system wymiaru sprawiedliwości. Przemoc domowa, w tym przemoc seksualna w małżeństwie, w niektórych krajach jest wciąż traktowana jako sprawa prywatna. Świadomość skutków przemocy domowej, sposobów jej zapobiegania oraz praw ofiar jest w dalszym ciągu niedostateczna. Mimo pewnej poprawy w wielu krajach wciąż słabe jest ustawodawstwo i środki prawne, zwłaszcza w zakresie prawa karnego, służące eliminacji różnych form przemocy wobec kobiet i dzieci, w tym przemocy domowej i pornografii dziecięcej. Strategie przeciwdziałania są fragmentaryczne i ukierunkowane na reagowanie, brakuje programów dotyczących tych problemów. odnawia się również, że w niektórych krajach pojawiły się problemy związane z zastosowaniem nowych technik komunikacji i przepływu informacji w handlu kobietami i dziećmi oraz w różnych formach wyzysku ekonomicznego i seksualnego.

E. Kobiety i konflikty zbrojne

15. *Osiągnięcia*: Zwiększyło się zrozumienie, że konflikt zbrojny wywiera niejednakowo destrukcyjny wpływ na kobiety i mężczyzn oraz że ważnym jest, aby stosowanie międzynarodowego prawa z zakresu praw człowieka i prawa humanitarne odznaczało się uwrażliwieniem na

społeczno-kulturowe uwarunkowania płci. Podjęto kroki na szczeblu krajowym i międzynarodowym na rzecz przeciwdziałania nadużyciom wobec kobiet, włącznie z przywiązywaniem większej wagi do konieczności ukrócenia bezkarności przestępstw popełnianych wobec kobiet w sytuacjach konfliktów zbrojnych. Prace Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii i Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy są istotnym wkładem w rozwiązywanie problemu przemocy wobec kobiet w kontekście konfliktów zbrojnych. Historyczne znaczenie ma również przyjęcie przepisów karnych Międzynarodowego Trybunału Karnego¹¹, które stwierdzają, że gwałt, niewolnictwo seksualne, wymuszona prostytutka, wymuszona ciąża, wymuszona sterylizacja i inne formy przemocy seksualnej stanowią zbrodnie wojenne, jeśli zostały popełnione w trakcie konfliktów zbrojnych, a w określonych okolicznościach – również zbrodnie przeciwko ludzkości. W coraz większym stopniu uznaje się wkład kobiet w procesy budowania pokoju, osiągnięcia pokoju oraz rozwiązywania konfliktów. Wprowadza się edukację i szkolenia z zakresu rozwiązywania konfliktów bez użycia przemocy. Osiągnięto postęp w upowszechnianiu i wdrażaniu wytycznych służących ochronie uchodźczyń i zaspokajania potrzeb kobiet przesiedlonych. W niektórych krajach uznano, że prześladowanie, którego podłożem jest płeć, stanowi podstawę do otrzymania statusu uchodźcy. Rządy, międzynarodowa społeczność i organizacje, a w szczególności Organizacja Narodów Zjednoczonych, uznały, że potrzeby kobiet i mężczyzn z zakresu pomocy humanitarnej są różne. Oznacza to konieczność zapewnienia bardziej wszechstronnego wsparcia uchodźczyniom i kobietom przesiedlonych, w tym kobietom, które doświadczyły wszelkich form wykorzystywania, włącznie z takim, którego podłożem jest płeć, w celu zapewnienia równego dostępu do odpowiedniej żywności i właściwego odżywiania, czystej wody, bezpiecznych systemów sanitarnych, schronienia, edukacji, usług socjalnych i zdrowotnych, w tym usług z zakresu zdrowia reprodukcyjnego i opieki nad matką. Wzrosła świadomość na temat potrzeby uwzględnienia perspektywy płci społeczno-kulturowej w planowaniu, projektowaniu i wdrażaniu pomocy humanitarnej i dostarczaniu odpowiednich zasobów. Agencje pomocy humanitarnej i społeczeństwo

11. A/CONF.183/9.

obywatelskie, w tym organizacje pozarządowe, odgrywają ważną i coraz większą rolę w niesieniu pomocy humanitarnej, jak również w opracowywaniu – gdy to konieczne – i wdrażaniu programów odpowiadających na potrzeby kobiet i dziewcząt, w tym uchodźczyń oraz przesiedlonych kobiet i dziewcząt znajdujących się w krytycznych sytuacjach i wymagających pomocy humanitarnej, a także w sytuacjach konfliktów i pokonfliktowych.

16. *Przeszkody*: Pokój nierozzerwalnie wiąże się z równością między kobietami i mężczyznami oraz rozwojem. Konflikty zbrojne oraz konflikty innego rodzaju, wojny agresywne, obca okupacja, kolonialna oraz inna obca dominacja, jak również terroryzm są nieustającymi przeszkodami w awansie kobiet. Atakowanie cywilów, w tym kobiet i dzieci, wysiedlanie ludzi, rekrutacja dzieci-żołnierzy, czemu towarzyszy łamanie praw krajowych i międzynarodowych przez różne podmioty – państwa i/lub nie-państwa – do czego dochodzi podczas konfliktów zbrojnych, wywarło szczególnie niekorzystny wpływ na równość płci i prawa kobiet. Konflikty zbrojne powiększają liczbę rodzin, w których kobiety są głównym żywicielem, w większości wypadków żyjących w ubóstwie. Niedoreprezentowanie kobiet na wszystkich stanowiskach na wszelkich poziomach podejmowania decyzji, takich jak stanowiska specjalnych wysłanników lub specjalnych przedstawicieli Sekretarza Generalnego, w procesach utrzymywania pokoju, budowania pokoju, pojednania po konfliktach i procesach odbudowy, a także brak świadomości społeczno-kulturowych uwarunkowań płci w tych obszarach stanowią poważne przeszkody. Nie udało się zapewnić wystarczających środków, a także odpowiednio je rozdzielić, aby zaspokoić potrzeby rosnącej liczby uchodźców, którymi w większości są kobiety i dzieci. Dotyczy to zwłaszcza krajów rozwijających się, które przyjmują dużą liczbę uchodźców; pomoc międzynarodowa nie nadąża za rosnącą liczbą uchodźców. Zwiększająca się liczba osób przesiedlonych w obrębie własnych krajów i zaspokojenie ich potrzeb, w szczególności potrzeb kobiet i dzieci, w dalszym ciągu stanowi podwójny ciężar dla krajów tym dotkniętych i ich zasobów finansowych. Problemem pozostaje nieodpowiednie przeszkolenie personelu zajmującego się zaspokajaniem potrzeb kobiet w sytuacjach

konfliktów zbrojnych bądź uchodźczyń, niedobór programów służących terapii po traumatycznych przeżyciach oraz szkoleń zawodowych.

17. Nadmierne, biorąc pod uwagę wymogi narodowych systemów bezpieczeństwa, wydatki na cele wojskowe, w tym wydatki w skali globalnej, handel bronią oraz inwestowanie w produkcję zbrojeniową odciągają ewentualne fundusze od rozwoju społecznego i gospodarczego, a w szczególności od awansu kobiet. W wielu krajach sankcje ekonomiczne uderzyły w ludność cywilną pod względem społecznym i humanitarnym, zwłaszcza zaś w kobiety i dzieci.
18. W niektórych krajach na awans kobiet negatywny wpływ wywierają jednostronne środki niezgodne z międzynarodowym prawem i Kartą Narodów Zjednoczonych, które stwarzają przeszkody w stosunkach handlowych między państwami, hamując osiągnięcie pełnego rozwoju społecznego i gospodarczego i stojąc na przeszkodzie dobrostanu ludności w krajach tym dotkniętych, czego szczególne skutki ponoszą kobiety i dzieci.
19. W sytuacjach konfliktów zbrojnych w dalszym ciągu łamie się prawa człowieka kobiet, naruszając tym samym podstawowe zasady międzynarodowego prawa praw człowieka oraz międzynarodowego prawa humanitarnego. W sytuacjach konfliktów zbrojnych dochodzi do nasilenia wszelkich form przemocy wobec kobiet, w tym niewolnictwa seksualnego, gwałtów, systematycznych gwałtów, wykorzystywania seksualnego oraz wymuszanych ciąż. Przesiedlenie połączone z utratą domu i majątku, ubóstwo, rozbitcie i rozdzielenie rodzin oraz inne konsekwencje konfliktów zbrojnych wywierają poważny wpływ na ludność, zwłaszcza na kobiety i dzieci. Dziewczynki są również wciągane z pogwałceniem prawa międzynarodowego w sytuacje konfliktów zbrojnych – m.in. rekrutowane jako bojowniczk, niewolnice seksualne lub osoby do prac domowych.

F. Kobiety i gospodarka

20. *Osiągnięcia:* Wzrasta udział kobiet na rynku pracy, a w następstwie tego ich ekonomiczna autonomia. Niektóre rządy wprowadziły różne środki odnoszące się do ekonomicznych i społecznych praw kobiet,

równego dostępu do zasobów gospodarczych i do kontroli nad nimi oraz równości w zakresie zatrudnienia. Inne środki obejmują ratyfikację międzynarodowych konwencji pracy, jak również włączenie i wzmocnienie ustawodawstwa w celu dostosowania go do tych konwencji. Wzrosła świadomość potrzeby pogodzenia pracy zawodowej i obowiązków rodzinnych oraz pozytywnych skutków środków takich jak urlopy macierzyńskie i ojcowskie, a także urlopy rodzicielskie oraz usługi i świadczenia w dziedzinie opieki nad dzieckiem i rodziną. Niektóre rządy podjęły postanowienia dotyczące dyskryminującego i niewłaściwego zachowania w miejscu pracy oraz zapobiegania niezdrowym warunkom pracy, a także ustanowiły fundusze dla promowania kobiet w przedsiębiorczości, edukacji i szkoleniu, włącznie z umiejętnościami naukowymi i technicznymi oraz w procesach podejmowania decyzji. Prowadzone są badania nad barierami, przed jakimi stają kobiety na drodze do ekonomicznego uwłasnowolnienia, w tym też nad relacjami między pracą płatną i nieodpłatną; tworzy się również narzędzia wspomagające te badania.

21. *Przeszkody*: Wciąż brakuje powszechnego uznania konieczności uwzględnienia perspektywy płci w polityce rozwoju makroekonomicznego. Wiele kobiet pracuje na obszarach wiejskich i w nieformalnym sektorze gospodarki, wytwarzając dobra na własne potrzeby oraz w sektorze usług o niskim poziomie dochodów, niedostatecznym zabezpieczeniu pracy i małym bezpieczeństwie socjalnym. W sformalizowanym sektorze gospodarki wiele kobiet, których kwalifikacje i doświadczenie są porównywalne do kwalifikacji mężczyzn, otrzymuje niższe wynagrodzenia, a ich dochody i możliwość kariery są mniejsze niż mężczyzn. Zasada równej płacy dla kobiet i mężczyzn za równą pracę lub pracę tej samej wartości nie została jeszcze w pełni zrealizowana. Wciąż utrzymuje się dyskryminacja ze względu na płeć i ciężę w zatrudnieniu i możliwościach awansu, także wymóg przeprowadzenia testów ciążowych, oraz molestowanie seksualne w miejscu pracy. W niektórych krajach ustawodawstwo nie uznaje pełnych i równych praw kobiet do posiadania ziemi i innego majątku, w tym też prawa do spadku. Osiąganie sukcesu zawodowego w większości przypadków wciąż jest trudniejsze dla kobiet z powodu braku struktur i środków uwzględniających macierzyństwo i obowiązki rodzinne.

W niektórych wypadkach utrzymujące się stereotypy płci doprowadzają do obniżenia statusu pracowników ze względu na wypełnianie przez nich funkcji ojcowskich i do niewystarczającego zachęcania mężczyzn do godzenia obowiązków rodzinnych i zawodowych. Brak przyjaznych rodzinie zasad organizacji pracy wzmaga te trudności. Mało skutecznie wdraża się ustawodawstwo i systemy praktycznego wspierania. W przypadku kobiet łączenie pracy wynagradzanej ze świadczeniami na rzecz rodziny w gospodarstwach domowych i w społeczeństwie będzie stanowiło dla nich nieproporcjonalne obciążenie dopóki mężczyźni w niewystarczającym stopniu będą uczestniczyć w wypełnianiu zadań i obowiązków domowych. Kobiety w dalszym ciągu wykonują większą część pracy nieodpłatnej.

G. Kobiety a władza i podejmowanie decyzji

22. *Osiągnięcia:* Wzrasta uznanie społecznej wagi pełnego uczestnictwa kobiet w procesach podejmowania decyzji i we władzach na wszystkich szczeblach i na wszystkich forach, w tym w sektorach międzyrządowym, rządowym i pozarządowym. W niektórych krajach kobiety osiągnęły wyższe pozycje w tych sferach. Coraz więcej państw przyjmuje politykę afirmatywnych i pozytywnych działań, włącznie z zastosowanymi w niektórych krajach systemami kwotowymi lub dobrowolnymi porozumieniami, wymiernymi celami i zadaniami, rozwojem programów szkoleniowych dla przywódczyń oraz wprowadzeniem środków umożliwiających godzenie obowiązków rodzinnych i zawodowych zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn. Ustanawia się lub ulepsza i wzmacnia krajowe mechanizmy i urzędy działające na rzecz awansu kobiet, jak również krajowe i międzynarodowe sieci kobiet-polityków, parlamentarzystek, aktywistek i ekspertek pracujących w różnych dziedzinach.
23. *Przeszkody:* Pomimo powszechnej akceptacji potrzeby osiągnięcia równowagi płci w organach decyzyjnych na wszystkich szczeblach, utrzymuje się przepaść między stanem *de iure* i *de facto*. Pomimo znacznej poprawy równości kobiet i mężczyzn *de iure*, aktualny udział kobiet na najwyższych szczeblach decyzyjnych krajowych i międzynarodowych nie zmienił się znacząco od czasu Konferencji

w Pekinie w 1995 roku, a dotkliwy brak dostatecznej reprezentatywności kobiet w organach decyzyjnych we wszystkich sferach, m.in. w polityce, mechanizmach zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, gospodarce, ochronie środowiska i mediach, hamuje proces włączania perspektywy płci społeczno-kulturowej do tych newralgicznych obszarów wpływu. Kobiety są w dalszym ciągu niedostatecznie reprezentowane na szczeblu ustawodawczym, ministerialnym i administracyjnym, jak również na najwyższych poziomach sektora przemysłowego oraz innych instytucji społecznych i gospodarczych. Tradycyjnie przypisywane płci role społeczne ograniczają kobietom możliwości wyboru edukacji i kariery i zmuszają je do przejęcia ciężaru odpowiedzialności za gospodarstwo domowe. Inicjatywy i programy zmierzające do zwiększenia udziału kobiet w procesach decyzyjnych zostały zahamowane przez brak zasobów ludzkich i finansowych na szkolenia i wspieranie karier politycznych, brak wrażliwych na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci postaw wobec kobiet w społeczeństwie, w niektórych przypadkach brak świadomości kobiet co do potrzeby angażowania się w procesy decyzyjne, brak odpowiedzialności wybieralnych urzędników państwowych i partii politycznych za promowanie równości płci i udziału kobiet w życiu publicznym, brak świadomości społecznej dotyczącej ważności zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w procesach podejmowania decyzji, brak gotowości ze strony mężczyzn do dzielenia się władzą, brak zadowalającego dialogu i współdziałania z kobiecymi organizacjami pozarządowymi, wspólnie ze strukturami organizacyjnymi i politycznymi, które umożliwiają kobietom udział we wszystkich sferach podejmowania decyzji politycznych.

H. Instytucjonalne mechanizmy na rzecz awansu kobiet

24. *Osiągnięcia*: Powołano i wzmocniono urzędy, uznając je za instytucjonalne bazy pełniące funkcję katalizatorów promowania równości płci, włączania problematyki płci do głównego nurtu i monitorowania wdrażania *Platformy Działania*, a w wielu wypadkach *Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*. W wielu krajach osiągnięto postęp, jeśli chodzi o widoczność, status, zasięg i koordynację działań tych urzędów. Włączanie problematyki

płci do głównego nurtu uznano powszechnie za strategię poszerzenia wpływu polityki na rzecz promowania równego statusu płci. Jej celem jest włączanie perspektywy płci do całego ustawodawstwa, różnych dziedzin polityki, programów i projektów. Urzędy te, pomimo ograniczonych zasobów finansowych, wniosły znaczący wkład do rozwoju zasobów ludzkich w dziedzinie studiów nad kulturową tożsamością płci (*gender studies*) i przyczyniły się również do zwiększenia wysiłków na rzecz gromadzenia i upowszechniania danych segregowanych według kryterium płci i ze względu na wiek, badań i dokumentowania uwzględniających społeczno-kulturowe uwarunkowania płci. W obrębie systemu Narodów Zjednoczonych duży postęp poczyniono we włączaniu perspektywy płci do głównego nurtu, a także rozwoju narzędzi i tworzeniu punktów koordynacyjnych ds. równości płci (tzw. *gender focal points*).

25. *Przeszkody*: W wielu krajach głównymi przeszkodami, przed którymi stoją krajowe urzędy ds. równego statusu płci, są niewystarczające zasoby finansowe i ludzkie oraz brak politycznej woli i zaangażowania. Sytuację tę pogarsza jeszcze brak zrozumienia wśród struktur rządowych zasad równości płci oraz potrzeby włączania problematyki społeczno-kulturowych uwarunkowań płci do głównego nurtu, jak również panujące stereotypy płci, dyskryminujące postawy, konkurujące priorytety rządów, a w niektórych krajach – niejasne pełnomocnictwa, umiejscowienie urzędów na marginesie struktur rządowych, brak w wielu obszarach danych segregowanych według kryterium płci i wieku oraz niedostateczne metody oceny osiąganego postępu, towarzyszący temu niedostatek władzy i brak dostatecznych więzi ze społeczeństwem obywatelskim. Działania urzędów krajowych hamowane były również przez problemy natury strukturalnej i komunikacyjnej wewnątrz i pomiędzy agendami rządowymi.

I. Prawa kobiet jako prawa człowieka

26. *Osiągnięcia*: Podjęto reformy legislacyjne, aby zakazać wszelkich form dyskryminacji i wyeliminowano dyskryminujące zapisy w prawie cywilnym i karnym dotyczące stosunków małżeńskich i rodzinnych, wszelkich form przemocy, kobiecej własności, politycznych praw kobiet

oraz praw kobiet w sferze pracy i zatrudnienia. Podjęto kroki na rzecz umożliwienia kobietom korzystania *de facto* z przynależnych im praw człowieka poprzez stworzenie sprzyjającego środowiska, włączając w to podjęcie kroków politycznych, ulepszenie mechanizmów egzekwowania i monitorowania oraz podnoszenie oświaty prawnej i prowadzenie kampanii na rzecz zwiększania świadomości na wszystkich szczeblach. *Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet* została ratyfikowana przez 165 krajów, a jej pełne wdrażanie promuje Komitet ds. Eliminacji Dyskryminacji Kobiet. Podczas 54. Sesji Zgromadzenie Ogólne przyjęło *Protokół Dodatkowy do Konwencji*¹², który pozwala kobietom twierdzącym, że są ofiarami naruszenia przez Państwo-Stronę któregośkolwiek z praw przedstawionych w Konwencji, przedłożyć skargę do Komitetu ds. Eliminacji Dyskryminacji Kobiet, co jest zasługą organizacji pozarządowych działających na rzecz zwiększenia świadomości i tworzących poparcie dla jego przyjęcia. Kobięce organizacje pozarządowe przyczyniły się również do powszechnego uświadomienia sobie, że prawa kobiet są prawami człowieka. Stworzyły one również poparcie dla uwzględnienia perspektywy płci podczas opracowywania Statutu Rzymskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego. Osiągnięto również postęp we włączaniu praw człowieka kobiet i perspektywy płci do głównego nurtu działań w obrębie systemu ONZ, a także do prac Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka i Komisji ds. Praw Człowieka.

27. *Przeszkody*: Dyskryminacja ze względu na płeć i wszelkie inne formy dyskryminacji, a w szczególności rasizm, dyskryminacja rasowa, ksenofobia i łącząca się z nią nietolerancja, w dalszym ciągu stwarzają zagrożenie dla możliwości korzystania przez kobiety z praw człowieka i podstawowych wolności. W sytuacji konfliktu zbrojnego i zewnętrznej okupacji prawa człowieka kobiet są naruszane w szerokim zakresie. Mimo że wiele krajów ratyfikowało *Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet* cel powszechnej ratyfikacji do 2000 roku nie został osiągnięty i w dalszym ciągu istnieje duża liczba zastrzeżeń do tej Konwencji. Podczas gdy wzrasta akceptacja zasady równości płci, to jednak wiele krajów nie wdrożyło jeszcze

12. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 54/4, aneks.

w pełni postanowień Konwencji. Wciąż utrzymuje się dyskryminujące ustawodawstwo, jak również szkodliwe tradycyjne i zwyczajowe praktyki oraz negatywne stereotypy dotyczące kobiet i mężczyzn. Prawa i kodeksy rodzinne, cywilne, karne, pracy i handlowe lub administracyjne zarządzenia i regulacje prawne nie uwzględniają w pełni perspektywy płci. Luki w ustawodawstwie i w przepisach prawnych, jak również brak wprowadzania w życie i egzekwowania ustawodawstwa i przepisów prawnych powodują *de iure* i *de facto* nierówność i dyskryminację, a w kilku wypadkach wprowadzono nowe prawa dyskryminujące. W wielu krajach kobiety nie mają zadowalającego dostępu do prawa, czego przyczyną jest analfabetyzm, brak znajomości prawa, informacji i zasobów, niewrażliwość i uprzedzenia dotyczące płci oraz brak świadomości praw człowieka kobiet wśród urzędników wymiaru sprawiedliwości i sądownictwa, którzy w wielu wypadkach nie respektują praw człowieka kobiet oraz godności i wartości osoby ludzkiej. W niedostatecznym stopniu uznaje się prawa reprodukcyjne dziewczynek i kobiet, niedostatecznie rozpoznano bariery utrudniające im pełne korzystanie z tych praw, obejmujących określone prawa człowieka zgodnie z definicjami w art. 95 *Pekińskiej Platformy Działania*. Niektóre kobiety i dziewczynki w dalszym ciągu napotykały bariery w dostępie do sprawiedliwości i korzystania ze swoich praw człowieka z powodu czynników takich jak rasa, język, pochodzenie etniczne, kultura, religia, niepełnosprawność lub przynależność do określonej klasy społeczno-ekonomicznej albo status migrantek, obejmujący pracujące migrantki, kobiety przesiedlone, uchodźczynie lub fakt przynależności do ludności rdzennej do ludności rdzennej.

J. Kobiety i środki masowego przekazu

28. *Osiągnięcia*: Stworzenie sieci mediów kobiecych na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym przyczyniło się do globalnego rozpowszechniania informacji, wymiany poglądów i wsparcia grup kobiecych zajmujących się pracą z mediami. Rozwój technologii służących informacji i komunikacji, zwłaszcza zaś Internetu, umożliwił wzmocnienie pozycji kobiet i dziewczynek, co pozwoliło coraz większej liczbie kobiet i dziewcząt uczestniczyć w wymianie wiedzy, działać w sieciach (*networking*) i prowadzi komercyjną działalność w zakresie

elektroniki. Liczba kobiecych organizacji i programów działających w sferze mediów zwiększyła się, ułatwiając osiągnięcie celu zwiększenia udziału oraz promocji pozytywnych wizerunków kobiet w mediach. Osiągnięto postęp w zwalczaniu negatywnych wizerunków kobiet poprzez sformułowanie zawodowych wytycznych i stworzenie dobrowolnych kodeksów postępowania, zachęcających do sprawiedliwego przedstawiania i używania nieseksistowskiego języka w programach medialnych.

29. *Przeszkody*: Zjawisko negatywnego, połączonego z przemocą i/lub degradującego, przedstawiania kobiet, wliczając w to pornografię oraz stereotypowe wizerunki kobiet, nasiliło się w różny sposób – w niektórych wypadkach przy użyciu nowych technologii komunikacji, wciąż funkcjonują też uprzedzenia wobec kobiet w mediach. Ubóstwo, brak dostępu i możliwości, analfabetyzm, brak umiejętności posługiwania się komputerem oraz bariery językowe dla niektórych kobiet stanowią przeszkodę w korzystaniu z technik związanych z komunikacją i upowszechnianiem informacji, w tym z Internetu. Rozwój Internetu i dostęp do jego infrastruktury jest szczególnie ograniczony w krajach rozwijających się i to zwłaszcza dla kobiet.

K. Kobiety i środowisko

30. *Osiągnięcia*: Polityka i programy dotyczące środowiska w niektórych krajach uwzględniają perspektywę społeczno-kulturowej tożsamości płci. Uznając powiązania, jakie istnieją między równością płci, ograniczaniem ubóstwa, trwałym rozwojem i ochroną środowiska, rządy uwzględniły w swoich strategiach rozwoju dochodową działalność kobiet, jak również szkolenia w zarządzaniu zasobami naturalnymi i w ochronie środowiska. Uruchomiono projekty służące zachowaniu i wykorzystaniu tradycyjnej wiedzy ekologicznej kobiet, w tym tradycyjnej ekologicznej wiedzy kobiet rdzennych, w zarządzaniu zasobami naturalnymi i zachowaniu różnorodności biologicznej
31. *Przeszkody*: Wciąż brakuje powszechnej świadomości na temat zagrożeń środowiskowych napotykanych przez kobiety oraz korzyści wynikających z równości płci dla promowania ochrony środowiska. Ograniczony dostęp kobiet do technicznych zawodów, zasobów

i informacji, zwłaszcza w krajach rozwijających się, między innymi z powodu nierówności płci, przeszkadza skutecznemu udziałowi kobiet w procesach podejmowania decyzji dotyczących ochrony środowiska, w tym także na szczeblu międzynarodowym. Badania, działania, ukierunkowane strategie oraz społeczna świadomość są wciąż ograniczone w zakresie zróżnicowanego wpływu i skutków, jakie problemy środowiskowe wywierają na życie kobiet i mężczyzn. Realne rozwiązania problemów ekologicznych, związanych także z degradacją środowiska, powinny uwzględniać przyczyny, które są źródłem tych problemów, takie jak obca okupacja. Polityce i programom dotyczącym ochrony środowiska brakuje perspektywy płci społeczno-kulturowej, nie uwzględniają one ról pełnionych przez kobiety oraz ich wkładu w zachowanie środowiska.

L. Dziewczynka

32. *Osiągnięcia*: Dzięki poprawie infrastruktury edukacyjnej, zwiększeniu liczby osób rozpoczynających naukę i pozostających w szkole, mechanizmów wsparcia dla nastoletnich matek i dziewcząt w ciąży, zwiększeniu możliwości edukacji nieformalnej i poszerzeniu uczestnictwa w lekcjach z przedmiotów ścisłych i technicznych oraz uwrażliwieniu środowisk szkolnych na kwestie płci społeczno-kulturowej poczyniono pewien postęp w nauczaniu na szczeblu podstawowym i – w mniejszym stopniu – na poziomie średnim i wyższym. Zwrócono większą uwagę na zdrowie dziewczynek i dziewcząt, w tym na zdrowie seksualne i reprodukcyjne młodzieży. Coraz więcej krajów wprowadza prawa zakazujące okaleczania żeńskich narządów płciowych i wyższe kary dla osób dokonujących przemocy seksualnej, zajmujących się handlem i innymi formami wyzysku dziewczynek, w tym dla celów komercyjnych. Niedawnym osiągnięciem jest przyjęcie protokołów dodatkowych do *Konwencji o prawach dziecka*, w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne¹³ i handlu dziećmi, prostytucji dziecięcej i pornografii dziecięcej¹⁴.

13. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 54/263, aneks I.

14. Ibid. aneks II.

33. *Przeszkody*: Utrzymywanie się ubóstwa, dyskryminacyjnych postaw wobec kobiet, dziewcząt i dziewczynek, negatywnych postaw kulturowych i praktyk wobec dziewczynek, a także negatywnych stereotypów dotyczących dziewczynek i chłopców ograniczających potencjał dziewczynek oraz nieadekwatna świadomość specyficznej sytuacji dziewcząt, pracy dzieci i znaczne obciążanie dziewczynek obowiązkami domowymi, nieodpowiednie odżywianie i dostęp do usług opieki zdrowotnej, brak środków finansowych, który często przeszkadza dziewczętom w kontynuowaniu i ukończeniu edukacji i szkolenia, przyczyniają się do pozbawienia dziewczynek możliwości, które pozwoliłyby im stać się pewnymi siebie, polegającymi na sobie i niezależnymi dorosłymi. Ubóstwo, brak wsparcia ze strony rodziców i odpowiedniego pokierowania, brak informacji i edukacji, wykorzystywanie i wszelkie formy wyzysku, przemoc wobec dziewczynek – w wielu wypadkach prowadzą do niechcianej ciąży i zarażenia się HIV, co może także prowadzić do ograniczenia możliwości edukacyjnych. Czynnikiem hamującym rozwój programów na rzecz dziewczynek jest brak lub niedostateczne nakłady środków finansowych i zasobów ludzkich. Utworzono niewiele mechanizmów krajowych służących wdrażaniu strategii i programów na rzecz dziewczynek, a w niektórych wypadkach koordynacja działań pomiędzy odpowiedzialnymi za nie instytucjami była niewystarczająca. Większa świadomość potrzeb zdrowotnych, w tym potrzeb z zakresu zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego młodzieży, nie zaowocowała jeszcze zapewnieniem w wystarczającym stopniu niezbędnych informacji i usług. Mimo postępu w zakresie ochrony prawnej wciąż wzrasta wykorzystywanie i seksualny wyzysk dziewczynek. W dalszym ciągu młodzieży brakuje niezbędnej edukacji i usług, które pozwoliłyby im w pozytywny i odpowiedzialny sposób radzić sobie ze swoją seksualnością.

III. Bieżące wyzwania determinujące pełną realizację *Pekińskiej Deklaracji i Platformy Działania*

34. Przeglądu i oceny wdrażania *Pekińskiej Deklaracji i Platformy Działania* dokonano w szybko zmieniającej się sytuacji światowej. Od 1995 roku nagłośniono szereg problemów, które zyskały nowe wymiary, co stworzyło dodatkowe wyzwania dla pełnego i przyspieszonego

wdrażania *Platformy* w celu zapewnienia równości płci, rozwoju i pokoju przez rządy, organy międzyrządowe, organizacje międzynarodowe, sektor prywatny i organizacje pozarządowe według właściwości. Do pełnego wdrożenia *Platformy Działania* niezbędne jest ciągłe polityczne zaangażowanie na rzecz równości płci na wszystkich szczeblach.

35. Globalizacja stwarza nowe wyzwania dla wypełnienia przyjętych zobowiązań i realizacji celów Konferencji Pekinńskiej. W niektórych krajach na skutek procesu globalizacji dokonały się zmiany w polityce w zakresie zwiększenia swobody handlu i przepływu środków finansowych, prywatyzacji przedsiębiorstw będących własnością państwa, a w wielu przypadkach w zakresie obniżenia wydatków publicznych na świadczenia socjalne. Zmiana ta przekształciła modele produkcji i przyspieszyła postęp techniczny w dziedzinie komunikacji i informacji oraz wpłynęła na życie kobiet – zarówno jako pracownic, jak i konsumentek. W wielu krajach, zwłaszcza rozwijających się i najmniej rozwiniętych, zmiany te miały niekorzystny wpływ na życie kobiet i doprowadziły do wzrostu nierówności. Ich wpływ na kwestie płci społeczno-kulturowej nie jest przedmiotem systematycznych badań. Globalizacja wywiera również kulturowy, polityczny i społeczny wpływ na wartości kulturowe, styl życia i formy komunikacji oraz oddziałuje na osiągnięcia w zakresie trwałego rozwoju. Korzyści z rozwijającej się gospodarki globalnej są nierówno rozdzielane, co prowadzi do zwiększenia się dysproporcji ekonomicznych, feminizacji ubóstwa, większej nierówności płci, w tym poprzez częste pogorszenie się warunków pracy i niebezpieczne środowiska pracy, zwłaszcza w gospodarce nieformalnej i na terenach wiejskich. Jakkolwiek niektórym kobietom globalizacja przyniosła więcej możliwości ekonomicznych i niezależności, to jednak wiele innych zepchnęła na margines wskutek pogłębiania się nierówności pomiędzy i wewnątrz poszczególnych krajów oraz poprzez pozbawienie ich korzyści wynikających z tego procesu. Chociaż w wielu krajach zwiększył się udział kobiet w sile roboczej, to gdzie indziej przyjęcie pewnych strategii gospodarczych wywarło jednak tak negatywny wpływ, że wzrostowi zatrudnienia kobiet często nie towarzyszyła poprawa zarobków, awansu i warunków pracy. W wielu przypadkach kobiety są zatrudniane na niskopłatnych, niepełnoetatowych i kontraktowych stanowiskach pracy, które cechuje

brak zabezpieczenia oraz ryzyko zdrowotne i zagrożenie bezpieczeństwa. W wielu krajach kobiety, zwłaszcza wkraczające na rynek pracy, należą do osób, które tracą pracę w pierwszej kolejności, a jako ostatnie są ponownie zatrudniane.

36. Rosnące nierówności w sytuacji gospodarczej pomiędzy i wewnątrz poszczególnych krajów, sprzężone ze wzrastającą współzależnością ekonomiczną oraz zależnością państw od czynników zewnętrznych, jak również od kryzysów finansowych, zmieniło podczas ostatnich lat perspektywy wzrostu i spowodowało brak stabilności gospodarczej w wielu krajach, determinując życie kobiet. Wpłynęło to również na zdolność państw do zapewnienia ochrony socjalnej i bezpieczeństwa socjalnego, a także na środki finansowe przeznaczone na wdrażanie *Platformy Działania*. Trudności te odzwierciedlają się również w przesuwaniu kosztów opieki socjalnej, bezpieczeństwa socjalnego i innych świadczeń socjalnych z sektora publicznego do gospodarstw domowych. Zmniejszenie się środków finansowych, dostępnych w ramach współpracy międzynarodowej, przyczyniło się także do dalszej marginalizacji dużej liczby krajów rozwijających się i krajów o gospodarkach w okresie przejściowym, gdzie kobiety należą do osób najuboższych. Przyjęty cel przeznaczenia 0,7% produktu krajowego brutto krajów rozwiniętych na ogólną oficjalną pomoc na rzecz rozwoju nie został osiągnięty. Czynniki te przyczyniają się do wzrastającej feminizacji ubóstwa, co podważa wysiłki zmierzające do osiągnięcia równości płci. Ograniczone fundusze na szczeblu państwowym wymuszają zastosowanie nowych podejść do lokowania istniejących zasobów nie tylko przez rządy, ale również przez organizacje pozarządowe i sektor prywatny. Jedną z takich innowacji jest analiza budżetu publicznego z perspektywy płci (społeczno-kulturowej), która pojawia się jako ważne narzędzie określania zróżnicowanego wpływu wydatków na kobiety i mężczyzn, co pozwala zapewnić sprawiedliwe użycie istniejących zasobów. Ta analiza ma zasadnicze znaczenie w promowaniu równości płci.
37. Wpływ globalizacji i programów strukturalnego dostosowania, wysokie koszty obsługi zadłużenia zewnętrznego i pogarszające się wskaźniki w handlu zagranicznym w wielu rozwijających się krajach spotęgowały przeszkody w osiąganiu rozwoju, pogłębiając feminizację ubóstwa.

Negatywne skutki programów dostosowania strukturalnego, wynikające z ich niewłaściwego rozplanowania i wdrażania, w dalszym ciągu nieproporcjonalnie obciążają kobiety, między innymi poprzez cięcia budżetowe w podstawowych świadczeniach socjalnych, w tym w dziedzinie edukacji i zdrowia.

38. W większym stopniu uznaje się, że wzrastające zadłużenie, z którym boryka się większość rozwijających się krajów, jest nie do utrzymania i stanowi jedną z zasadniczych przeszkód w osiągnięciu postępu w zakresie trwałego rozwoju, którego punktem odniesienia jest człowiek, oraz w ograniczeniu ubóstwa. Dla wielu krajów rozwijających się, jak również krajów o gospodarkach w okresie przejściowym, nadmierny ciężar obsługi zadłużenia w poważny sposób ograniczył ich możliwość promowania rozwoju społecznego i zapewnienia podstawowych świadczeń oraz wpłynął ujemnie na pełne wdrażanie *Platformy Działania*.
39. W krajach znajdujących się w okresie transformacji ekonomicznej kobiety ponoszą większość niedogodności wywołanych restrukturyzacją gospodarki i jako pierwsze tracą pracę w okresie recesji. Wypychane są z sektorów szybkiego wzrostu. Ograniczenie usług ułatwiających opiekę nad dzieckiem z powodu likwidacji lub prywatyzacji państwowych miejsc pracy, zwiększone zapotrzebowanie na opiekę nad osobami starszymi i brak odpowiadających temu zapotrzebowaniu udogodnień, wciąż występująca nierówność w dostępie do szkoleń umożliwiających ponowne zatrudnienie i do środków produkcyjnych pozwalających na otwarcie lub rozwinięcie działalności gospodarczej – to bieżące wyzwania, przed którymi stoją kobiety w tych krajach.
40. Nauka i technika, jako podstawowe elementy rozwoju, przekształcają wzorce produkcji, przyczyniając się do tworzenia nowych miejsc pracy i nowej klasyfikacji pracy, metod pracy i powstawania społeczeństwa, którego podstawą jest wiedza. Zmiany technologiczne mogłyby stworzyć wszystkim kobietom nowe możliwości we wszystkich dziedzinach, jeśli posiadałyby one równy dostęp i odpowiednie przeszkolenie. Kobiety powinny zostać również aktywnie włączone w określanie, planowanie, rozwój, wdrażanie i ocenę wpływu, jaki strategię związane z tymi zmianami wywierają na kwestie płci (społeczno-kulturowej). Wiele

kobiet na całym świecie nie wykorzystuje efektywnie nowych technik komunikacji dla organizowania się w sieci, działań typu *advocacy*¹⁵, przedsiębiorczości w dziedzinie wymiany informacji, edukacji, konsultacji medialnych i podejmowania inicjatyw w handlu elektronicznym. Dla przykładu, miliony najuboższych kobiet i mężczyzn na świecie wciąż nie mają dostępu do nauki i techniki ani do korzyści z tym związanych, co powoduje, że są wykluczeni z tych nowych dziedzin i pozbawieni możliwości, jakie one stwarzają.

41. Zmienia się charakter migracji siły roboczej. Kobiety, dziewczęta i dziewczynki w coraz większym stopniu uczestniczą w wewnętrznej, regionalnej i międzynarodowej migracji siły roboczej w celu zdobycia różnego rodzaju pracy głównie na farmach, w gospodarstwach domowych i niektórych formach przemysłu rozrywkowego. Choć taka sytuacja poszerza im możliwość zarabiania i zwiększa ich samodzielność, to jednak naraża je również, zwłaszcza te ubogie, niewykształcone i nie-wyszkolone oraz nie posiadające legalnego statusu migrantek, na nieodpowiednie warunki pracy, zagrożenie zdrowia, ryzyko zostania ofiarą handlu, wyzysk ekonomiczny i seksualny, rasizm, dyskryminację rasową i ksenofobię oraz inne formy wykorzystywania, które utrudniają im korzystanie z praw człowieka, a w niektórych przypadkach stanowią naruszenie tychże praw.
42. Jakkolwiek uznaje się, że rządy ponoszą główną odpowiedzialność za rozwój i wdrażanie polityki promowania równości płci, to jednak za ważny mechanizm osiągnięcia tego celu w coraz większym stopniu uznaje się partnerstwo między rządami i różnymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego. Można pracować nad dodatkowymi, innowacyjnymi rozwiązaniami sprzyjającymi takiej współpracy.
43. W niektórych krajach obecne trendy demograficzne, wskazujące na niższe wskaźniki płodności, wzrastające przeciętne dalsze trwanie życia i niższe wskaźniki śmiertelności spowodowały starzenie się populacji, wzrost zachorowań przewlekłych i wpłynęły na systemy opieki zdrowotnej i związane z nimi wydatki, na nieformalne systemy opieki

15. Wszelkie działania publiczne, kampanie i akcje inicjowane oddolnie przez organizacje lub ruchy obywatelskie, a zmierzające do zmiany rozwiązań prawnych i praktycznych, tak by spełniały oczekiwania inicjatorów kampanii. Dodatkowym celem tych działań jest pozyskiwanie poparcia społecznego dla sprawy, która jest ich przedmiotem.

i badania. Biorąc pod uwagę różnicę przeciętnego dalszego trwania życia kobiet i mężczyzn, liczba wdów i starszych kobiet żyjących samotnie zwiększa się znacząco, co prowadzi często do ich izolacji społecznej i innych społecznych zagrożeń. Społeczeństwa mogą w istotnym stopniu skorzystać z wiedzy i życiowego doświadczenia starszych kobiet. Z drugiej strony obecna generacja młodych ludzi jest najliczniejszą w historii. Dziewczęta i młode kobiety mają specyficzne potrzeby, które będą wymagały zwiększonej uwagi.

44. Szybki postęp pandemii HIV/AIDS, zwłaszcza w rozwijającej się części świata, wywarł niszczący wpływ na kobiety. Odpowiedzialne zachowanie i równość płci należą do najważniejszych niezbędnych warunków zapobiegania pandemii. Istnieje także zapotrzebowanie na skuteczniejsze strategie służące umożliwieniu kobietom sprawowania kontroli nad swoją seksualnością oraz swobodnego i odpowiedzialnego decydowania o niej, a także zabezpieczania się przed nieodpowiedzialnymi i niosącymi ryzyko zachowaniami prowadzącymi do zakażeń przenoszonych drogą płciową, w tym HIV/AIDS, oraz na skuteczniejsze strategie służące promowaniu wśród mężczyzn odpowiedzialnych, bezpiecznych i charakteryzujących się szacunkiem dla partnerki zachowań, a także promowanie równości płci. HIV/AIDS stanowi palący problem zdrowia publicznego, który wyprzedza wysiłki na rzecz jego ograniczenia, a w wielu krajach niweczy z trudem osiągnięte dzięki rozwojowi korzyści. Ciężar opieki na ludźmi żyjącymi z HIV/AIDS i nad dziećmi osieroconymi spada przede wszystkim na kobiety, jako że infrastruktura nie odpowiada pojawiającym się wyzwaniom. Kobiety z HIV/AIDS często cierpią z powodu dyskryminacji i stygmatyzacji i często są ofiarami przemocy. Niedostatecznie zajęto się problemami związanymi z profilaktyką, przenoszeniem zakażenia HIV/AIDS z matki na dziecko, karmieniem piersią, informacją i edukacją zwłaszcza dla młodzieży, ograniczaniem zachowań wysokiego ryzyka, osobami przyjmującymi dożylnie narkotyki, grupami wsparcia, poradnictwem i dobrowolnymi testami, kwestią informowania partnera oraz zapewnieniem podstawowych leków i ich wysokimi kosztami. W niektórych krajach pozytywne sygnały w walce przeciwko HIV/AIDS wskazują na zmianę zachowań wśród młodych ludzi, a doświadczenie wykazuje, że programy

edukacyjne dla młodych ludzi mogą prowadzić do bardziej pozytywnego postrzegania relacji między płciami i kwestii równości płci, opóźniania inicjacji seksualnej i zmniejszania ryzyka zakażeń przenoszonych drogą płciową.

45. Rosnące zjawisko nadużywania narkotyków i substancji wśród młodych kobiet i dziewczynek, zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się, zwiększyło potrzebę wzmocnienia wysiłków zmierzających do zmniejszenia popytu oraz zwalczania nielegalnej produkcji, zaopatrzenia i handlu narkotykami oraz substancjami psychotropowymi.
46. Wzrost liczby ofiar i szkód wywołanych klęskami żywiołowymi zwiększył świadomość nieskuteczności i nieadekwatności stosowanych dotychczas rozwiązań i sposobów interwencji w tych nagłych sytuacjach, w których kobiety, znacznie częściej niż mężczyźni, są obciążone odpowiedzialnością za zaspokojenie codziennych potrzeb swoich rodzin. Takie sytuacje uświadomiły, że należy włączyć perspektywę płci zawsze wtedy, gdy wdraża się strategie służące zapobieganiu klęskom, łagodzeniu skutków i odbudowy zniszczeń.
47. Zmieniający się charakter relacji między płciami, jak również debata na temat równości płci prowadzą do ponownej oceny społeczno-kulturowych ról płciowych. Zachęciło to do dalszej dyskusji na temat ról i odpowiedzialności mężczyzn i kobiet pracujących razem na rzecz równości płci i oraz potrzeby zmiany stereotypowych i tradycyjnych ról ograniczających pełny potencjał kobiet. Istnieje potrzeba zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w pracy nieodpłatnej i płatnej. Brak uznania i wymiernej wyceny nieodpłatnej pracy kobiet, której często nie uwzględnia się w rachunkach państwowych, oznacza, że pełny wkład kobiet w społeczny i ekonomiczny rozwój pozostaje zaniżony i niedoceniony. Tak długo, jak długo będzie funkcjonował niewystarczający podział zadań i obowiązków z mężczyznami, łączenie pracy odpłatnej i funkcji opiekuńczych będzie prowadziło do nieproporcjonalnie większego obciążenia kobiet tymi obowiązkami.

IV. Działania i inicjatywy służące przewycięzaniu przeszkód i osiągnięciu pełnego i przyspieszonego wdrażania *Pekińskiej Platformy Działania*

48. Mając na uwadze ocenę postępu we wdrażaniu *Pekińskiej Platformy Działania*, jaki się dokonał w ciągu pięciu lat od Konferencji Pekińskiej, zawartą w rozdziale II, jak również aktualne wyzwania wpływające na jej pełną realizację, które opisano w rozdziale III, Rządy ponownie potwierdzają swoje zobowiązania dotyczące *Platformy Działania*, jak również zobowiązują się do prowadzenia dalszych działań i podejmowania inicjatyw w celu przewycięzania przeszkód oraz sprostania wyzwaniom. Rządy, kontynuując dotychczasowe i podejmując kolejne kroki zmierzające do osiągnięcia celów *Platformy*, uznają, że wszystkie prawa człowieka – obywatelskie, kulturalne i gospodarcze, polityczne i społeczne, w tym prawo do rozwoju – są powszechne, niepodzielne, współzależne oraz wzajemnie powiązane i mają podstawowe znaczenie dla zapewnienia równego statusu płci, rozwoju i pokoju w XXI wieku.
49. Apeluje się do Organizacji Narodów Zjednoczonych i instytucji Bretton Woods, jak również Światowej Organizacji Handlu, innych międzynarodowych i regionalnych organów międzyrządowych, parlamentów, społeczności obywatelskiej, włącznie z sektorem prywatnym i organizacjami pozarządowymi, związkami zawodowymi i wszystkimi zaangażowanymi stronami o wspieranie wysiłków rządów i, w ramach swoich właściwości, o wypracowanie własnych uzupełniających programów w celu osiągnięcia pełnego i skutecznego wdrażania *Platformy Działania*.
50. Rządy i organizacje międzyrządowe uznają wkład i uzupełniającą rolę organizacji pozarządowych – w pełni szanując ich autonomię – w zapewnianiu skutecznego wdrażania *Platformy Działania* i powinny dalej wzmacniać partnerstwo z organizacjami pozarządowymi, w szczególności z organizacjami kobiecymi, na rzecz skutecznego wdrażania *Platformy Działania* i działań będących jej kontynuacją.
51. Doświadczenie wykazuje, że równość płci jako cel może zostać w pełni osiągnięta tylko w kontekście odnowionych relacji między różnymi zaangażowanymi podmiotami na wszystkich poziomach. Pełne

- i efektywne uczestnictwo kobiet na zasadzie równości we wszystkich sferach społeczeństwa jest niezbędne, by przyczynić się do osiągnięcia tego celu.
52. Osiągnięcie równości płci i uwłasnowolnienie kobiet wymaga wyrównania nierówności między kobietami i mężczyznami oraz między dziewczynkami i chłopcami i zapewnienia im równych praw, odpowiedzialności, szans i możliwości. Równość płci wymaga, by potrzeby kobiet oraz mężczyzn, ich interesy, problemy, doświadczenia i priorytety stanowiły integralne elementy planowania, wdrażania, monitorowania na szczeblu państwowym oraz ewaluacji, także na szczeblu międzynarodowym, wszelkich działań we wszystkich dziedzinach.
53. Poprzez przyjęcie *Platformy Działania* rządu i społeczność międzynarodowa uzgodniły wspólną agendę rozwoju opartą na zasadzie równości płci i wzmocnienia pozycji kobiet (uwłasnowolnienia). Zwiększono starania na rzecz zapewnienia udziału kobiet w rozwoju powinny one łączyć uwagę poświęconą warunkom bytowym i podstawowym potrzebom kobiet z holistycznym podejściem opartym na równych prawach i partnerstwie oraz promocji i ochronie wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności. Polityka i programy powinny być formułowane w celu osiągnięcia trwałego rozwoju, którego punktem odniesienia jest człowiek, bezpiecznej egzystencji i odpowiednich środków ochrony socjalnej, w tym stworzenia sieci bezpieczeństwa, wzmocnionego systemu wspierania rodzin, równego dostępu do finansów i zasobów gospodarczych i kontroli nad nimi oraz wyeliminowania wzrastającego i nieproporcjonalnego ubóstwa wśród kobiet. Wszystkie polityki i instytucje gospodarcze, jak również te, które są odpowiedzialne za przydzielanie zasobów, powinny przyjąć perspektywę płci w celu zapewnienia, by udziały w rozwoju były dzielone na równych zasadach.
54. Przyznając, że nieustający i rosnący ciężar ubóstwa w wielu krajach, zwłaszcza rozwijających się, spoczywa na kobietach, uznaje się za sprawę zasadniczą kontynuowanie z perspektywy płci przeglądu, modyfikacji i wdrażania zintegrowanych makroekonomicznych i społecznych polityk i programów, również tych związanych

- z dostosowaniem strukturalnym i problemami zadłużenia zagranicznego, dalsze zapewnienie powszechnego i sprawiedliwego dostępu do usług społecznych, zwłaszcza do edukacji i przystępnych finansowo świadczeń zdrowotnych dobrej jakości oraz równy dostęp do zasobów gospodarczych i kontrolę nad nimi.
55. Konieczne jest zwiększenie starań na rzecz zagwarantowania równego dostępu do edukacji, usług zdrowotnych i socjalnych oraz zapewnienia kobietom i dziewczynkom praw do edukacji i możliwie najlepszego stanu zdrowia fizycznego i psychicznego oraz dobrostanu w czasie całego życia, jak również odpowiedniej przystępnej finansowo i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej i usług, włącznie ze zdrowiem seksualnym i reprodukcyjnym, zwłaszcza w obliczu pandemii HIV/AIDS; takie starania są również niezbędne w odniesieniu do rosnącego udziału starszych kobiet.
56. Mając na względzie, że większość kobiet na świecie to producentki dóbr na własny użytek i użytkowniczkami zasobów środowiskowych, istnieje potrzeba uznania i włączenia wiedzy i priorytetów kobiet do ochrony i zarządzania tymi zasobami w celu zapewnienia ich trwałości. Potrzebne są takie programy i infrastruktura, które uwzględniają społeczno-kulturowe uwarunkowania płci po to, aby były skuteczne w czasie katastrof i sytuacji wyjątkowych zagrażających środowisku, gwarantując bezpieczną egzystencję, jak również zaspokajanie podstawowych potrzeb życia codziennego.
57. Zapewnienie środków do życia ludności w państwach o ograniczonych lub niewystarczających zasobach w decydujący sposób zależy od zachowania i ochrony środowiska. Należy uznać zwyczajową wiedzę, gospodarowanie kobiet i ich trwałą różnorodność biologiczną.
58. Wola polityczna i zaangażowanie na wszystkich szczeblach mają zasadnicze znaczenie w uwzględnieniu perspektywy płci (społeczno-kulturowej) podczas przyjmowania i wdrażania wszechstronnych i nastawionych na działanie polityk we wszystkich dziedzinach. Zobowiązania dotyczące polityki są podstawą dla dalszego rozwoju niezbędnej struktury zapewniającej kobietom równy dostęp do zasobów gospodarczych i finansowych, szkoleń, usług i instytucji oraz kontrolę

nad nimi, jak również uczestnictwo w podejmowaniu decyzji i zarządzaniu. Kobiety i mężczyźni powinni na partnerskich zasadach uczestniczyć w kształtowaniu polityki na wszystkich szczeblach. Mężczyźni i chłopcy powinni być również aktywnie włączani i zachęcani do uczestnictwa we wszelkich staraniach podejmowanych na rzecz realizacji celów *Platformy Działania* i na rzecz jej wdrażania.

59. Przemoc wobec kobiet i dziewczynek stanowi główną przeszkodę w osiąganiu równości płci, rozwoju i pokoju. Przemoc wobec kobiet pogwałca i niweczy lub ogranicza możliwość korzystania przez nie z praw człowieka i podstawowych wolności. Przemoc związana z płcią, taka jak bicie i inne formy przemocy domowej, wykorzystywanie seksualne, niewolnictwo seksualne i wyzysk, międzynarodowy handel kobietami i dziećmi, wymuszona prostytucja i molestowanie seksualne, jak również przemoc wobec kobiet wynikająca z uprzedzeń kulturowych, rasizmu i dyskryminacji na tle rasowym, ksenofobii, pornografii, czystek etnicznych, konfliktu zbrojnego, obcej okupacji, religijnych i antyreligijnych ekstremizmów i terroryzmu, są sprzeczne z godnością i wartością człowieka i muszą być zwalczane i wyeliminowane.
60. Kobiety odgrywają zasadniczą rolę w rodzinie. Rodzina jest podstawową komórką społeczną i ma duże znaczenie w budowaniu społecznej więzi i integracji, a jako taka powinna być wzmacniana. Nieodpowiednie wsparcie udzielane kobietom oraz niedostateczna ochrona i wsparcie dla ich rodzin szkodzi społeczeństwu jako całości i podważa wysiłki na rzecz osiągnięcia równości płci. W różnych systemach kulturowych, politycznych i społecznych istnieją różne formy rodziny, a prawa, możliwości i odpowiedzialności członków rodziny powinny być szanowane. Wciąż nieodpowiednio podchodzi się do społecznego i ekonomicznego wkładu kobiet w dobrobyt rodziny oraz do społecznej wagi macierzyństwa i ojcostwa. Macierzyństwo i ojcostwo oraz role rodziców i prawnych opiekunów w rodzinie i w wychowywaniu dzieci, a także znaczenie wszystkich członków rodziny dla dobrostanu rodziny również powinny być uznane i nie mogą stanowić podstawy do dyskryminacji. Kobiety wciąż są nieproporcjonalnie bardziej obciążone odpowiedzialnością za dom oraz opiekę nad dziećmi, osobami chorymi i starszymi. Dysproporcję tę należy konsekwentnie eliminować poprzez

odpowiednie polityki i programy, zwłaszcza te, które łączą się z edukacją, a także, gdy to właściwe, poprzez rozwiązania legislacyjne. W celu osiągnięcia pełnego partnerstwa tak w sferze publicznej, jak i prywatnej zarówno kobiety, jak i mężczyźni powinni mieć możliwość godzenia i dzielenia na równych zasadach obowiązków zawodowych i rodzinnych.

61. Silne krajowe urzędy ds. awansu kobiet i promowania równości płci wymagają politycznego zaangażowania na najwyższym szczeblu i wszelkich niezbędnych zasobów ludzkich i finansowych, tak by mogły inicjować, rekomendować i ułatwiać rozwój, przyjmować oraz monitorować politykę, legislację, programy i budować potencjał na rzecz uwłasnowolnienia kobiet oraz, aby mogły działać jak katalizator na rzecz otwartego publicznego dialogu na temat równości płci jako celu społecznego. To pozwoli im promować awans kobiet oraz włączać perspektywę płci do głównego nurtu polityki i programów we wszystkich dziedzinach, występować w obronie ich praw i zapewniać równy dostęp do wszystkich instytucji i zasobów, jak również zwiększyć potencjał na rzecz kobiet we wszystkich sektorach. Jest sprawą zasadniczą, aby reformy wychodzące naprzeciw wyzwaniom zmieniającego się świata zapewniały kobietom równy dostęp do instytucji i organizacji. Zmiany instytucjonalne i pojęciowe są ważnym aspektem tworzenia sprzyjającego środowiska na rzecz wdrażania *Platformy Działania*.
62. Wsparcie poprzez odpowiednie programy poszerzania możliwości kobiet, ich potencjału i działalności wymaga dwutorowego podejścia: z jednej strony programów ukierunkowanych na zaspokojenie zarówno podstawowych, jak i specyficznych potrzeb kobiet związanych z budowaniem potencjału, rozwojem instytucjonalnym oraz uwłasnowolnieniem, a z drugiej strony włączenia perspektywy płci do głównego nurtu podczas formułowania wszystkich programów i działań wdrażających. Jest sprawą szczególnie ważną, aby wchodzić w nowe obszary tworzenia programów po to, by wspierać równość płci w odpowiedzi na bieżące wyzwania.
63. Dziewczynki i kobiety w każdym wieku i w jakimkolwiek stopniu niepełnosprawne należą zwykle do tych grup w społeczeństwie, które są bardziej podatne na zagrożenia i spychane na margines. Dlatego też

istnieje potrzeba uwzględniania i rozwiązywania ich problemów we wszystkich procesach tworzenia polityki i programów. Niezbędne są specjalne środki na wszystkich szczeblach umożliwiające włączenie ich do głównego nurtu rozwoju.

64. Skuteczne i skoordynowane programy na rzecz pełnego wdrożenia *Platformy Działania* wymagają wiedzy na temat sytuacji kobiet i dziewczynek, wyraźnej wiedzy opartej na badaniach i danych segregowanych według kryterium płci, krótko i długofalowych zadań o sprecyzowanych terminach realizacji, wymiernych celów oraz mechanizmów stanowiących ich kontynuację i pozwalających ocenić osiągnięty postęp. Należy podjąć starania na szczeblu krajowym, by zwiększyć przejrzystość i możliwość wyegzekwowania odpowiedzialności.
65. Realizację i osiągnięcie celów – równości płci, rozwoju i pokoju – powinno się wspierać, przyznając odpowiednie zasoby ludzkie, finansowe i materialne na specyficzne i ukierunkowane działania w celu zapewnienia równości płci na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym oraz budując rozszerzoną i zwiększoną współpracę międzynarodową. Zasadnicze znaczenie ma przywiązywanie wyraźnej uwagi do tych celów podczas planowania budżetu na szczeblu państwowym, regionalnym i międzynarodowym.

Działania, które należy podjąć na szczeblu krajowym:

Rządy mają:

66. a) Ustanowić i zachęcać do realizacji określonych krótko i długoterminowych zadań o wyznaczonych ramach czasowych lub wymiernych celów, włącznie z zastosowaniem, gdy to możliwe, kwot w celu wspierania postępu w osiąganiu równowagi płci, w tym równego dostępu kobiet i ich pełnego udziału na zasadzie równości z mężczyznami we wszystkich obszarach i na wszystkich poziomach życia publicznego, zwłaszcza zaś na stanowiskach decyzyjnych i tworzenia polityki, w partiach politycznych i w działaniach politycznych, we wszystkich ministerstwach rządowych oraz kluczowych instytucjach politycznych, jak również w instytucjach rozwoju lokalnego i we władzach.

- b) Uwzględnić w swych działaniach bariery, przed którymi stają kobiety, zwłaszcza te z ludności rdzennej i zepchnięte na margines, w dostępie do polityki i podejmowania decyzji, a w szczególności brak przeszkolenia, podwójne obciążenie pracą płatną i nieodpłatną, negatywne postawy społeczne wobec kobiet i stereotypy.
67. a) Zapewnić zasady gwarantujące dziewczętom równy dostęp do edukacji i eliminację różnic z powodu płci w wykształceniu, w tym wykształceniu zawodowym, nauce i technice oraz ukończenie edukacji podstawowej, zwłaszcza tym mieszkającym w rejonach wiejskich i ubogich, oraz możliwości kontynuowania edukacji na wszystkich szczeblach przez wszystkie kobiety i dziewczęta.
- b) Wspierać wdrażanie planów i programów działania w celu zapewnienia jakości edukacji i poprawy wskaźników kontynuowania nauki przez chłopców i dziewczęta oraz eliminacji dyskryminacji ze względu na płeć i stereotypów płci w programach i materiałach szkolnych, jak również w procesie edukacji.
- c) Przyspieszać działania i wzmacniać wolę polityczną na rzecz zlikwidowania dysproporcji między płciami w wykształceniu podstawowym i średnim do roku 2005 oraz zapewnić bezpłatne, obowiązkowe i powszechne podstawowe kształcenie dla dziewcząt i chłopców do roku 2015, do czego zobowiązano się na wielu międzynarodowych konferencjach, a także wyeliminować polityki, które pogłębiały i utrzymywały dysproporcje między płciami.
- d) Rozwijać programy uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci, zaczynając od przedszkoli i szkół podstawowych, poprzez szkolenie zawodowe i uniwersytety w celu rozwiązania problemu stereotypowego podchodzenia do płci jako jednej z zasadniczych przyczyn segregacji w życiu zawodowym.
68. a) Wytyczyć i wdrażać polityki promujące i zapewniające kobietom możliwość korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz stworzyć środowisko, w którym nie toleruje się naruszania praw kobiet i dziewcząt.
- b) Stworzyć i utrzymać nie dyskryminujące i wrażliwe na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci środowisko poprzez weryfikację

prawodawstwa pod kątem wyeliminowania tak szybko jak to możliwe dyskryminujących zapisów – najlepiej przed 2005 rokiem – i zlikwidowanie dysproporcji między płciami, które sprawiają, że prawa kobiet i dziewcząt nie są chronione, a one same nie mogą skutecznie bronić się przed dyskryminacją.

c) Ratyfikować *Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*, ograniczyć zakres poczynionych do niej jakichkolwiek zastrzeżeń oraz wycofać zastrzeżenia sprzeczne z przedmiotem i celem Konwencji lub w inny sposób niezgodne z prawem traktatów międzynarodowych;

d) Rozważyć podpisanie i ratyfikowanie *Protokołu Dodatkowego do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*.

e) Rozważyć podpisanie i ratyfikację Statutu Rzymskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego.

f) Rozwijać, weryfikować i wdrażać prawa i procedury służące zakazaniu i eliminowaniu wszelkich form dyskryminacji kobiet i dziewcząt.

g) Podjąć środki, w tym programy i polityki, w celu zapewnienia, że ciąża, macierzyństwo i rodzicielstwo oraz rola kobiet związana z prokreacją nie będą stanowiły podstawy do dyskryminacji lub ograniczały pełnego udziału kobiet w życiu społecznym.

h) Zapewnić, aby procesy reform administracyjnych i legislacyjnych, włącznie z tymi, które łączą się z reformą rolną, decentralizacją i reorientacją gospodarki, wspierały prawa kobiet, zwłaszcza prawa kobiet wiejskich i kobiet żyjących w ubóstwie, oraz podejmować środki na rzecz promowania i wdrażania tych praw poprzez zapewnienie kobietom równego dostępu i równej kontroli nad zasobami gospodarczymi, włącznie z ziemią, prawami majątkowymi, prawem do dziedziczenia, systemami udzielania kredytów i tradycyjnego oszczędzania, takimi jak banki kobiece i spółdzielnie.

i) Włączać problematykę płci do głównego nurtu polityki państwa w zakresie imigracji i udzielania azylu i, odpowiednio do regulacji prawnych i praktyk, w celu promowania i ochrony praw kobiet, włącznie z rozważeniem podjęcia kroków służących uznaniu prześladowań

i przemocy, których podłożem jest płeć (społeczno-kulturowa), za podstawę do przyznania statusu uchodźcy lub azylu.

j) Podejmować wszystkie właściwe środki służące likwidacji dyskryminacji i przemocy wobec kobiet i dziewcząt, której sprawcą jest osoba, organizacja lub przedsiębiorstwo.

k) Podejmować niezbędne środki na rzecz ułatwienia i wzmocnienia zgodności sektora prywatnego i instytucji oświatowych z nie dyskryminującym ustawodawstwem.

69. a) Priorytetowo, gdy to właściwe, dokonać przeglądu i rewizji ustawodawstwa, mając na uwadze wprowadzenie skutecznego prawa, włącznie z prawem dotyczącym przemocy wobec kobiet, i podejmować inne środki konieczne dla zapewnienia, aby wszystkie kobiety i dziewczęta były chronione przed wszelkimi formami przemocy fizycznej, psychicznej i seksualnej i miały możliwość odwołania się do wymiaru sprawiedliwości.

b) Ścigać sprawców wszystkich form przemocy wobec kobiet i dziewcząt oraz odpowiednio ich karać, inicjować działania wspomagające i motywujące sprawców do przerywania cyklu przemocy oraz podjąć środki umożliwiające ofiarom dostęp do systemu rekompensat.

c) Traktować wszelkie formy przemocy wobec kobiet i dziewcząt w każdym wieku jako przestępstwo karane przez prawo, włącznie z przemocą, której podłożem są wszystkie formy dyskryminacji.

d) Ustanowić prawodawstwo i/lub wzmocnić odpowiednie mechanizmy do wszczęcia postępowania karnego w sprawach wiążących się ze wszystkimi formami przemocy domowej, włącznie z gwałtem małżeńskim i seksualnym wykorzystywaniem kobiet i dziewcząt oraz zapewnić, by sprawy takie zostały szybko rozpatrzone przez wymiar sprawiedliwości.

e) Rozwijać, przyjmować i w pełni wdrażać prawa oraz – odpowiednio – inne środki, takie jak polityki i programy edukacyjne, w celu wykorzenia szkodliwych zwyczajowych lub tradycyjnych praktyk, włącznie z okaleczaniem żeńskich narządów płciowych, wczesnym i wymuszonym małżeństwem i tak zwanymi przestępstwami honorowymi, które stanowią pogwałcenie praw człowieka kobiet i dziewcząt

oraz przeszkodę do pełnego korzystania przez kobiety z praw człowieka i podstawowych wolności; zwiększyć starania, we współpracy z lokalnymi grupami kobiecymi, na rzecz podniesienia zbiorowej i indywidualnej świadomości co do szkodliwości tradycyjnych lub zwyczajowych praktyk i naruszania przez nie praw człowieka kobiet.

f) Kontynuować badania służące lepszemu zrozumieniu źródłowych przyczyn wszystkich form przemocy wobec kobiet w celu opracowania programów i podjęcia kroków dla eliminacji tych form przemocy.

g) Poprzez opracowanie odpowiedniej polityki i programów podjąć środki przeciwdziałania rasizmowi i przemocy, której podłożem jest rasizm wobec kobiet i dziewcząt.

h) Uznając za priorytet pełne i dobrowolne uczestnictwo kobiet należących do ludności rdzennej, podjąć konkretne kroki, przeciwdziałające skutkom przemocy, której doświadczają, w celu wdrożenia właściwych, skutecznych programów i usług dla wyeliminowania wszystkich form przemocy.

i) Promować psychiczny dobrostan kobiet i dziewcząt, włączyć świadczenia z zakresu zdrowia psychicznego do podstawowego systemu opieki zdrowotnej, rozwijać programy wsparcia uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci oraz szkolić pracowników służby zdrowia w rozpoznawaniu przemocy, której podłożem jest płeć, i zapewnianiu opieki dziewczętom i kobietom w każdym wieku, które doświadczyły jakiegokolwiek formy przemocy.

j) Przyjąć i promować holistyczne podejście do reagowania na wszystkie formy przemocy i nadużyć wobec dziewcząt i kobiet w każdym wieku, włącznie z dziewczętami i kobietami niepełnosprawnymi, jak też podatnymi na zagrożenia i zepchniętymi na margines, aby odpowiedzieć na ich różne potrzeby, w tym dotyczące edukacji, zapewnienia właściwej opieki i usług zdrowotnych oraz podstawowych usług socjalnych.

k) Zatwierdzić i promować całościowe podejście do zwalczania przemocy wobec kobiet podczas ich całego życia i w różnych okolicznościach.

70. a) Podjąć odpowiednie środki pozwalające rozpoznać źródłowe czynniki, także zagraniczne, wspierające handel kobietami i dziewczętami w celuprostytyucji i innych form skomercjalizowanego seksu, wymuszanych

małżeństw i przymusowej pracy, aby wyeliminować handel kobietami, włącznie ze wzmocnieniem istniejącego ustawodawstwa, mając na względzie zapewnienie lepszej ochrony praw kobiet i dziewcząt oraz karanie sprawców, zarówno na drodze karnej, jak i cywilnej.

b) Opracować, egzekwować i wzmacniać skuteczne kroki w celu zwalczania i eliminowania wszystkich form handlu kobietami i dziewczętami poprzez przyjęcie kompleksowej strategii wymierzonej w ten handel, obejmującej m.in. środki legislacyjne, kampanie o charakterze prewencyjnym, wymianę informacji, pomoc ofiarom, ich ochronę i reintegrację oraz karanie wszystkich winnych, z pośrednikami włącznie.

c) Rozważyć, w ramach prawa i w zgodzie z polityką wewnętrzną państwa, ochronę ofiar handlu, zwłaszcza kobiet i dziewcząt, przed osądzeniem ich za nielegalny wjazd i pobyt w danym kraju, uwzględniając fakt, że są one ofiarami wyzysku.

d) Rozważyć ustanowienie lub wzmocnienie krajowej instytucji koordynującej, na przykład krajowego sprawozdawcy lub międzyresortowego organu, z udziałem społeczeństwa obywatelskiego, włącznie z organizacjami pozarządowymi, dla wspierania wymiany informacji i składania sprawozdań na temat danych, źródłowych przyczyn, czynników i trendów w przemocy wobec kobiet, a zwłaszcza w handlu kobietami.

e) Zapewnić ochronę i wsparcie kobietom i ich rodzinom oraz rozwijać i wzmacniać strategie służące zapewnianiu bezpieczeństwa rodzinie.

71. a) Rozważyć przyjęcie, tam gdzie to właściwe, krajowego ustawodawstwa zgodnego z *Konwencją w sprawie biologicznej różnorodności*¹⁶ w celu ochrony wiedzy, nowatorstwa i praktyk kobiet w społecznościach rdzennych i lokalnych, odnoszących się do tradycyjnej medycyny, biologicznej różnorodności i rdzennych technologii.

b) Przystosować, gdzie to konieczne, kierunki działania i mechanizmy na rzecz ochrony środowiska i rolnictwa w celu włączenia społeczno-kulturowej perspektywy płci oraz, we współpracy ze społeczeństwem

16. Patrz: United Nations Environment Programme, Convention on Biological Diversity (Environmental Law and Institute Programme Activity Centre), czerwiec 1992.

obywatelskim, wspomagać rolników, a szczególnie kobiety prowadzące gospodarstwa rolne i żyjące na wsi, programami edukacyjnymi i szkoleniowymi.

72. a) Przyjąć kierunki działań i wprowadzać środki, uznając je za priorytet, aby sprostać powstającym i istniejącym wyzwaniom zdrowotnym, takim jak malaria, gruźlica, HIV/AIDS i inne choroby, które wywierają nieproporcjonalnie większy wpływ na zdrowie kobiece, włącznie z tymi, dla których wskaźniki śmiertelności i zachorowalności są najwyższe.
- b) Zapewnić, aby zmniejszenie śmiertelności i zachorowalności matek stanowiło priorytet dla sektora zdrowia i aby kobiety miały wolny dostęp do podstawowej opieki położniczej, do dobrze wyposażonej i odpowiednio obsadzonej kadrowo opieki zdrowotnej nad matką, fachowej opieki podczas porodu, natychmiastowej opieki położniczej, a w razie konieczności możliwość skorzystania z opieki wyższej specjalizacji, do opieki po porodzie oraz do planowania rodziny, aby m.in. promować bezpieczne macierzyństwo i nadać priorytetowe znaczenie zapobieganiu, wykrywaniu i leczeniu raka piersi, szyjki macicy i jajników oraz osteoporozy, chorób przekazywanych drogą płciową, z HIV/AIDS włącznie.
- c) Podejmować środki w celu zaspokojenia potrzeb w zakresie wysokiej jakości usług planowania rodziny i antykoncepcji, dotyczących mianowicie istniejących luk w usługach, zaopatrzeniu i stosowaniu.
- d) Zbierać i upowszechniać aktualne i wiarygodne dane dotyczące śmiertelności i zachorowalności kobiet oraz prowadzić dalsze badania nad wpływem czynników społecznych i ekonomicznych na zdrowie dziewcząt i kobiet w każdym wieku oraz badania dotyczące zapewnienia usług z zakresu opieki zdrowotnej dziewczętom i kobietom i modeli korzystania przez nie z tych usług oraz wartości programów zapobiegania chorobom i promocji zdrowia wśród kobiet.
- e) Zapewnić powszechny i jednakowy dostęp kobietom i mężczyznom w ciągu całego życia, do usług socjalnych w zakresie opieki zdrowotnej, włącznie z edukacją, czystą wodą i bezpiecznymi warunkami sanitarnymi, wyżywieniem, bezpieczeństwem żywnościowym i programami edukacji zdrowotnej;
- f) Zapewnić personelowi służby zdrowia bezpieczne warunki pracy.

g) Przyjąć, ustanowić, zweryfikować i skorygować, tam gdzie to potrzebne i właściwe, oraz wprowadzić w życie ustawodawstwo, strategie i programy dotyczące zdrowia w konsultacji z organizacjami kobiecymi i innymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego, przeznaczyć niezbędne środki budżetowe dla zapewnienia możliwie najlepszego stanu zdrowia fizycznego i psychicznego, tak aby wszystkie kobiety miały pełny i równy dostęp do wszechstronnej, wysokiej jakości i przystępnej finansowo opieki zdrowotnej, informacji, edukacji i usług w ciągu całego życia; uwzględnić nowe potrzeby kobiet i dziewcząt w zakresie usług i opieki, wynikające z pandemii HIV/AIDS oraz nowej wiedzy o zapotrzebowaniu kobiet na specyficzne programy zdrowia psychicznego i zawodowego oraz związane z procesem starzenia się; chronić i promować prawa człowieka przez zapewnienie, że wszystkie usługi zdrowia i pracownicy podporządkują się standardom etycznym, zawodowym i uwzględniającym społeczno-kulturowe uwarunkowania płci podczas świadczenia usług z zakresu zdrowia kobiet, włącznie z ustanowieniem i wzmocnieniem, stosownie do okoliczności, mechanizmów regulacyjnych i egzekwujących.

h) Eliminować dyskryminację kobiet i dziewcząt w dostępie do informacji zdrowotnych, edukacji oraz opieki i usług zdrowotnych.

i) Zdrowie reprodukcyjne to stan pełnego dobrostanu (*well-being*) w aspekcie fizycznym, psychicznym i społecznym, a nie wyłącznie brak choroby lub niedomagań, we wszystkich sprawach związanych z układem rozrodczym oraz jego funkcjami i procesami. Zdrowie reprodukcyjne oznacza zatem, że ludzie mogą prowadzić satysfakcjonujące i bezpieczne życie seksualne oraz że mają zdolność do reprodukcji, jak również swobodę decydowania, czy, kiedy i ile chcą mieć dzieci. Z tego ostatniego warunku wynika prawo mężczyzn i kobiet do odpowiedniej informacji oraz możliwości korzystania z bezpiecznych, skutecznych, przystępnych finansowo oraz akceptowanych metod planowania rodziny i do dokonywania wyboru spośród nich, jak również spośród innych, nie kolidujących z prawem metod regulowania płodności, a także prawo dostępu do odpowiednich usług służby zdrowia, zapewniających kobietom bezpieczną ciążę i poród, a parom – najlepszą szansę posiadania zdrowego potomstwa. Zgodnie z powyższą definicją

zdrowia reprodukcyjnego opieka, której jest ono przedmiotem, to zespół metod, technik i usług służących zapewnieniu zdrowia i dobrostanu (*well-being*) reprodukcyjnego poprzez zapobieganie problemom w tej dziedzinie i ich rozwiązywanie. Co się zaś tyczy troski o zdrowie seksualne, to nie powinna ona ograniczać się wyłącznie do poradnictwa i opieki w zakresie reprodukcji i chorób przenoszonych drogą płciową, lecz uwzględniać również jako cel jego pozytywny wpływ na jakość życia i stosunków osobistych.

j) W myśl powyższej definicji prawa reprodukcyjne są częścią praw człowieka, które zostały już uznane w ustawodawstwie krajowym, międzynarodowych dokumentach praw człowieka oraz innych dokumentach opartych na konsensusie. Prawa te opierają się na uznaniu fundamentalnego prawa wszystkich par i jednostek do wolnego i odpowiedzialnego decydowania, ile, kiedy i w jakich odstępach czasu chcą mieć dzieci, jak również do informacji i środków umożliwiających osiągnięcie tego celu, a także do możliwie najlepszego zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Obejmują one również, zgodnie z dokumentami praw człowieka, prawo do decyzji w sprawach reprodukcji, podejmowanych bez podlegania w tym względzie dyskryminacji, przymusowi i przemocy. Korzystając z tego prawa, pary i jednostki powinny uwzględniać swoje potrzeby życiowe, potrzeby swoich przyszłych dzieci, jak również swoje zobowiązania wobec społeczeństwa. Wspieranie odpowiedzialnego korzystania z tych praw przez wszystkich ludzi powinno stanowić podstawę dla rządowych i społecznych strategii i programów dotyczących zdrowia reprodukcyjnego z uwzględnieniem planowania rodziny. Jednym z wynikających z tych strategii i programów zobowiązań powinno być zwrócenie szczególnej uwagi na wspieranie opartych na wzajemnym szacunku sprawiedliwych stosunków związanych z kulturą tożsamością płci (*gender*), a zwłaszcza na zaspokojenie potrzeb młodzieży w zakresie oświaty i usług, w celu umożliwienia jej pozytywnego i odpowiedzialnego podejścia do własnej seksualności. Stan zdrowia reprodukcyjnego wielu ludzi na świecie nie jest należyty z powodu takich czynników jak nieodpowiedni poziom wiedzy na temat seksualności człowieka oraz niewłaściwe lub niskiej jakości informacje i usługi w tej dziedzinie, powszechność zachowań seksualnych

obciążonych wysokim ryzykiem, dyskryminacyjne praktyki społeczne, negatywne postawy wobec kobiet i dziewcząt; ograniczony wpływ wielu kobiet i dziewcząt na własne życie seksualne i reprodukcyjne. Z powodu braku informacji i dostępu do odpowiednich usług w większości krajów szczególnie zagrożona jest młodzież. Starsze kobiety i mężczyźni mają innego rodzaju problemy związane ze zdrowiem reprodukcyjnym i seksualnym, które często nie są należycie traktowane.

k) Prawa kobiet jako prawa człowieka obejmują ich prawo do sprawowania kontroli nad własną seksualnością, włącznie ze zdrowiem seksualnym i reprodukcyjnym, oraz do wolnych i odpowiedzialnych decyzji w tych sprawach, podejmowanych bez przymusu, dyskryminacji i przemocy. Oparte na zasadach równości, włącznie z pełnym poszanowaniem osobistej integralności, stosunki seksualne i prokreacyjne kobiet i mężczyzn wymagają wzajemnego szacunku, porozumienia oraz przyjęcia wspólnej odpowiedzialności za zachowania seksualne i ich konsekwencje.

l) Opracować i wdrażać programy dla zachęcania i umożliwiania mężczyznom podejmowania bezpiecznych i odpowiedzialnych zachowań seksualnych i reprodukcyjnych oraz efektywnego stosowania metod zapobiegających niechcianym ciążom i infekcjom przenoszonym drogą płciową, w tym HIV/AIDS.

m) Podejmować wszystkie stosowne środki dla wyeliminowania szkodliwych, zbędnych pod względem medycznym lub przymusowych interwencji medycznych, jak również niewłaściwego leczenia oraz niepotrzebnego leczenia kobiet i zapewnienie wszystkim kobietom informacji o możliwości wyboru, w tym o spodziewanych korzyściach i potencjalnych skutkach ubocznych, przez odpowiednio wyszkolony personel.

n) Przyjąć środki służące zapewnieniu niedyskryminacji i poszanowania prywatności tym, którzy żyją z HIV/AIDS i infekcjami przenoszonymi drogą płciową, także kobietom i młodym ludziom, tak aby nie odmawiano im informacji potrzebnych do zapobiegania dalszemu przekazywaniu HIV/AIDS i infekcji przenoszonych drogą płciową oraz aby mogli mieć dostęp do leczenia i usług opiekuńczych bez obawy przed stygmatyzacją, dyskryminacją lub przemocą.

o) W świetle paragrafu 8.25 *Programu Działania* Międzynarodowej Konferencji w sprawie Ludności i Rozwoju, który stwierdza:

"W żadnym przypadku nie należy promować aborcji jako metody planowania rodziny. Wzywa się wszystkie Rządy i odpowiednie organizacje międzyrządowe oraz pozarządowe do zwiększenia troski o zdrowie kobiet, do traktowania zdrowotnych skutków niebezpiecznej aborcji¹⁷ jako głównego problemu zdrowia publicznego oraz do zmniejszenia liczby przypadków uciekania się do aborcji dzięki rozwijaniu i doskonaleniu usług w dziedzinie planowania rodziny. Należy zawsze przyznawać największy priorytet zapobieganiu niepożądanym ciążom i podejmować wszelkie starania w celu wyeliminowania potrzeby aborcji. W przypadku niepożądanego ciąży należy zapewnić kobietom łatwy dostęp do wiarygodnej informacji i poradnictwa cechującego się zrozumieniem. Wszelkie działania i zmiany dotyczące aborcji w ramach systemu zdrowia na szczeblu krajowym lub lokalnym mogą być dokonywane jedynie na drodze procesu ustawodawczego. Gdy aborcja nie jest sprzeczna z prawem, powinna być bezpieczna. Przy leczeniu komplikacji powstałych w wyniku aborcji kobiety w każdej sytuacji powinny mieć dostęp do usług odpowiedniej jakości. Po aborcji należy bezzwłocznie zaoferować usługi w dziedzinie poradnictwa post-aborcyjnego, edukacji i planowania rodziny, co może się również przyczynić do uniknięcia ponownych aborcji."

rozważyć rewizję praw prz.;

p) Promować i ulepszać wszechstronne, uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci strategie zapobiegania i kontroli palenia tytoniu w przypadku wszystkich kobiet, a szczególnie nastoletnich dziewcząt i kobiet w ciąży, które obejmowałyby programy i usługi związane z edukacją, zapobieganiem i rzuceniem palenia, a także zmniejszeniem stopnia narażenia ludzi na dym tytoniowy w środowisku

17. Niebezpieczna aborcja definiowana jest jako zabieg przerwania niechcianej ciąży dokonany przez osobę nie posiadającą potrzebnych kwalifikacji lub wykonany w warunkach nie spełniających najniższych standardów medycznych lub w obu tych przypadkach (World Health Organization, The Prevention and management of unsafe abortion, Report of a Technical Working Group, Genewa, kwiecień, 1992 [WHO/MSM/92.5]).

oraz wsparcie Światowej Organizacji Zdrowia w opracowaniu międzynarodowych założeń konwencji w sprawie kontroli tytoniu.

q) Promować i ulepszać programy informacyjne i środki obejmujące leczenie w celu wyeliminowania coraz większego nadużywania substancji wśród kobiet i nastoletnich dziewcząt, a także kampanie informacyjne na temat ryzyka dla zdrowia i innych konsekwencji oraz jego wpływu na rodzinę.

73. a) Włączać perspektywę płci społeczno-kulturowej do kluczowych programów makroekonomicznych i polityki rozwoju społecznego oraz narodowych programów rozwoju.

b) Włączać perspektywę płci społeczno-kulturowej odpowiednio do opracowywania, rozwoju, przyjmowania i wdrażania wszystkich procesów budżetowych w celu promowania sprawiedliwej, efektywnej i właściwej alokacji środków i ustanowienia odpowiednich alokacji budżetowych dla wsparcia równości płci i programów rozwojowych, które wzmacniają uwłasnowolnienie kobiet i budują niezbędne narzędzia analityczne i metodologiczne oraz mechanizmy monitorowania i ewaluacji.

c) Zwiększać w miarę potrzeb i efektywnie wykorzystywać finansowe i inne zasoby w sektorze społecznym, zwłaszcza w edukacji i zdrowiu, dla osiągnięcia równości płci i wzmocnienia pozycji kobiet jako głównej strategii na rzecz rozwoju i wykorzeniania biedy;

d) Podejmować starania na rzecz zmniejszenia nieproporcjonalnej liczby kobiet żyjących w ubóstwie, szczególnie kobiet wiejskich, przez wdrażanie narodowych programów likwidowania ubóstwa, ze szczególnym skoncentrowaniem się na społeczno-kulturowych uwarunkowaniach płci i uwłasnowolnieniu kobiet, uwzględniając cele krótko i długo-terminowe.

74. a) Przyjąć społeczno-gospodarcze kierunki promujące trwały rozwój oraz wspierać i zapewnić realizację programów eliminowania ubóstwa, szczególnie dla kobiet, poprzez m. in. zapewnienie szkolenia zawodowego, równego dostępu do zasobów i kontroli nad nimi, do finansów, kredytów z mikro-kredytami włącznie, do informacji, techniki

oraz równego dostępu do rynków z korzyścią dla kobiet w każdym wieku, a zwłaszcza kobiet żyjących w biedzie i zepchniętych na margines, w tym kobiet wiejskich, należących do ludności rdzennej i kobiet, które są jedynymi żywicielkami rodzin.

b) Tworzyć i zapewnić dostęp do systemu ochrony socjalnej, biorąc pod uwagę specyficzne potrzeby wszystkich kobiet żyjących w ubóstwie, zmiany demograficzne i zmiany w społeczeństwie, w celu stworzenia zabezpieczeń przed niepewnością i zmianami w warunkach pracy wiążącymi się z globalizacją oraz dokładać starań do zapewnienia, aby nowo powstałe, elastyczne formy pracy były objęte ochroną socjalną.

c) Kontynuować przegląd, modyfikację i wdrażanie makroekonomicznych i społecznych kierunków i programów działania, m.in. poprzez analizę z perspektywy płci społeczno-kulturowej tych związanych z dostosowaniem strukturalnym i problematyką zadłużenia zagranicznego, w celu zapewnienia kobietom równego dostępu do zasobów i powszechnego dostępu do podstawowych usług społecznych.

75. Ułatwiać zatrudnianie kobiet, m. in. poprzez promocję właściwej ochrony socjalnej, uproszczenie procedur administracyjnych, usunięcie przeszkód podatkowych, gdzie to właściwe, oraz podjęcie innych środków, takich jak dostęp do kapitału, programów kredytowych, małych kredytów i innych funduszy oraz ułatwianie zakładania małych i średnich przedsiębiorstw.

76. a) Ustanowić lub egzekwować współpracę istniejących już mechanizmów instytucjonalnych wszystkich szczebli z instytucjami państwowymi w celu wzmocnienia społecznego poparcia dla równości płci we współpracy ze społeczeństwem obywatelskim, a zwłaszcza z kobiecymi organizacjami pozarządowymi.

b) Podejmować działania na najwyższym szczeblu na rzecz ciągłego awansu kobiet szczególnie poprzez wzmacnianie krajowych instytucji mających na celu włączanie do głównego nurtu perspektywy płci społeczno-kulturowej w celu przyspieszenia uwłasnowolnienia kobiet we wszystkich sferach oraz podjęcia działań na rzecz równości płci.

- c) Zapewnić krajowym instytucjom niezbędne zasoby ludzkie i finansowe, także poprzez poszukiwanie nowatorskich systemów finansowania, tak aby włączanie problematyki płci do głównego nurtu było elementem całej polityki, wszystkich programów i projektów.
 - d) Rozważyć ustanowienie skutecznych komisji i innych instytucji w celu promowania równych szans.
 - e) Wzmocnić wysiłki na rzecz pełnego wdrażania krajowych planów działania *Pekińskiej Platformy Działania* i – tam, gdzie to konieczne – dostosować lub rozwinąć te plany na przyszłość;
 - f) Zapewnić, aby cała rządowa polityka i strategia informacyjna uwzględniała społeczno-kulturowe uwarunkowania płci;
77. a) Zapewnić krajowym urządům statystycznym instytucjonalne i finansowe wsparcie w celu zbierania, zestawiania i rozpowszechniania danych segregowanych według kryterium płci, wieku i innych istotnych czynników, w formie dostępnej dla opinii publicznej i decydentów politycznych – m.in. służących analizom z perspektywy płci, monitoringowi i badaniu wpływu – oraz wspierać nowe prace na rzecz opracowywania statystyk i wskaźników, zwłaszcza w dziedzinach, w których brak informacji jest szczególnie dotkliwy.
- b) Regularnie zbierać i publikować statystyki kryminalne i obserwować trendy w egzekwowaniu prawa w przypadku naruszania praw kobiet i dziewcząt po to, by podnosić świadomość w celu wytyczenia skuteczniejszych kierunków działania.
 - c) Rozwijać krajowy potencjał do podejmowania badań ukierunkowanych na politykę i dotyczących płci społeczno-kulturowej oraz ich wzajemnego wpływu, prowadzonych przez uniwersytety i krajowe instytuty badawczo-szkoleniowe, aby umożliwić kształtowanie opartej na wiedzy polityki uwzględniającej specyfikę płci.

Dalsze działania, które należy podjąć na szczeblu krajowym:

Rządy, sektor prywatny, organizacje pozarządowe oraz inne podmioty społeczeństwa obywatelskiego mają:

78. a) Popierać tworzenie programów szkoleniowych i programów nauczania prawa w zakresie podstawowym, które budują i wspierają zdolność organizacji kobiecych do działania na rzecz praw człowieka i podstawowych wolności kobiet i dziewcząt.
- b) Wspierać współpracę, gdzie to właściwe, pomiędzy rządami, organizacjami pozarządowymi, lokalnymi organizacjami najniższego szczebla, tradycyjnymi przywódcami i przywódcami społecznymi mającą na celu promowanie i ochronę wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności kobiet i dziewcząt oraz godności i wartości człowieka, jak też równych praw dla kobiet i mężczyzn.
- c) Wspierać współpracę między władzami rządowymi, parlamentarzystami i innymi właściwymi władzami oraz organizacjami kobiecymi i odpowiednimi organizacjami pozarządowymi w celu.;
- d) Zapewnić szkolenia uwrażliwiające na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci w postępowaniu z ofiarami przemocy, w szczególności zaś z kobietami i dziewczętami, w tym z ofiarami przemocy seksualnej, dla wszystkich instytucji, w tym policji, prokuratorów i sądownictwa;
79. a) Podejść całościowo do fizycznego i psychicznego zdrowia kobiet w ciągu całego ich życia, podjąć dalsze kroki na rzecz takiego przemodelowania informacji z zakresu zdrowia, usług oraz szkoleń dla pracowników służby zdrowia, by uwrażliwić ich na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci, promować równowagę płci na wszystkich poziomach systemu opieki zdrowotnej oraz odzwierciedlać kobiecą perspektywę i prawo do prywatności, poufności, dobrowolności i świadomej zgody.
- b) Wzmocnić wysiłki na rzecz zapewnienia powszechnego dostępu, najpóźniej do roku 2015, do podstawowej opieki zdrowotnej wysokiej jakości w ciągu całego życia, włącznie z opieką nad zdrowiem seksualnym i reprodukcyjnym.

c) Dokonać przeglądu i skorygować politykę, programy i ustawodawstwo krajowe w celu realizacji kluczowych działań na rzecz wdrażania *Programu Działania* Międzynarodowej Konferencji w sprawie Ludności i Rozwoju przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne podczas dwudziestej pierwszej sesji specjalnej, przywiązując szczególną wagę do osiągnięcia wyraźnie sprecyzowanych celów dotyczących zmniejszenia śmiertelności kobiet z przyczyn związanych z macierzyństwem, do zwiększenia liczby porodów odbywających się z udziałem wykwalifikowanej opieki, do zapewnienia możliwie najszerszego zakresu bezpiecznych i skutecznych metod planowania rodziny oraz metod antykoncepcyjnych oraz do zmniejszenia ryzyka HIV/AIDS wśród młodych ludzi.

d) Wzmocnić działania na rzecz poprawy stanu odżywienia wszystkich dziewcząt i kobiet, dostrzegając skutki ciężkiego i umiarkowanego niedożywienia, znaczenie, jakie właściwe odżywianie ma dla całego życia człowieka, oraz zależności między zdrowiem matki i dziecka, poprzez promowanie i zwiększanie poparcia dla programów służących ograniczaniu rozmiarów niedożywienia, na przykład programów dokarmiania szkolnego, programów dożywiania matek i dzieci oraz uzupełniania diety dodatkami mikro-odżywczymi, przywiązując szczególną wagę do wyrównywania dysproporcji między płciami w wyżywieniu.

e) Dokonać przeglądu, przy pełnym udziale kobiet, oraz monitorować wpływ przedsięwzięć towarzyszących reformom systemu ochrony zdrowia na zdrowie kobiet i korzystanie przez nie z praw człowieka, w szczególności jeżeli chodzi o dostęp do świadczeń zdrowotnych na terenach wiejskich i miejskich dla kobiet żyjących w biedzie oraz zapewnić, aby reformy gwarantowały wszystkim kobietom, z uwzględnieniem ich zróżnicowanych potrzeb, pełny i równy dostęp do osiągalnej, przystępnej finansowo i wysokiej jakości opieki i świadczeń zdrowotnych.

f) Opracowywać i realizować programy tam, gdzie to właściwe, przy pełnym udziale młodzieży, w celu zapewnienia jej edukacji, informacji i odpowiednich, specyficznych, dostępnych oraz przyjaznych dla klientów usług, wolnych od dyskryminacji, w celu skutecznego

zaspokojenia potrzeb młodzieży z zakresu zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego, biorąc pod uwagę ich prawo do prywatności, poufności, szacunku i świadomej zgody oraz odpowiedzialność, prawa i obowiązki rodziców i opiekunów prawnych do zapewnienia w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka właściwego ukierunkowania i przewodnictwa w korzystaniu przez nie z praw uznanych w *Konwencji Praw Dziecka*¹⁸ i w zgodności z *Konwencją o likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*, zapewniając jednocześnie, że we wszystkich działaniach dotyczących dzieci głównym priorytetem jest zawsze najwyższe dobro dziecka. Programy te powinny m.in. budować u dorastających dziewcząt poczucie własnej godności i pomagać im w braniu odpowiedzialności za swoje życie; promować równość płci i odpowiedzialne zachowania seksualne; zapobiegać, leczyć i podnosić wiedzę na temat infekcji przenoszonych drogą płciową, włącznie z HIV/AIDS, przemocy seksualnej i wykorzystywania seksualnego; doradzać młodzieży, jak uniknąć niechcianych i przedwczesnych ciąż.

g) Opracować i realizować programy zapewniające usługi społeczne i pomoc dla nastolatek będących w ciąży oraz nastoletnich matek, a w szczególności umożliwiające im kontynuowanie i ukończenie nauki;

h) Zwracać szczególną uwagę na rozwój i poprawę dostępu do ulepszonych i nowych technologii oraz do bezpiecznych i przystępnych finansowo leków i leczenia w celu zaspokojenia potrzeb zdrowotnych kobiet, włącznie z chorobami serca i płuc, nadciśnieniem, osteoporozą, rakiem piersi, szyjki macicy i jajników oraz planowaniem rodziny i metodami zapobiegania ciąży, zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn;

80. Rozwijać i wykorzystywać ramy, wytyczne i inne praktyczne narzędzia i wskaźniki dla szybszego włączania problematyki płci do głównego nurtu, włącznie z badaniami związanymi z płcią, narzędziami analitycznymi i metodologiami, szkoleniem, badaniami poszczególnych przypadków, danymi statystycznymi i informacją.

81. a) Zapewnić równe możliwości i sprzyjające warunki wszystkim kobietom bez względu na wiek, pochodzenie i wykształcenie na równych zasadach z mężczyznami przez zachęcanie ich do włączania się do polityki i udziału w niej na wszystkich szczeblach.

18. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 44/25, annex.

- b) Zachęcać do nominowania większej liczby kobiet, w tym m. in. przez partie polityczne, wprowadzenie kwot i określenie wymiernych celów lub innych stosownych środków, na kandydatki w wyborach do parlamentów i innych struktur ustawodawczych w celu zwiększenia ich udziału i wkładu w formułowanie polityki publicznej.
- c) Rozwijać i podtrzymywać istniejące procesy i mechanizmy konsultacyjne, przy współdziałaniu organizacji kobiecych, w tym organizacji pozarządowych i grup społeczności, aby zapewnić, by wszystkie kobiety – zwłaszcza te, które napotykają na szczególnie bariery w uczestnictwie w życiu publicznym – były w pełni włączone i informowane o decyzjach, które wywierają wpływ na ich życie.
82. a) Promować i chronić prawa kobiet jako pracownic i podejmować kroki służące usuwaniu strukturalnych i prawnych barier, jak również stereotypowych postaw wobec równości płci w pracy, odnoszących się m. in. do uprzedzeń dotyczących płci podczas przyjmowania do pracy, warunków pracy, segregacji zawodowej i molestowania, dyskryminacji w świadczeniach opieki społecznej, bezpieczeństwa i zdrowia zawodowego kobiet, nierównych możliwości zawodowych i niedostatecznego udziału mężczyzn w wypełnianiu obowiązków rodzinnych.
- b) Promować programy umożliwiające kobietom i mężczyznom godzenie pracy i obowiązków rodzinnych i zachęcać mężczyzn do równego dzielenia z kobietami odpowiedzialności za gospodarstwo domowe i opiekę nad dziećmi.
- c) Rozwijać i wzmacniać polityki i programy wspierania różnorodnych ról kobiet w przyczynianiu się do dobrobytu rodziny w jej różnych formach, uznające społeczne znaczenie macierzyństwa, rodzicielstwa, roli rodziców i prawnych opiekunów w wychowywaniu dzieci i troszczeniu się o innych członków rodziny. Taka polityka i takie programy powinny także promować wspólną w tym względzie odpowiedzialność rodziców, kobiet i mężczyzn oraz całego społeczeństwa.
- d) Opracowywać, realizować i promować przyjazne rodzinie polityki i usługi, włącznie z przystępnymi finansowo, dostępnymi i wysokiej jakości usługami dla dzieci i osób zależnych od innych, systemy urlopów

rodzicielskich i innych oraz kampanie mające na celu uwrażliwienie opinii publicznej i innych stosownych podmiotów na konieczność równego podziału odpowiedzialności zawodowej i rodzinnej między kobiety i mężczyzn.

e) Rozwijać polityki i programy w celu zwiększenia możliwości zatrudnienia kobiet i ich dostępu do bardziej odpowiedzialnej pracy, poprzez poprawę dostępu do szkolenia formalnego, nieformalnego oraz zawodowego, nieustannego uczenia się i przekwalifikowania, długofalowego kształcenia, w tym w zakresie technik informacyjnych i komunikacji oraz umiejętności prowadzenia przedsiębiorstw, szczególnie w krajach rozwijających się, na rzecz popierania uwłasnowolnienia kobiet w różnych fazach ich życia.

f) Podejmować działania na rzecz zwiększenia udziału i przybliżenia zrównoważonej reprezentacji kobiet i mężczyzn we wszystkich sektorach i zawodach na rynku pracy, między innymi przez zachęcanie do tworzenia i rozwoju instytucjonalnych sieci w celu popierania promocji i rozwoju zawodowego kobiet.

g) Opracować i/lub wzmocnić programy i kierunki działania w celu wsparcia przedsiębiorczyń, włącznie z tymi zaangażowanymi w tworzenie nowych przedsiębiorstw, poprzez dostęp do informacji, szkoleń, w tym szkoleń zawodowych, nowych technik, sieci współpracy, kredytów i usług finansowych.

h) Inicjować pozytywne kroki na rzecz równej płacy za równą pracę lub pracę równej wartości i zmniejszać różnice w dochodach między kobietami i mężczyznami.

i) Zachęcać i popierać kształcenie dziewcząt w przedmiotach ścisłych, matematyce, nowych technikach, z technikami informacyjnymi włącznie, oraz przedmiotach technicznych i zachęcać kobiety, m.in. przez doradztwo zawodowe, do poszukiwania zatrudnienia w przodujących i wysoko płatnych sektorach i zawodach.

j) Rozwijać oraz realizować kierunki i programy, w szczególności adresowane do mężczyzn i chłopców, nakierowane na zmianę stereotypowych postaw i zachowań związanych ze społeczno-

kulturowymi rolami płci i wiążącą się z nimi odpowiedzialnością, w celu promowania równości płci oraz pozytywnych postaw i zachowań.

k) Wzmocnić kampanie na rzecz uświadomienia społeczno-kulturowych uwarunkowań płci i szkolenia w zakresie równości płci dla kobiet i mężczyzn oraz dziewcząt i chłopców, by zlikwidować utrzymywanie się szkodliwych stereotypów.

l) Analizować i reagować w razie potrzeby na główne przyczyny, dla których procesy tworzenia lub redukcji miejsc pracy związane z okresem przejściowym i ze strukturalną transformacją gospodarki, w tym także z globalizacją, mogą w różny sposób wpływać na sytuację mężczyzn i kobiet.

m) Promować wrażliwość na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci i społeczną odpowiedzialność sektora prywatnego, m.in. poprzez zarządzanie czasem pracy i upowszechnianie informacji uwzględniających społeczno-kulturowe uwarunkowania płci oraz poprzez kampanie wspierające.

83. a) Wzmacniać i zakładać, tam, gdzie to właściwe, krajowe współpracujące i stałe mechanizmy sprawozdawcze, z udziałem organizacji pozarządowych, a zwłaszcza kobiecych, w celu monitorowania postępu we wdrażaniu krajowej polityki, programów i wymiernych celów służących osiągnięciu równości płci.

b) Wspierać organizacje pozarządowe i organizacje działające w obrębie lokalnych społeczności w ich pracy związanej z pomaganiem kobietom znajdującym się w niekorzystnym położeniu, szczególnie zaś kobietom wiejskim, w uzyskaniu dostępu do instytucji finansowych przy podejmowaniu działalności gospodarczej i innych trwałych źródeł utrzymania.

c) Podejmować środki umożliwiające starszym kobietom aktywne zaangażowanie we wszystkie dziedziny życia, jak też odgrywanie różnych ról w społecznościach, życiu publicznym i podejmowaniu decyzji oraz rozwijać i wcielać w życie polityki i programy na rzecz zapewnienia pełnego korzystania z praw człowieka i godnego życia, jak też zaspokojenia ich potrzeb, mając na uwadze przyczynianie się do urzeczywistnienia idei społeczeństwa wszystkich generacji.

d) Planować i wcielać w życie polityki i programy uwzględniające w pełni specyficzne potrzeby kobiet i dziewcząt niepełnosprawnych, aby zapewnić im równy dostęp do edukacji na wszystkich poziomach, w tym do szkoleń technicznych i zawodowych oraz odpowiednich programów rehabilitacyjnych, dostępu do opieki i usług zdrowotnych oraz możliwości zatrudnienia w celu ochrony i promowania ich praw człowieka oraz, w razie potrzeby, eliminowania istniejących nierówności między niepełnosprawnymi kobietami i mężczyznami.

Działania, które należy podjąć na szczeblu międzynarodowym

System Narodów Zjednoczonych i odpowiednie organizacje międzynarodowe i regionalne według właściwości mają:

84. a) Wspomagać rządy, na ich prośbę, w tworzeniu potencjału instytucjonalnego i rozwijaniu krajowych programów działania – lub dalszego realizowania istniejących już programów działania – w celu wdrażania *Platformy Działania*.

b) Wspierać organizacje pozarządowe, a szczególnie organizacje kobiece, w rozwijaniu ich zdolności do rzecznictwa w sprawie *Platformy Działania*, jej wdrażania, oceniania i uzupełniania.

c) Przydzielać regionalnym i krajowym programom dostateczne środki do wdrażania *Platformy Działania* w jej dwunastu newralgicznych obszarach.

d) Wspomagać rządy w krajach znajdujących się w okresie transformacji w dalszym rozwijaniu i realizowaniu planów i programów nakierowanych na ekonomiczne i polityczne uwłasnowolnienie kobiet.

e) Zachęcać Radę Gospodarczo-Społeczną do tego, by zwróciła się do Komisji Regionalnych, aby w ramach swoich mandatów i zasobów budowały bazy danych regularnie aktualizowane, w których byłyby ewidencjonowane wszystkie programy i projekty realizowane w ich regionach przez agencje lub organizacje systemu Narodów Zjednoczonych, by ułatwiały ich upowszechnianie, jak również dokonywały oceny ich wpływu na uwłasnowolnienie kobiet poprzez wcielanie w życie *Platformy Działania*.

85. a) Kontynuować wykonywanie i ocenianie oraz dalsze prowadzenie mandatowej działalności agend ONZ, posługując się pełnym zakresem

ekspertyz dostępnych w obrębie systemu ONZ, jak też uzgodnionymi wnioskami Rady Gospodarczo-Społecznej i innymi programami oraz inicjatywami na rzecz włączania perspektywy płci społeczno-kulturowej do głównego nurtu całej polityki, programów i planowania w systemie Narodów Zjednoczonych, włącznie z dopełniającymi i uzgodnionymi dokumentami uzupełniającymi do wszystkich większych konferencji i szczytów Narodów Zjednoczonych, jak też zapewnienie przydziału dostatecznych środków i utrzymania działów zajmujących się sprawami płci oraz punktów koordynacyjnych dla osiągnięcia tego celu.

b) Wspomagać kraje, na ich prośbę, w rozwijaniu metod gromadzenia danych statystycznych na temat wkładu kobiet i mężczyzn na rzecz społeczeństwa i gospodarki oraz społeczno-ekonomicznej sytuacji kobiet i mężczyzn, zwłaszcza w odniesieniu do ubóstwa oraz płatnej i nieodpłatnej pracy we wszystkich sektorach.

c) Wspierać krajowe starania, zwłaszcza w krajach rozwijających się, na rzecz rozszerzenia dostępu do nowej techniki informacyjnej w ramach wysiłków podejmowanych na rzecz rozwoju wspólnych badań, szkoleń i upowszechniania informacji, w tym poprzez system informacji z zakresu świadomości płci i działania w sieci, rozwijany przez Międzynarodowy Instytut Badań i Szkolenia na rzecz Awansu Kobiół (International Research and Training Institute for the Advancement of Women – INSTRAW), popierając jednocześnie tradycyjne metody upowszechniania informacji, prowadzenia badań i szkolenia.

d) Zapewnić całemu personelowi ONZ i wyższym urzędnikom biur terenowych, zwłaszcza w działaniach terenowych, szkoleń umożliwiających im włączanie perspektywy płci społeczno-kulturowej do swojej działalności, włącznie z analizą wpływu społeczno-kulturowych uwarunkowań płci, i zapewnić odpowiednie późniejsze uzupełnianie takiego przeszkolenia.

e) Wspomagać Komisję ds. Statusu Kobiół (Commission on the Status of Women), w ramach jej mandatu, w ocenianiu i przyśpieszaniu wdrażania *Pekińskiej Platformy Działania* i uzupełniających ją ustaleń;

f) Pomagać rządów, na ich prośbę, we włączaniu perspektywy płci społeczno-k.;

- g) Pomagać Państwom-Stronom, na ich prośbę, w tworzeniu potencjału do wdrażania *Konwencji w sprawie likwidacji wszystkich form dyskryminacji kobiet* oraz zachęcać w tym względzie Państwa-Strony, aby brały pod uwagę końcowe komentarze, jak również ogólne rekomendacje Komitetu.
86. a) Wspomagać rządy, na ich prośbę, w rozwoju strategii uwzględniających społeczno-kulturowe uwarunkowania płci w celu niesienia pomocy i – tam, gdzie to właściwe – reagować na kryzysy humanitarne będące rezultatem konfliktu zbrojnego lub klęsk żywiołowych.
- b) Zapewnić i wspierać pełne uczestnictwo kobiet w procesach podejmowania decyzji i wdrażania na wszystkich szczeblach działań na rzecz rozwoju i procesów pokojowych, w tym zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, odbudowy po konflikcie, w negocjacjach pokojowych, utrzymywaniu i budowaniu pokoju, oraz wspierania w tym względzie zaangażowania organizacji kobiecych, działających w obrębie społeczności lokalnych i pozarządowych.
- c) Wspierać zaangażowanie kobiet w procesy podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach i osiągnąć równowagę płci w mianowaniu kobiet i mężczyzn, z pełnym poszanowaniem zasady sprawiedliwego rozdziału geograficznego, w tym jako specjalnych wysłanników i specjalnych przedstawicieli oraz w wypełnianiu odpowiedzialnych funkcji w imieniu Sekretarza Generalnego, m.in. w sprawach związanych z utrzymywaniem pokoju, budowaniem pokoju oraz w działaniach operacyjnych, także jako koordynatorów–rezydentów.
- d) Zapewnić odpowiednio szkolenia uwrażliwiające na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci wszystkim podmiotom w misjach pokojowych w zakresie postępowania z ofiarami przemocy, w tym przemocy seksualnej, a w szczególności z kobietami i dziewczętami.
- e) Podjąć dalsze skuteczne środki w celu usunięcia przeszkód w korzystaniu przez ludność z prawa do samookreślenia, zwłaszcza ludność żyjącą pod kolonialną i obcą okupacją, która w dalszym ciągu niekorzystnie wpływa na jej gospodarkę i społeczny rozwój.
87. a) Wspierać działania skierowane na eliminowanie wszystkich form dyskryminacji kobiet i dziewcząt, włącznie z zapewnieniem poparcia

dla działalności sieci i organizacji kobiecych w ramach systemu Narodów Zjednoczonych.

b) Rozważyć rozpoczęcie międzynarodowej kampanii „zero tolerancji” dla przemocy wobec kobiet.

88. Wspierać wdrażanie środków zaplanowanych do osiągnięcia celu – parytetowej równowagi płci (50/50) na wszystkich stanowiskach, włącznie z poziomem profesjonalnym i powyżej niego, w szczególności na wyższych szczeblach ich sekretariatów, włącznie z misjami pokojowymi, negocjacjami pokojowymi i wszystkimi działaniami – i odpowiednio z tego sprawozdawać oraz poszerzyć mechanizmy odpowiedzialności za zarządzanie.
89. Podjąć środki, z pełnym udziałem kobiet, służące utworzeniu na wszystkich szczeblach środowiska sprzyjającego osiągnięciu i utrzymaniu pokoju światowego, demokracji i pokojowego rozstrzygnięcia sporów, z pełnym poszanowaniem zasad suwerenności, integralności terytorialnej i politycznej niezależności państw i nieingerowania w kwestiach, które należą zasadniczo do jurysdykcji któregośkolwiek państwa, w zgodzie z Kartą Narodów Zjednoczonych i międzynarodowym prawem, jak również z promowaniem i ochroną praw człowieka, włącznie z prawem do rozwoju i podstawowych wolności.

Działania, które należy podjąć na szczeblu krajowym i międzynarodowym

Rządy, organizacje regionalne i międzynarodowe, włącznie z systemem Narodów Zjednoczonych i międzynarodowymi instytucjami finansowymi oraz według właściwości inne stosowne podmioty mają:

90. Podjąć kroki mające na celu unikanie i powstrzymanie się od podejmowania jakichkolwiek jednostronnych środków niezgodnych z międzynarodowym prawem i Kartą Narodów Zjednoczonych, które opóźniają osiągnięcie pełnego rozwoju gospodarczego przez ludność dotkniętych krajów, w szczególności przez kobiety i dzieci, i zakłócających ich dobrostan oraz stwarzają przeszkody w pełnym korzystaniu z ich praw człowieka, włącznie z prawem każdej jednostki

do standardu życia odpowiedniego dla utrzymania zdrowia i dobrostanu oraz prawem do żywności, opieki medycznej i niezbędnych usług społecznych. Zapewnić, aby żywność i lekarstwa nie były wykorzystywane jako narzędzia do wywierania presji politycznej.

91. Podjąć pilnie i skutecznie środki, zgodne z prawem międzynarodowym, mające na celu łagodzenie negatywnego wpływu sankcji ekonomicznych na kobiety i dzieci.
92. a) Promować międzynarodową współpracę w celu wspierania regionalnych i krajowych starań na rzecz rozwoju i stosować analizy i statystyki związane z płcią (społeczno-kulturową) poprzez m.in. zapewnienie państwowym urzędom statystycznym, na ich prośbę, wsparcia instytucjonalnego i finansowego, by umożliwić im dostarczanie danych segregowanych ze względu na płeć i wiek, zgodnie z zapotrzebowaniem zgłaszanym przez rządy podczas formułowania wrażliwych na problematykę płci wskaźników statystycznych służących monitorowaniu i ocenianiu skutków polityki i programów, jak również umożliwić podejmowanie regularnych badań strategicznych.
- b) Wypracować, z pełnym udziałem wszystkich krajów, międzynarodowy konsensus w sprawie wskaźników i sposobów mierzenia przemocy wobec kobiet oraz rozważyć możliwość stworzenia łatwo dostępnej bazy danych na temat statystyk, prawodawstwa, modeli szkoleniowych, przykładów dobrej praktyki, nabytych doświadczeń i innych zasobów odnoszących się do wszystkich form przemocy wobec kobiet, w tym pracujących migrantek.
- c) We współpracy, tam, gdzie to właściwe, z odpowiednimi instytucjami promować, poprawiać jakość, systematyzować i gromadzić dane segregowane ze względu na płeć, wiek i inne istotne czynniki, dotyczące zdrowia i dostępu do usług zdrowotnych, włączając w to wszechstronne informacje na temat wpływu HIV/AIDS na kobiety w ciągu całego życia.
- d) Eliminować uprzedzenia dotyczące płci w badaniach biomedycznych, klinicznych i społecznych, w tym poprzez prowadzenie dobrowolnych badań klinicznych z udziałem kobiet, z należytą troską dla ich praw człowieka i w ścisłej zgodności z uznanymi w skali międzynarodowej

standardami prawnymi, etycznymi, medycznymi, bezpieczeństwa i standardami naukowymi oraz gromadzić, analizować i udostępniać odpowiednim instytucjom i końcowym użytkownikom informacje o specyficznym dla płci dawkowaniu, skutkach ubocznych i skuteczności leków, włącznie ze środkami antykoncepcyjnymi i metodami chroniącymi przed zakażeniami chorobami przenoszonymi drogą płciową.

93. a) Rozwijać i wspierać potencjał uniwersytetów, krajowych instytutów badawczych i szkoleniowych oraz innych odpowiednich instytutów badawczych w zakresie podejmowania badań związanych z płcią oraz badań zorientowanych na politykę w celu informowania decydentów politycznych i promowania pełnego wykonania *Platformy Działania* i postanowień ją uzupełniających.

b) Rozwijać programy współpracy Południe-Południe mające na celu wspomaganie budowania potencjału krajowych urzędów do spraw kobiet poprzez, między innymi, wymianę ekspertyz, doświadczeń i wiedzy posiadanych przez krajowe urzędy, a dotyczących uwłasnowolnienia kobiet, problematyki płci oraz metodologii i podejść związanych z włączaniem problematyki płci do głównego nurtu w dwunastu newralgicznych obszarach problemowych *Platformy Działania*.

c) Wspomagać Rządy w ich wysiłkach na rzecz ustanowienia programów ukierunkowanych na działanie i środków w celu przyspieszenia pełnego wdrożenia *Platformy Działania*, z określeniem terminów i/lub wymiernych celów oraz metod ewaluacji, włącznie z oszacowaniem wpływu społeczno-kulturowych uwarunkowań płci, z pełnym udziałem kobiet w szacowaniu i analizowaniu osiąganego postępu.

d) Gromadzić odpowiednie zbiory danych i podejmować badania dotyczące kobiet rdzennych, z ich pełnym udziałem, w celu popierania przystępnej, odpowiedniej pod względem kulturowym i językowym, właściwej polityki, programów i usług.

e) Kontynuować badania nad wszystkimi aktualnymi trendami, które mogą tworzyć nowe nierówności między płciami, w celu zapewnienia podstaw do działania politycznego.

94. a) Podejmować środki dla rozwoju i wdrażania programów uwzględniających społeczno-kulturowe uwarunkowania płci i mających na celu

stymulację kobiecej przedsiębiorczości i prywatnej inicjatywy oraz wspomagać działalność gospodarczą kobiet, aby zapewnić im uczestnictwo i czerpanie pożytku między innymi z międzynarodowego handlu, innowacji technicznych i inwestycji.

b) Przestrzegać, promować i realizować zasady zawarte w *Deklaracji o podstawowych zasadach i prawach pracy Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP)* i w dokumentach ją uzupełniających oraz poważnie rozważyć ratyfikację i pełne wykonanie konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy, które mają szczególne znaczenie dla zapewnienia kobietom praw pracowniczych.

c) Zachęcać do wzmacniania istniejących i nowo powstałych instytucji udzielających małe kredyty oraz ich zdolności kredytowej, z pomocą międzynarodowych instytucji finansowych włącznie, tak aby kredyty i pokrewne usługi służące samozatrudnieniu i działaniom przynoszącym dochody mogły być dostępne dla coraz większej liczby ludzi żyjących w biedzie, a w szczególności dla kobiet, oraz dalej rozwijać, tam, gdzie to możliwe, inne instrumenty mikrofinansowania.

d) Potwierdzić zaangażowanie na rzecz rozwoju uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci i wspierać rolę kobiet w kształtowaniu trwałych i ekologicznie zdrowych wzorców konsumpcji, produkcji i podejścia do zarządzania zasobami naturalnymi.

e) Przyjąć środki zapewniające, by praca kobiet wiejskich wciąż odgrywających decydującą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego i odżywiania oraz zaangażowanych w produkcję rolną i przedsięwzięcia związane z prowadzeniem gospodarstwa, rybołówstwem i zarządzaniem zasobami oraz pracą wykonywaną w domu, szczególnie w sektorze nieformalnym, była uznana i ceniona jako zwiększająca ich bezpieczeństwo ekonomiczne, dostęp i kontrolę nad zasobami i planami kredytowymi, usługami i zasiłkami, a także ich własnowolnienie.

95. a) Zachęcać i wprowadzać w życie zmiany w programach szkolenia dla wyższych urzędników, aby uwrażliwić ich w pełni na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci.

- b) Wzmacniać i popierać programy zmierzające do wsparcia uczestnictwa młodych kobiet w organizacjach młodzieżowych i zachęcać młodzież do dialogu pomiędzy rozwiniętymi i rozwijającymi się krajami i w obrębie tych krajów.
- c) Wspierać narodowe wysiłki na rzecz rozwijania formalnych i nieformalnych programów edukacyjnych i mentorskich dla kobiet i dziewcząt w celu umożliwiania im nabywania wiedzy, rozwijania pewności siebie oraz umiejętności przywódczych, orędownictwa i rozwiązywania konfliktów.
- d) Podejmować wszechstronne działania na rzecz zapewnienia kobietom i dziewczętom możliwości zdobycia umiejętności na wszystkich poziomach, w celu wykorzenienia biedy, a w szczególności likwidacji feminizacji ubóstwa, w drodze wysiłków krajowych i międzynarodowych.
- e) Z pełnym dobrowolnym udziałem kobiet rdzennych rozwijać i realizować programy edukacyjne i szkoleniowe, które respektują ich historię, kulturę, duchowość, języki i aspiracje oraz zapewniają im dostęp do wszystkich poziomów formalnej i nieformalnej edukacji, z edukacją wyższą włącznie.
- f) Kontynuować wspieranie i wzmacnianie krajowych, regionalnych i międzynarodowych programów nauczania umiejętności pisania i czytania dla dorosłych, przy współpracy międzynarodowej, w celu 50-procentowego zwiększenia tej umiejętności do 2015 roku, w szczególności w przypadku kobiet, i sprawiedliwego dostępu do podstawowej i dalszej edukacji dla wszystkich dorosłych.
- g) Kontynuować badanie spadku wskaźników naboru i wzrostu wskaźników porzucania szkoły przez chłopców i dziewczęta w szkołach podstawowych i średnich w niektórych krajach i opracować, przy współpracy międzynarodowej, odpowiednie programy krajowe w celu wyeliminowania źródłowych przyczyn tego stanu rzeczy i wspierać nieustanne nauczanie adresowane do kobiet i dziewcząt, w celu zapewnienia osiągnięcia odpowiednich międzynarodowych celów w dziedzinie edukacji, wyznaczonych przez odpowiednie konferencje międzynarodowe.

- h) Zapewnić kobietom i dziewczętom równe możliwości w działalności kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej, jak również równe możliwości uczestnictwa w działaniach sportowych i gimnastycznych na szczeblu krajowym, regionalnym i międzynarodowym, takie jak dostęp, szkolenia, współzawodnictwo, wynagrodzenia i nagrody.
- i) Kontynuować planowanie starań na rzecz promowania szacunku dla różnorodności kulturowych i dialogu pomiędzy cywilizacjami i w ich obrębie w sposób przyczyniający się do wdrażania *Platformy Działania*, czego celem jest uwłasnowolnienie kobiet i pełna realizacja wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich kobiet w sposób, który zapewni, by równość płci i pełne korzystanie przez kobiety ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności nie były podważane.
- j) Stosować i wspierać pozytywne środki służące temu, by wszystkie kobiety, zwłaszcza kobiety rdzenne, miały równy dostęp do programów szkoleniowych i wzbogacających umiejętności w celu zwiększenia ich udziału w podejmowaniu decyzji we wszystkich dziedzinach i na wszystkich szczeblach.
96. a) Zwiększyć współpracę, polityczne reagowanie, efektywne wcielanie w życie krajowego ustawodawstwa i innych środków ochronnych i zapobiegawczych skierowanych na eliminację przemocy wobec kobiet i dziewcząt, szczególnie wszystkich form komercyjnego wyzysku seksualnego, jak też wyzysku ekonomicznego, włączając w to m.in. handel kobietami i dziećmi, zabójstwa noworodków płci żeńskiej, przestępstwa popełniane w imię honoru, przestępstwa popełniane w imię namiętności, przestępstwa z przyczyn rasowych, porywanie i sprzedaż dzieci, przemoc i śmierć wiążące się z posagami, ataki kwasem oraz szkodliwe tradycyjne i zwyczajowe praktyki, takie jak okaleczanie żeńskich narządów płciowych, wczesne i przymusowe małżeństwa.
- b) Zwiększyć świadomość i wiedzę na temat Statutu Rzymskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego, który potwierdza, że gwałt, niewolnictwo seksualne, wymuszona prostytutka, przymusowa ciąża, przymusowa sterylizacja i inne formy przemocy seksualnej stanowią przestępstwa wojenne, a w określonych okolicznościach przestępstwa

przeciwko ludzkości, w celu przeciwdziałania takim przestępstwom i podejmować kroki wspierające ściganie wszystkich osób odpowiedzialnych za nie oraz zapewnić ofiarom zadośćuczynienie za szkody, a także podnosić świadomość co do skali wykorzystywania tych przestępstw jako broni wojennej.

c) Zapewnić poparcie organizacjom pozarządowym, we współpracy z systemem ONZ, m.in. w drodze współpracy regionalnej i międzynarodowej, z udziałem organizacji kobiecych i grup społeczności lokalnej, w reagowaniu na wszystkie formy przemocy wobec kobiet i dziewcząt, włączając w to programy zwalczania przemocy wobec kobiet i dziewcząt na tle rasowym i etnicznym.

d) Zachęcać do podejmowania i popierać odpowiednie kampanie publiczne dla podniesienia publicznej świadomości co do braku akceptacji przemocy wobec kobiet i jej społecznych kosztów oraz podejmować działania zapobiegawcze służące promowaniu zdrowych i zrównoważonych relacji opartych na równości płci.

97. a) Wzmacniać współpracę między krajami pochodzenia, krajami tranzytowymi i krajami przeznaczenia w celu zapobiegania, likwidacji i karania handlu ludźmi, zwłaszcza kobietami i dziećmi.

b) Wspierać negocjacje w sprawie projektu protokołu zapobiegania, eliminowania i karania handlu ludźmi, zwłaszcza kobietami i dziećmi, który uzupełnia *Konwencję ONZ w sprawie ponadnarodowej przestępczości zorganizowanej*¹⁹;

c) Stosownie do okoliczności kontynuować i wspierać krajowe, regionalne i międzynarodowe strategie w celu zmniejszenia ryzyka zagrażającego kobietom i dzieciom, włącznie z uchodźczyniami i osobami przesiedlonymi, jak również imigrantkami-pracownicami, że staną się ofiarami handlu; wzmocnić ustawodawstwo krajowe poprzez dalsze definiowanie przestępstwa handlu na wszystkich jego etapach i odpowiednie zwiększenie karalności; przyjąć polityki i programy społeczne i ekonomiczne, jak też inicjatywy mające na celu informowanie i podnoszenie świadomości, aby zapobiegać i zwalczać handel ludźmi, zwłaszcza kobietami i dziećmi; ścigać sprawców handlu;

19. Patrz rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 54/126.

zapewnić środki wspierające, wspomagające i chroniące osoby będące przedmiotem handlu w krajach pochodzenia i przeznaczenia; ułatwić im powrót i wspierać ich reintegrację w krajach pochodzenia.

98. a) Poprawiać stan wiedzy i świadomości o dostępnych środkach zaradczych dotyczących naruszania praw człowieka kobiet.

b) Promować i ochraniać prawa człowieka wszystkich migrantek i wcielać w życie polityki odpowiadające specyficznym potrzebom migrantek, które posiadają dokumenty, oraz – tam, gdzie to konieczne – wychwytywać istniejące nierówności między mężczyznami i kobietami wśród migrantów w celu zapewnienia równości płci.

c) Promować uznanie prawa kobiet i mężczyzn do wolności myśli, sumienia i religii. Uznać centralną rolę, jaką religia, duchowość i wiara odgrywają w życiu milionów kobiet i mężczyzn.

d) Poprzez media i inne środki podnosić świadomość co do szkodliwości skutków pewnych tradycyjnych i zwyczajowych praktyk oddziałujących niekorzystnie na zdrowie kobiet, z których część zwiększa ich podatność na HIV/AIDS i inne infekcje przenoszone drogą płciową oraz zwiększyć wysiłki na rzecz wyeliminowania takich praktyk.

e) Podjąć niezbędne kroki mające na celu ochronę osób, grup i organizacji społecznych zaangażowanych w promocję i ochronę praw człowieka kobiet.

f) Zachęcać Państwa-Strony, by kontynuowały włączanie perspektywy płci (społeczno-kulturowej) do swoich raportów składanych do instytucji monitorujących realizowanie ratyfikowanych traktatów międzynarodowych, a także zachęcać te instytucje do dalszego przywiązywania wagi do perspektywy płci przy wykonywaniu swoich mandatów, przy jednoczesnym uwzględnianiu potrzeby unikania zbędnego dublowania i nakładania się ich pracy; oraz dalej zachęcać instytucje zajmujące się prawami człowieka do dalszego uwzględniania perspektywy płci w swojej działalności.

g) Popierać innowacyjne programy służące wzmocnieniu pozycji starszych kobiet w celu zwiększenia ich wkładu w rozwój i wysiłki na rzecz zwalczania biedy oraz korzyści z tego czerpanych.

99. a) Promować wszechstronne programy edukacji z zakresu praw człowieka, m.in. we współpracy – tam, gdzie to możliwe – z instytucjami oświatowymi i zajmującymi się prawami człowieka, odpowiednimi podmiotami społeczności obywatelskiej, a zwłaszcza organizacjami pozarządowymi i sieciami środków masowego przekazu, aby zapewnić szerokie upowszechnianie informacji na temat instrumentów praw człowieka, a w szczególności praw człowieka kobiet i dziewcząt.
- b) Podejmować środki mające na celu eliminowanie bezkarności, m.in. poprzez popieranie i wzmacnianie istniejących mechanizmów, którym powierzono ściganie sprawców naruszania praw człowieka kobiet.
- c) Podejmować kroki w celu eliminowania naruszeń praw międzynarodowego i Karty Narodów Zjednoczonych. Wiele z tych naruszeń wywiera negatywny wpływ na promocję i ochronę praw człowieka kobiet.
- d) Odnieść się wszechstronnie i trwale do podstawowych przyczyn konfliktów zbrojnych, jak też do zróżnicowanego wpływu tych konfliktów na kobiety i mężczyzn, oraz uwzględnić te różnice przy kształtowaniu odpowiedniej polityki i programów, między innymi w celu zwiększania ochrony ludności cywilnej, a zwłaszcza kobiet i dzieci.
- e) Zapewnić zwalnianie zakładników, zwłaszcza kobiet i dzieci, włącznie z tymi, którzy są dodatkowo więzieni, podczas konfliktu zbrojnego.
- f) Rozwijać i popierać polityki i programy ochrony dzieci, szczególnie dziewcząt, podczas działań wojennych, w celu zapobiegania ich przymusowej rekrutacji i wykorzystywania przez wszystkie strony konfliktu oraz promować i/lub wzmocnić mechanizmy dla ich rehabilitacji i reintegracji, biorąc pod uwagę specyficzne przeżycia i potrzeby dziewcząt.
- g) Polepszać i wzmacniać potencjał kobiet dotkniętych sytuacją konfliktu zbrojnego, w tym uchodźczyń i kobiet przesiedlonych, m.in. poprzez włączanie ich w planowanie i kierowanie działalnością humanitarną, tak aby odnosiły korzyści z tej działalności na równi z mężczyznami.
- h) Wezwać Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców, inne odpowiednie agencje Narodów Zjednoczonych, w ramach ich mandatów,

oraz inne odnośne organizacje humanitarne, jak również rządy do dalszego udzielania odpowiedniego wsparcia krajom udzielającym schronienia dużej liczbie uchodźców i osób przesiedlonych w ich staraniach zapewnienia ochrony i pomocy, zwracając szczególną uwagę na potrzeby uchodźczyń i innych przesiedlonych kobiet i dzieci.

i) Podejmować starania służące zapewnieniu kobietom pełnego i równego udziału w promowaniu pokoju, w szczególności poprzez pełną realizację *Deklaracji i Programu Działania dotyczącego Kultury Pokoju*²⁰.

j) Zapewnić wsparcie służące wzmocnieniu, a także wzmocnić pozycję kobiet pełniących w swoich rodzinach ważną rolę stabilizującą w sytuacjach konfliktowych i po konflikcie.

k) Wzmocnić wysiłki na rzecz powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową, które powinno się opierać na priorytetach ustanowionych przez Narody Zjednoczone w dziedzinie rozbrojenia, tak aby zwolnione zasoby można było przeznaczyć, między innymi, na programy społeczne i ekonomiczne przynoszące korzyści kobietom i dziewczętom.

l) Badać nowe sposoby generowania nowych, publicznych i prywatnych zasobów finansowych, m.in. poprzez odpowiednią redukcję nadmiernych wydatków militarnych, handlu bronią oraz inwestycji w produkcję i zakup broni, z globalnymi wydatkami militarnymi włącznie, biorąc pod uwagę potrzeby bezpieczeństwa narodowego, tak aby redukcja ta umożliwiała alokację dodatkowych funduszy na rozwój społeczny i ekonomiczny, w tym m.in. na awans kobiet.

m) Podejmować kroki dla zapewnienia ochrony uchodźcom, zwłaszcza kobietom i dziewczętom, oraz zapewnić im dostęp do zaopatrzenia w odpowiednie, uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci podstawowe usługi społeczne, z edukacją i opieką zdrowotną włącznie.

100. a) Współdziałać i pracować z partnerami z sektora prywatnego i sieciami środków masowego przekazu na szczeblu krajowym i międzynarodowym w celu promowania równego dostępu kobiet i mężczyzn – jako producentów i konsumentów, zwłaszcza w sferze technik informacji

i komunikacji, zachęcając między innymi – zgodnie z zasadą wolności wypowiedzi – do przyjmowania lub dalszego rozwijania zasad postępowania, wytycznych zawodowych i innych regulaminów w celu usunięcia stereotypów płci i promowania zrównoważonych wizerunków kobiet i mężczyzn.

b) Rozwijać programy wspierające zdolność kobiet do tworzenia, dostępu i promowania działań w sieci (*networking*), w szczególności poprzez zastosowanie nowych technik informacji i komunikacji, a także poprzez zakładanie i wspieranie programów mających na celu rozbudowę potencjału kobiecych organizacji pozarządowych w tym względzie.

c) Wykorzystywać nowe techniki informacyjne, w tym Internet, do poprawy globalnej wymiany informacji, badań, wzmocnienia pozycji korzystania z nauk płynących z kobiecych doświadczeń, w tym także z tzw. *Herstories*²¹ związanych z osiaganiem równości płci, rozwoju i pokoju, a także badać inne role, jakie te techniki mogą odegrać w osiaganiu tego celu.

101. a) Podejmować skuteczne kroki służące sprostaniu wyzwaniom globalizacji, w tym poprzez szerszy i realny udział krajów rozwijających się w procesie podejmowania decyzji dotyczących międzynarodowej polityki gospodarczej, tak aby m.in. zagwarantować równy udział kobiet, zwłaszcza tych z krajów rozwijających się, w procesie podejmowania decyzji w skali makroekonomicznej;

b) Podejmować środki, przy pełnym i realnym udziale kobiet, służące zapewnieniu nowego podejścia do międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju, opartej na stabilności, wzroście i sprawiedliwości, ze zwiększonym, realnym udziałem i integracją krajów rozwijających się w ulegającej globalizacji gospodarce światowej, których celem jest wykorzenienie biedy i zmniejszenie nierówności ze względu na płeć, w ogólnych ramach osiagania trwałego rozwoju, którego podmiotem są ludzie.

21. *Herstories* (ang.) to szeroko stosowany termin oznaczający opowiadanie o wydarzeniach, zarówno historycznych, jak współczesnych z kobiecego punktu widzenia.

c) Planować i wzmacniać, przy pełnym i realnym udziale kobiet, strategie wykorzeniania biedy służące zmniejszeniu feminizacji ubóstwa i zwiększeniu potencjału kobiet oraz dające im możliwość przeciwdziałania negatywnym społeczno-ekonomicznym skutkom globalizacji.

d) Nasilić starania służące wdrożeniu programów likwidacji ubóstwa i – przy udziale kobiet – dokonać oceny wpływu, jaki te programy wywierają na uwłasnowolnienie kobiet żyjących w biedzie, w zakresie dostępu do szkoleń dobrej jakości i edukacji, jak też do opieki nad zdrowiem fizycznym i psychicznym, do zatrudnienia, podstawowych świadczeń społecznych, dziedziczenia oraz dostępu i kontroli nad ziemią, mieszkań, dochodów, małych kredytów oraz innych instrumentów i usług finansowych, a także wprowadzić – na podstawie powyższych ocen – poprawki do tych programów.

e) Uznając wzajemnie wzmacniające się więzi pomiędzy równością płci i eliminowaniem ubóstwa, opracować i wykonywać tam, gdzie to właściwe w konsultacji ze społeczeństwem obywatelskim, wszechstronne strategie likwidacji biedy uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci i dotyczące problemów społecznych, strukturalnych i makro-ekonomicznych.

f) Zachęcać do zakładania we współpracy z prywatnymi instytucjami finansowymi – tam, gdzie to właściwe – „okien pożyczkowych” i innych dostępnych usług finansowych o uproszczonej procedurze, specjalnie przeznaczonych do zaspokojenia potrzeb oszczędnościowych, kredytowych i ubezpieczeniowych kobiet.

g) Podejmować wszechstronne działania służące zapewnieniu i wspieraniu szkoleń doskonalenia zawodowego na wszystkich poziomach dla kobiet i dziewcząt, na podstawie strategii opracowanych przy ich pełnym i realnym udziale, w celu osiągnięcia uzgodnionych celów służących wykorzenieniu biedy, a szczególnie feminizacji ubóstwa, podejmując starania w skali krajowej, regionalnej i międzynarodowej. Starania podejmowane na szczeblu krajowym muszą być uzupełnione wzmożoną współpracą regionalną i międzynarodową w celu uniknięcia ryzyka, sprostania wyzwaniom i zapewnieniu, by możliwości stwarzane przez globalizację sprzyjały kobietom, a zwłaszcza kobietom w krajach rozwijających się.

h) Ustanowić w odpowiednim czasie, przy pełnym i rzeczywistym współdziałaniu kobiet oraz w drodze konsultacji ze społeczeństwem obywatelskim, zwłaszcza z organizacjami pozarządowymi, fundusze rozwoju społecznego – tam, gdzie to właściwe – dla łagodzenia negatywnych skutków, jakie na sytuację kobiet wywierają programy dostosowywania strukturalnego i liberalizacja handlu oraz nieproporcjonalnie większe obciążenie kobiet żyjących w biedzie.

i) Rozpoznać i wdrożyć trwałe rozwiązania nastawione na rozwój i uwzględniające perspektywę płci społeczno-kulturowej do programów zadłużenia zagranicznego i obsługi długów krajów rozwijających się, w tym krajów najmniej rozwiniętych, m.in. poprzez redukcję zadłużenia, włącznie z możliwością jego umorzenia w ramach Oficjalnej Pomocy w Rozwoju (ODA), w celu udzielenia im pomocy w sfinansowaniu programów i projektów nastawionych na rozwój, w tym także na awans kobiet.

j) Popierać inicjatywę kolońską dotyczącą redukcji zadłużenia, a szczególnie szybkie wykonanie poszerzonej inicjatywy dotyczącej mocno zadłużonych biednych krajów; zapewnić odpowiednie fundusze umożliwiające jej wykonanie oraz przyjąć zapis, że zaoszczędzone fundusze powinny zostać przeznaczone na wsparcie programów zwalczania biedy, które odnoszą się do specyfiki płci społeczno-kulturowej.

k) Promować i przyspieszać wykonanie inicjatywy 20/20, która włącza perspektywę płci społeczno-kulturowej, tak by przyniosło to pełną korzyść wszystkim, a szczególnie kobietom i dziewczętom.

l) Wzywać do ciągłej współpracy międzynarodowej, w tym do potwierdzenia woli walki o osiągnięcie – tak szybko, jak to możliwe – wciąż niezrealizowanego, uzgodnionego na szczyblu międzynarodowym celu, jakim jest przeznaczenie 0,7 procenta produktu narodowego brutto krajów rozwiniętych na oficjalną ogólnorozwojową pomoc, tak aby zwiększyć w ten sposób przyływ zasobów służących osiągnięciu równości płci, rozwoju i pokoju.

m) Ułatwić transfer odpowiednich technik, zwłaszcza nowych i nowoczesnych, do krajów rozwijających się i krajów o gospodarkach w okresie przejściowym oraz wspomagać wysiłki społeczności między-

narodowej na rzecz zniesienia ograniczeń w dokonywaniu takich transferów, jako skutecznego sposobu uzupełniania krajowych starań służących dalszemu przyspieszeniu osiągnięcia celów równości płci, rozwoju i pokoju.

n) Rekomendować – w kontekście włączenia problematyki płci do głównego nurtu działań systemu Narodów Zjednoczonych – Komitetowi Przygotowawczemu do Zgromadzenia Milenijnego podjęcie starań na rzecz włączenia perspektywy płci społeczno-kulturowej do wszystkich działań i dokumentów związanych ze Zgromadzeniem Milenijnym i Szczytem, włącznie z rozważeniem problemu wykorzenienia biedy.

o) Stworzyć sprzyjające środowisko oraz opracować i wdrożyć polityki, które promują i zapewniają możliwość korzystania ze wszystkich praw człowieka – obywatelskich, kulturalnych, ekonomicznych, politycznych i społecznych, z prawem do rozwoju włącznie – oraz z podstawowych wolności, będące częścią starań na rzecz osiągnięcia równości płci, rozwoju i pokoju.

102. a) Stworzyć i wzmacniać – zgodnie z prawem międzynarodowym – środowisko sprzyjające wzmocnieniu zdolności pozarządowych organizacji kobiecych do mobilizowania zasobów w celu zapewnienia trwałości ich działań na rzecz rozwoju.

b) Zachęcać do ustanowienia i wzmocnienia na wszystkich szczeblach partnerstwa/współpracy we wspieraniu celów IV Światowej Konferencji na rzecz Kobiet pomiędzy wszystkimi zaangażowanymi stronami wśród organizacji międzynarodowych i międzyrządowych i odpowiednimi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego, włącznie z organizacjami pozarządowymi, sektora prywatnego i związków zawodowych, organizacji kobiecych oraz innych organizacji pozarządowych, systemów komunikacji i środków masowego przekazu.

c) Wspomagać partnerstwo i współpracę pomiędzy Rządami, organizacjami międzynarodowymi, w szczególności międzynarodowymi instytucjami finansowymi i organizacjami wielostronnymi, instytucjami sektora prywatnego i społeczeństwem obywatelskim, włącznie z organizacjami pozarządowymi, zwłaszcza kobiecymi i działającymi w społecznościach lokalnych, w celu popierania inicjatyw likwidowania biedy skoncentrowanych na kobietach i dziewczętach.

d) Uznać decydującą rolę kobiet i pozarządowych organizacji kobiecych oraz organizacji działających w społecznościach lokalnych we wdrażaniu *Agendy 21*²², poprzez włączanie perspektywy płci społeczno-kulturowej w formułowanie, planowanie i wdrażanie trwałych mechanizmów zarządzania, programów i infrastruktury w odniesieniu do środowiska i zasobów.

103. a) Promować programy zdrowego i aktywnego starzenia się kładące nacisk na niezależność, równość, współudział i bezpieczeństwo starszych kobiet oraz podejmować związane z płcią badania i programy w celu zaspakajania ich potrzeb.

b) Priorytetowo, zwłaszcza w krajach najbardziej dotkniętych i – tam, gdzie to możliwe – we współpracy z organizacjami pozarządowymi, nasilić edukację, usługi i strategie oparte na mobilizacji lokalnej społeczności w celu ochrony kobiet w każdym wieku przed HIV i innymi infekcjami przenoszonymi drogą płciową, włącznie z rozwijaniem bezpiecznych, przystępnych finansowo, skutecznych i łatwo dostępnych metod stosowanych przez kobiety, takimi jak: środki bakteriobójcze i damskie prezerwatywy, które chronią przed infekcjami przenoszonymi drogą płciową i HIV/ AIDS, dobrowolne i poufne testy na HIV i poradnictwo, promowanie odpowiedzialnych zachowań seksualnych, w tym abstynencji seksualnej i stosowania prezerwatyw, rozwój szczepionek, prostych nisko-płatnych badań diagnostycznych oraz leczenia infekcji przenoszonych drogą płciową przy zastosowaniu pojedynczej dawki leku.

c) Zapewnić dostęp do odpowiedniego i przystępnego leczenia, badań kontrolnych i opieki wszystkim ludziom, w szczególności kobietom i dziewczętom, zakażonym chorobami przenoszonymi drogą płciową lub żyjącym z chorobami zagrażającymi życiu, w tym z HIV/AIDS i towarzyszącymi infekcjami oportunistycznymi, takimi jak gruźlica. Zapewnić inne świadczenia, włącznie z odpowiednim mieszkaniem i ochroną socjalną, zwłaszcza podczas ciąży i karmienia piersią; pomagać chłopcom i dziewczętom osieroconym wskutek pandemii HIV/

22. Raport Konferencji ONZ w sprawie Środowiska i Rozwoju, Rio de Janeiro, 3-14 czerwca 1997, vol. 1, Rezolucja Przyjęta przez Konferencję (publikacja Narodów Zjednoczonych, Sales Nr E. 93.1.8 and errata), rezolucja I, aneks II.

AIDS oraz zapewnić systemy wsparcia uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci kobietom i innym członkom rodziny opiekującymi się osobami z problemami zdrowotnymi, w tym HIV/AIDS.

d) Podjąć skuteczne i szybkie kroki w celu zmobilizowania międzynarodowej i krajowej opinii publicznej w sprawie różnorodnych skutków, jakie problemy narkotykowe na świecie wywierają na kobiety i dziewczęta, oraz zapewnić odpowiednie zasoby na ten cel.

104. Wspierać partnerstwo między Rządami i organizacjami pozarządowymi we wdrażaniu zobowiązań powziętych podczas IV Światowej Konferencji na rzecz Kobiet oraz podczas innych światowych konferencji i szczytów w celu promowania równości płci, rozwoju i pokoju w XXI wieku.

Regionalne Spotkanie Przygotowawcze
na temat Oceny Wdrażania
Pekińskiej Platformy Działania 2000

19-21 stycznia 2000

raport
Europejskiej Komisji Gospodarczej

Tłumaczenie na podstawie:
E/ECE/RW.2/2000/7
4 luty 2000

A. Wprowadzenie

1. Podczas swojej pięćdziesiątej czwartej sesji Europejska Komisja Gospodarcza (ECE) postanowiła zwołać na prośbę Zgromadzenia Ogólnego spotkanie ekspertów na szczeblu międzynarodowym w celu przygotowania oceny w ramach przeprowadzanego w 2000 roku przeglądu dokonań związanych z wdrażaniem pekińskiej *Platformy Działania*.
2. Regionalne Spotkanie Przygotowawcze w sprawie dokonywanego w 2000 roku przeglądu wdrażania pekińskiej *Platformy Działania* odbyło się w Genewie w dniach 19-21 stycznia 2000 roku.
3. Spotkanie zostało zorganizowane we współpracy z Radą Europy, Komisją Europejską, Programem Rozwoju Narodów Zjednoczonych (UNDP) i Funduszem Rozwoju na rzecz Kobiet Narodów Zjednoczonych (UNIFEM). Przygotowania do spotkania były prowadzone w ścisłej współpracy z Działem Awansu Kobiet (DAW) w celu zapewnienia łączności pomiędzy przeglądem regionalnym a globalnym procesem oceny.
4. Przed spotkaniem w dniach 17-18 stycznia 2000 roku odbyła się Sesja Robocza Organizacji Pozarządowych. Sprawozdanie i rekomendacje z Sesji Roboczej zostały załączone do niniejszego raportu (Aneks II)¹.

1. W publikacji zamieszczono tylko jeden z dokumentów zawartych w Aneksie II - *Stanowisko Organizacji Pozarządowych z krajów Europy Wschodniej i Centralnej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw znajdujących się w okresie transformacji.* (przyp. tłum.)

Aneks I

UZGODNIONE WNIOSKI

Preambuła

My, Rządy uczestniczące w Regionalnym Spotkaniu Przygotowawczym Europejskiej Komisji Gospodarczej (ECE), poświęconemu przeglądowi wdrażania *Pekińskiej Platformy Działania* w 2000 roku, potwierdzamy nasze zaangażowanie w realizację wszystkich celów i zadań *Pekińskiej Platformy Działania* i pełnego wdrażania zobowiązań dotyczących wszystkich dwunastu newralgicznych obszarów.

Potwierdzamy również, że główna odpowiedzialność za pełne wdrażanie tych zobowiązań spoczywa na rządach, oraz że promowanie równości kobiet i mężczyzn jest sprawą priorytetową dla społeczności międzynarodowej.

Uznajemy, że – tak jak to zapisano w *Platformie Działania* – prawa kobiet są prawami człowieka. Dlatego też potwierdzamy swoje zobowiązania wynikające z zapisów zawartych w międzynarodowych dokumentach praw człowieka, a zwłaszcza w *Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*, *Deklaracji o likwidacji przemocy wobec kobiet* oraz w *Konwencji Praw Dziecka*.

Uważamy, że prawa człowieka kobiet i dziewczynek są niezbywalną, nieodłączną i niepodzielną częścią praw człowieka i dlatego muszą być promowane, chronione i realizowane na wszystkich etapach życia – w dzieciństwie, okresie dojrzewania, w wieku dorosłym i starszym – a ponadto muszą uwzględniać pełną różnorodność kobiet, uznając, że wiele z nich napotyka dodatkowe bariery z powodu takich czynników jak rasa, język, pochodzenie etniczne, kultura, religia, orientacja seksualna, niepełnosprawność, przynależność do określonej klasy społeczno-ekonomicznej lub grupy ludności rdzennej, migrantek, ludności przemieszczanej lub uchodźczyń.

Zdajemy sobie sprawę, że każdy osobno, a także społeczność międzynarodowa jako całość ponosi główną odpowiedzialność za poszanowanie godności każdego człowieka, opierające się na wzajemnym szacunku

i tolerancji, a tym samym ochronę przed wszelkimi formami przemocy, dyskryminacji i wykluczenia.

Uznajemy, że państwa o gospodarkach znajdujących się w okresie transformacji i kształtujących się demokracjach są wciąż słabe i wymagają szczególnej uwagi oraz wsparcia, zwłaszcza w celu reagowania na niewspółmiernie negatywny wpływ procesów transformacji na życie kobiet i koszty utrzymania. Potwierdzamy także prawo i zdolność kobiet w tych krajach do odgrywania ważnej roli w przewodzeniu i kierowaniu wszelkimi procesami pokojowymi i rozwojowymi, które tam zachodzą oraz potrzebę wspierania ich w tym względzie.

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej będą kontynuować działania mające na celu przezwyciężenie przeszkód i podejmować dalsze kroki na rzecz zapewnienia pełnego i przyspieszonego wdrażania *Platformy Działania*, w tym poprzez promowanie i ochronę wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności, włączanie perspektywy płci społeczno-kulturowej do głównego nurtu wszystkich dziedzin polityki i programów oraz promowanie równego uczestnictwa kobiet i mężczyzn we wszystkich sferach życia społecznego. Działanie takie wymaga między innymi wzmocnienia mechanizmów służących skutecznemu wdrażaniu aktów prawnych na rzecz równości płci, jak również trwałego systemu punktów odniesienia (tzw. *benchmarks*) i monitorowania w celu umożliwienia oceny osiaganego postępu i mobilizowania do dalszych działań.

Uznajemy ważną rolę, jaką organizacje pozarządowe odgrywają we wdrażaniu *Pekińskiej Platformy Działania*, oraz że zasadnicze znaczenie ma to, aby obok organizacji uczestniczących w IV Światowej Konferencji na rzecz Kobiet i tych, które posiadają status konsultacyjny ECOSOC (Rady Gospodarczo-Społecznej ONZ), także i inne organizacje zajmujące się sprawami dotyczącymi awansu kobiet otrzymały akredytację i uczestniczyły w Komitecie Przygotowawczym i Sesji Specjalnej Zgromadzenia Ogólnego poświęconej ocenie pięcioletniego wdrażania *Platformy Działania* co najmniej na takich samych zasadach jak te, które zostały przyjęte wobec pięcioletniego przeglądu dokonań Szczytu Społecznego.

I. KOBIETY I GOSPODARKA

Wprowadzenie

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej potwierdzają swoje wcześniejsze zobowiązania dotyczące równego udziału kobiet i mężczyzn w gospodarce, wyrażone w przeszłości na różnych szczeblach: w *Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet* (1978), w *Regionalnej Platformie Działania Europejskiej Komisji Gospodarczej* (Wiedeń 1994) - rozdziały III C, D i IV C, D; *Pekińskiej Deklaracji i Platformie Działania* (1995) - obszary newralgiczne A i F; w *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ*; *Kopenhaskiej Deklaracji i Programie Działania* (1995), *Wiedeńskiej Deklaracji i Programie Działania* (1993); w *Uzgodnionych wnioskach Komisji Statusu Kobiet w sprawie kobiet i gospodarki* (1997) oraz jej *Rezolucji w sprawie kobiet i ubóstwa* (1997); w Deklaracji MOP z 1998 roku w sprawie podstawowych zasad i praw w miejscu pracy oraz w dalszych dokumentach przyjętych w jej następstwie; w Komunikacie Ministerialnym ECOSOC zatytułowanym *Rola zatrudnienia i pracy w eliminowaniu ubóstwa; uwłasnowolnienie i awans kobiet* (1999) oraz w Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych. Ponadto uzgodniły one, że wszystkie społeczne, gospodarcze i handlowe polityki powinny być spójne i szanować istniejące zobowiązania dotyczące równości płci.

Członkowie Rady Europy i Unii Europejskiej potwierdzają swoje wcześniejsze zobowiązania zawarte m.in. w dyrektywie EWG z 1992 roku w sprawie urlopu macierzyńskiego, dyrektywie EWG z 1996 roku w sprawie urlopu rodzicielskiego, zaleceniu Rady Europy R(96) 5 w sprawie godzenia pracy zawodowej i życia rodzinnego (1996); *Deklaracji w sprawie równości kobiet i mężczyzn jako podstawowego kryterium demokracji* (Istanbul 1997); Europejskiej Karcie Socjalnej Rady Europy i jej zrewidowanej Europejskiej Karcie Socjalnej; oraz rezolucji Unii Europejskiej w sprawie zasad zatrudnienia z 1997, 1998, 1999.

Nowe możliwości:

- Zwiększony udział kobiet w rynku pracy, a w konsekwencji wzrost ich ekonomicznej autonomii; powiększenie się możliwości pracy dla kobiet w związku ze strukturalną transformacją gospodarki, nie wyłączając

procesów globalizacji (zwłaszcza w sektorze usług), pracy we własnych firmach i przedsiębiorczości; wzrastająca świadomość publiczna i poparcie dla ochrony wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności w kontekście rozwijającej się gospodarki globalnej; zwiększające się w niektórych krajach możliwości zajmowania stanowisk średniego lub wyższego szczebla zarządzania; większe możliwości w zakresie wprowadzania środków umożliwiających lepsze godzenie pracy i obowiązków rodzinnych; gwałtowny wzrost udziału kobiet z wyższym wykształceniem w niektórych dyscyplinach przewyższający nawet udział mężczyzn; w niektórych przypadkach nowe szanse dla kobiet na dłuższą i/lub różnorodną karierę oraz dostęp do wszystkich stanowisk decyzyjnych, w szczególności stanowisk decyzyjnych w gospodarce.

Utrzymujące się nadal lub nowe przeszkody:

- Istniejąca nadal segregacja w systemie edukacji i na rynku pracy, skazująca ogromną część kobiet na niskopłatną, wymagającą niewielkich kwalifikacji pracę bez przyszłości, dopuszczająca bardzo mały odsetek kobiet do stanowisk decyzyjnych; globalizacja i restrukturyzacja gospodarki, których wynikiem jest często zmniejszenie się bezpieczeństwa pracy i świadczeń społecznych; utrzymująca się dysproporcja między zarobkami kobiet i mężczyzn; nietypowe formy zatrudniania (praca na czas określony lub doraźna), często bez możliwości wyboru; trudności w monitorowaniu lub egzekwowaniu standardów pracy w środowiskach, gdzie obowiązują tego typu umowy o zatrudnieniu; słabość albo brak w większości krajów systemów ochrony socjalnej dla wielu kobiet zatrudnionych na tych zasadach i dla kobiet bezrobotnych; niedostateczne w niektórych krajach środki zabezpieczenia społecznego dla kobiet w okresie ciąży i opiekujących się małymi dziećmi; niedostateczne zachęcanie mężczyzn do godzenia obowiązków życia zawodowego i rodzinnego; niedostateczne zastosowanie i monitorowanie przestrzegania standardów zdrowotnych i bezpieczeństwa w przypadku zatrudnienia na czas określony i doraźnego; niedostateczna wrażliwość na kwestie płci społeczno-kulturowej na rynku pracy i w instytucjach opieki społecznej; niedostateczne szkolenie i zatrudnianie kobiet w nowych zawodach technicznych i związanych z informacją; niezrównoważony i ograniczony wybór szkoleń zawodowych, co powoduje, że młode kobiety pracują w zawodach bez perspektyw awansu lub niskopłatnych; trudności z zapewnieniem pracy współmiernej do

posiadanych kwalifikacji nawet kobietom z wyższym wykształceniem; mniejsze szanse dla kobiet na rozwój kariery zawodowej i awans; brak mechanizmów przepływu informacji o zatrudnieniu i świadczeniach socjalnych dostępnych dla kobiet; brak pełnej widoczności rodzajów, zakresu i podziału pracy nieodpłatnej, nadal funkcjonujące stereotypy dotyczące ról płciowych prowadzące do niezrównoważonego podziału pracy nieodpłatnej między kobiety i mężczyzn; w krajach Europy Wschodniej i Środkowej (CEE) oraz we Wspólnocie Państw Niepodległych (CIS) kobiety ponoszą większy ciężar restrukturyzacji gospodarczej i jako pierwsze tracą pracę w okresach recesji; w niektórych krajach kobiety są wypychane z sektorów charakteryzujących się szybkim rozwojem; utrata udogodnień w opiece nad dzieckiem wynikająca z likwidacji lub prywatyzacji państwowych miejsc pracy i wzrastające zapotrzebowanie na opiekę ze strony osób starszych niewspółmierne do możliwości; utrzymująca się nierówność w dostępie do szkoleń umożliwiających ponowne zatrudnienie i do aktywów produkcyjnych umożliwiających uruchomienie lub rozwinięcie własnych form przedsiębiorczości.

W obliczu tych trendów można zdefiniować cztery główne wyzwania, którym odpowiadają cztery kluczowe obszary działania w regionie Europy Środkowej i Wschodniej:

A. Eliminowanie dyskryminacji kobiet na rynku pracy

Kierunek strategiczny 1: Dalszy rozwój i stosowanie prawodawstwa i zasad na rzecz eliminacji dyskryminacji kobiet przy zatrudnianiu i w warunkach pracy

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i partnerzy społeczni mają:

- ♦ Dokonać przeglądu barier strukturalnych, prawnych i behawioralnych utrudniających osiągnięcie równości płci na rynku pracy – przegląd ten powinien objąć ważne obszary problemowe, takie jak uprzedzenia co do płci podczas doboru pracowników, nierówne wynagrodzenie za równą pracę lub pracę tej samej wartości, nierówność w dzieleniu pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi między kobietami i mężczyznami, dysproporcje między płciami w zawodowym zdrowiu i bezpieczeństwie pracy; nierówne szanse kariery (tzw. szklany sufit).

♦ W oparciu o przegląd dokonań pracować wspólnie i – tam, gdzie to wskazane – w konsultacji z organizacjami pozarządowymi na rzecz wprowadzenia środków służących usunięciu tych przeszkód i barier. Obejmuje to na przykład: nowe zasady postępowania i działań pozytywnych np. planów równościowych, wprowadzenie aktów prawnych zakazujących, zapobiegających oraz przewidujących zadośćuczynienie za dyskryminację kobiet przy zatrudnianiu i w warunkach pracy, włącznie z dyskryminacją wiążącą się z rolami i funkcjami prokreacyjnymi kobiet; wprowadzenie prawodawstwa zapewniającego równe dla obu płci warunki urlopu rodzicielskiego, umożliwiające i zachęcające ojców, jak też matki, do opieki nad dziećmi; zapewnienie różnym kategoriom profesjonalistów piastujących strategiczne stanowiska przeszkoleń umożliwiających im promowanie równości płci na rynku pracy; sprawienie, aby system opodatkowania dochodów nie był dyskryminujący; zrewidowanie systemów klasyfikacji i oceny stanowisk pracy w celu skutecznego stosowania zasady równej płacy za równą pracę lub pracę tej samej wartości; opracowanie lub – jeśli to konieczne – wzmocnienie strategii i programów zapobiegawczych służących eliminowaniu zagrożeń dla zdrowia i bezpieczeństwa oraz innych czynników niekorzystnie oddziałujących na kobiety; zagwarantowanie rozwoju zawodowego kobietom i mężczyznom zatrudnionym na część etatu wtedy, gdy stanowisko pracy jest dzielone i w przypadku innych form tradycyjnie nietypowego zatrudnienia.

♦ Przyjąć politykę i podjąć środki, także – jeśli to wskazane – ustawodawcze, w celu wyeliminowania molestowania seksualnego w miejscu pracy i kształtowania otoczenia wolnego od jakiegokolwiek wrogości wynikającej z uprzedzeń co do płci, od zastraszania lub dyskryminacji.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, sektor prywatny, partnerzy społeczni, media i organizacje pozarządowe mają:

♦ Organizować publiczne kampanie informacyjne i debaty w celu uwrażliwienia opinii publicznej i odpowiednich podmiotów społecznych na zasadę równego dzielenia obowiązków zawodowych i rodzinnych między kobiety i mężczyzn.

♦ Organizować w instytucjach edukacyjnych i w mediach kampanie i programy, w zakresie zgodnym z wolnością wypowiedzi, mające na celu usunięcie stereotypów i uprzedzeń dotyczących udziału mężczyzn w życiu rodzinnym.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

♦ Zapewnić, by dwustronne i wielostronne porozumienia handlowe i zasady respektowały stosowne międzynarodowe konwencje i instrumenty chroniące i promujące równość płci.

Kierunek strategiczny 2: Likwidacja związanej z płcią segregacji hierarchicznej i horyzontalnej na rynku pracy**Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, sektor prywatny i partnerzy społeczni mają:**

♦ Dokonać analizy głównych przyczyn, dla których procesy tworzenia i likwidacji miejsc pracy związane z okresem przejściowym gospodarki, jej transformacją strukturalną, w tym również globalizacją, w inny sposób wpływają na sytuację kobiet i mężczyzn oraz reagować na te przyczyny.

♦ Wypracować i wdrażać środki służące likwidacji segregacji zawodowej skierowanej przeciwko kobietom, zwłaszcza kobietom o specyficznych potrzebach, poprzez ułatwianie im dostępu do stanowisk pracy odpowiadających ich umiejętnościom, jak również poprzez opracowanie odpowiednich szkoleń zawodowych w celu promowania ich społecznej i zawodowej integracji i rozwoju.

♦ Przywiązywać szczególną wagę do naboru kobiet do tych zawodów, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju i wysokimi płacami, a które tradycyjnie są zdominowane przez mężczyzn – np. finanse, sektor techniczny i inżynieryjny.

♦ Dokonać przeglądu kryteriów stosowanych przy doborze i awansie kobiet i mężczyzn na stanowiska decyzyjne w celu zlikwidowania dyskryminujących barier i znalezienia sposobów skutecznego awansowania kobiet na stanowiska wiążące się z podejmowaniem decyzji.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i partnerzy społeczni mają:

♦ Oferować pracodawcom odpowiednie bodźce, między innymi poprzez podjęcie pozytywnych działań służących rekrutacji i awansowaniu kobiet na stanowiska decyzyjne.

♦ Usunąć bariery utrudniające zrzeszanie się kobiet, co jest kluczowym elementem służącym osiągnięciu rzeczywistych korzyści dla pracowników we wszystkich dziedzinach.

Rządy i instytucje edukacyjne w państwach Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Opracować programy uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci, od szczybla przedszkola i szkoły podstawowej począwszy aż do szkoleń zawodowych i uniwersytetów, w celu przeciwdziałania stereotypowemu podejściu do płci jako głównej przyczynie segregacji w życiu zawodowym.
- ♦ Zwiększyć dostępność edukacji pomaturalnej dla osób, zwłaszcza kobiet, które mają inne osoby na swoim utrzymaniu i/lub należą do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, poprzez takie inicjatywy jak granty, stypendia i sponsorowane programy szkoleniowe.
- ♦ Rozwijać szkolenia zawodowe w celu przewyciężenia horyzontalnej i hierarchicznej segregacji wynikającej z uprzedzeń co do płci na rynku pracy.
- ♦ Uzupełniać wymienione wyżej programy szkolenia programami prowadzonymi poprzez media, a także zachęcać media do przygotowywania audycji promujących równość płci.

Kierunek strategiczny 3: Ustanowienie trwałego systemu monitorowania i ewaluacji

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Ustanowić i stosować wskaźniki służące monitorowaniu i ocenie osiąganego postępu pod względem równego udziału kobiet i mężczyzn na rynku pracy i w życiu rodzinnym.
- ♦ Regularnie składać parlamentom raport z trendów, przeszkód i dobrych praktyk dotyczących równego udziału kobiet i mężczyzn na rynku pracy, w rodzinie i społeczeństwie jako całości.

B. Zwiększanie możliwości zatrudnienia kobiet

Kierunek strategiczny 1: Rozwijanie zdolności kobiet do zatrudnienia

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i partnerzy społeczni mają:

- ♦ Rozwijać pakiety polityk i programów zapewniających dostęp do specyficznych szkoleń, nieustannego kształcenia i przekwalifikowywania, z technikami komunikacji i informacji włącznie, które byłyby dostosowane do potrzeb kobiet odpowiednio do różnych etapów życia i kształtu rodziny.

♦ Wspierać kształcenie dziewcząt w naukach przyrodniczych, matematyce, nowych technikach informacji i przedmiotach technicznych począwszy od wyższego poziomu szkolnictwa średniego i zachęcać kobiety do tego, by rozważały zatrudnienie się w zawodach i sektorach charakteryzujących się dynamicznym rozwojem i wyższymi zarobkami.

Kierunek strategiczny 2: Wspieranie dostępu kobiet do możliwości tworzenia własnych firm i przedsiębiorczości

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

♦ Ułatwiać kobietom tworzenie własnych firm poprzez mechanizmy podatkowe i odpowiednie zabezpieczenie społeczne, uproszczenie procedur administracyjnych i innych środków (takich jak dostęp do kapitału wiążącego się ze szczególnym ryzykiem, systemów kredytowych i innych funduszy) ułatwiających założenie mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw.

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej, sektor prywatny, partnerzy społeczni i organizacje pozarządowe mają:

♦ Wzmocnić umiejętności niezbędne dla rozwoju przedsiębiorczości wśród kobiet poprzez szkolenia, szkolenia uzupełniające i przekwalifikujące, specjalne programy edukacyjne oraz wszechstronne doradztwo i usługi wspierające.

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej, międzynarodowe instytucje finansowe, sektor prywatny, partnerzy społeczni i organizacje pozarządowe mają:

♦ Zapewnić wsparcie techniczne i finansowe organizacjom wspierającym i szkolącym przedsiębiorczynie w tworzeniu małych i średnich przedsiębiorstw.

♦ Zapewnić równy dostęp do kredytów, w szczególności poprzez podnoszenie świadomości społeczno-kulturowych uwarunkowań płci wśród bankierów i innych osób mających wpływ na dostęp do kredytów.

♦ Rozszerzać zasięg informacji po to, by zwiększyć wiedzę o istniejących programach dostępnych dla przedsiębiorczyń i właścielek firm.

♦ Promować równowagę płci w delegacjach handlowych i zapewnić, by interesy przedsiębiorczyń były w pełni uwzględniane.

Kierunek strategiczny 3: Wspieranie zatrudnienia kobiet

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej, partnerzy społeczni i partnerzy społeczni mają:

- ♦ Wprowadzić politykę umożliwiającą kobietom i mężczyznom równoważenie pracy płatnej i nieodpłatnej oraz wypełnianie obowiązków rodzinnych ze szczególnym uwzględnieniem tych, którzy mają specyficzne trudności z osiągnięciem tej równowagi.
- ♦ Wprowadzić dający się negocjować elastyczny czas pracy w celu umożliwienia kobietom i mężczyznom równe dzielenie się obowiązkami wiążącymi się z pracą zarobkową i nieodpłatną.
- ♦ Promować nowe systemy zgodne z zapotrzebowaniem społecznym, aby zapewnić opiekę tym, którzy jej potrzebują, a w szczególności dzieciom, osobom starszym, chorym i niepełnosprawnym.
- ♦ Wspierać pomoc ze strony rządu dla szeregu rozwiązań umożliwiających kobietom i mężczyznom jak najlepszą opiekę nad dziećmi i innymi osobami pozostającymi na ich utrzymaniu oraz promować odpowiednie systemy w celu zapewnienia osobom sprawującym całodniową opiekę możliwość podjęcia pracy lub ponownego zatrudnienia, gdy się na to zdecydują.

C. Promowanie równości płci w systemie opieki społecznej

Kierunek strategiczny 1: Rozwijanie nowego podejścia do ochrony socjalnej w związku z występowaniem nowych trendów w zatrudnianiu (przyrost prac nietypowych, wzrost elastyczności pracy) i zmieniającymi się potrzebami dotyczącymi opieki nad osobami niesamodzielnymi

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej i partnerzy społeczni powinni:

- ♦ Zapewnić odpowiednią ochronę macierzyństwa wszystkim kobietom.
- ♦ Rozważyć rozszerzenie i/lub restrukturyzację świadczeń socjalnych (np. zdrowotnych i emerytalnych) stosownie do potrzeb pracowników zatrudnionych na część etatu, na czas określony lub w inny sposób, z zatrudnionymi w rolnictwie włącznie, którzy w ogóle nie są lub są niedostatecznie objęci istniejącymi systemami.
- ♦ Dokonać przeglądu systemów ubezpieczeń od bezrobocia w celu rozszerzenia go na tych, których systemy te obecnie nie obejmują lub

obejmują w niewystarczającym zakresie – np. pracowników zatrudnionych na czas określony, w niepełnym wymiarze godzin lub pracujących w domu oraz pracowników rolnych.

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej, partnerzy społeczni, władze lokalne i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Budować – tam, gdzie to właściwe – partnerstwo w celu wspierania systemów zabezpieczenia społecznego, które w zależności od swojego charakteru, celów i zasięgu angażowałyby partnerów społecznych (związki zawodowe i pracodawców), instytucje opieki społecznej, władze lokalne i organizacje pozarządowe.

Kierunek strategiczny 2: Zapewnienie odpowiednich świadczeń emerytalnych kobietom starszym

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej i partnerzy społeczni mają:

- ♦ Znaleźć sposoby i środki umożliwiające uwzględnienie w podstawowych systemach emerytalnych lat pracy nieodpłatnej wykonywanej przez kobiety i mężczyzn, łagodząc w ten sposób niekorzystną sytuację osób wykazujących się krótszym okresem pracy zarobkowej, najczęściej z powodu ciężających na nich obowiązków związanych z opieką.

- ♦ Rozważyć także sytuację starszych kobiet, które nigdy nie pracowały zarobkowo, i stworzyć dla nich systemy zabezpieczeń społecznych, tam, gdzie takie systemy nie istnieją.

Kierunek strategiczny 3: Stworzenie dodatkowych sposobów zabezpieczenia społecznego w celu obniżenia społecznych kosztów związanych z okresem transformacji gospodarczej, które ponoszą kobiety starsze w państwach Europy Wschodniej i Środkowej oraz Wspólnoty Państw Niepodległych

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej i partnerzy społeczni mają:

- ♦ Rozszerzyć współpracę z państwami Europy Wschodniej i Środkowej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw po to, by wesprzeć je w ulepszaniu i wdrażaniu polityki opieki społecznej mającej na celu połączenie powszechnego zakresu świadczeń społecznych z pomocą skierowaną do najbardziej narażonych na dyskryminację grup społecznych, włącznie z kobietami ponoszącymi społeczne koszty transformacji.

D. Uwłasnowolnienie kobiet poprzez zapewnienie im dostępu i kontroli nad zasobami

Kierunek strategiczny 1: Monitorowanie wpływu programów likwidowania ubóstwa na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej, międzynarodowe agendy pomocowe (włącznie z Funduszami i Programami Narodów Zjednoczonych) i międzynarodowe instytucje finansowe mają:

- ♦ Ocenic zasięg pozytywnego wpływu, jaki wywierają programy likwidacji ubóstwa na uwłasnowolnienie kobiet żyjących w biedzie, pod kątem dostępu do szkoleń i edukacji, zatrudnienia, ziemi, dochodów, kredytów, kwalifikacji i świadczeń społecznych. Takie oszacowanie wpływu pod kątem społeczno-kulturowych uwarunkowań płci powinno objąć programy likwidacji ubóstwa i dysproporcje w warunkach życia wewnątrz tych krajów.
- ♦ Określić konkretne zmiany w programach likwidacji ubóstwa w świetle powyższej oceny.
- ♦ Opublikować wyniki monitoringu.

Kierunek strategiczny 2: Wspieranie uwłasnowolnienia kobiet

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej, międzynarodowe agendy pomocowe (włącznie z Funduszami i Programami Narodów Zjednoczonych) i międzynarodowe instytucje finansowe mają:

- ♦ Zrewidować, w świetle powyższej oceny, podejścia programów uwłasnowolnienia kobiet i projektów opracowywanych w państwach znajdujących się w okresie transformacji gospodarczej oraz w krajach rozwijających się, tak by skutecznie zapewniały kobietom dostęp do zasobów i kontrolę nad nimi.
- ♦ Zwiększyć środki, lub przynajmniej zwiększyć ich udział, przeznaczone na programy likwidacji ubóstwa mające na celu uwłasnowolnienie kobiet w tych krajach i na współpracę między organizacjami pozarządowymi wspierającymi takie programy.
- ♦ Rozszerzyć współpracę i koordynację między różnymi podmiotami wspierającymi programy, które prowadzą do uwłasnowolnienia kobiet i przyczyniają się do ich ekonomicznej niezależności.

Kierunek strategiczny 3: Wdrażanie perspektywy płci społeczno-kulturowej do głównego nurtu polityki makro-ekonomicznej i społecznej

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

♦ Włączać perspektywę płci społeczno-kulturowej do kluczowych kierunków polityki makroekonomicznej i rozwoju społecznego oraz do narodowych programów rozwojowych poprzez wypracowanie niezbędnych narzędzi analitycznych i metodologicznych oraz mechanizmów monitorowania i ewaluacji.

II. PRZEMOC WOBEC KOBIET I DZIEWCZYNEK

Wprowadzenie

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej potwierdzają swoje wcześniejsze zobowiązania dotyczące zwalczania przemocy wobec kobiet, wyrażone w przeszłości na różnych szczeblach: w *Perspektywicznych Strategiach na rzecz Awansu Kobiet z Nairobi*; w *Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*; w *Deklaracji ONZ w sprawie likwidacji przemocy wobec kobiet* (1993); w *Regionalnej Platformie Działania Europejskiej Komisji Gospodarczej* (Wiedeń 1994) – rozdziały III A i IV B; w *Pekińskiej Deklaracji i Platformie Działania* (1995) – obszar newralgiczny D; potwierdzonej między innymi poprzez *Uzgodnione wnioski Komisji Statusu Kobiet w sprawie przemocy wobec kobiet* (1998); Uzupełnienie do Raportu Specjalnego Komitetu Całej Dwudziestej Pierwszej Specjalnej Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych (dokument „ICPD² plus pięć”) (1999).

Członkowie Rady Europy i Unii Europejskiej potwierdzają odpowiednio swoje wcześniejsze zobowiązania zawarte w: Deklaracji i Rezolucji Ministerialnych Rady Europy w sprawie strategii na rzecz likwidacji przemocy wobec kobiet w społeczeństwie: media i inne środki (Rzym 1993); Haskiej Deklaracji Ministerialnej w sprawie problemu handlu kobietami w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Haga 1997); wnioskach Rady Unii Europejskiej z Tampere (1999) odnoszących się do problemu handlu ludźmi, a w szczególności kobietami.

2. ICPD – Międzynarodowa Konferencja do spraw Ludności i Rozwoju (International Conference on Population and Development).

Postępy:

- Zwiększona świadomość, że przemoc wobec kobiet i dziewczynek nie uznaje się już za sprawę prywatną, lecz kwestię praw człowieka; wzrost zaangażowania w zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet i dziewczynek; ulepszona polityka i rozwój programów, włącznie z uznaniem przez szereg krajów przemoc domowej za przestępstwo, położeniem nacisku na potrzebę pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności; standardy i rekomendacje dotyczące rozwiązywania kwestii przyjętych przez ciała międzyrządowe w regionie; opracowanie krajowych programów działań dotyczących przemocy wobec kobiet i dziewczynek w niektórych krajach członkowskich Europejskiej Komisji Gospodarczej; wzmocniona ochrona dla ofiar i świadków; większa świadomość na poziomie krajowym i międzynarodowym znaczenia problemu handlu kobietami i dziewczynkami; wzrost zaangażowania organizacji pozarządowych w strategię przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewczynek; oraz wzrost liczby mężczyzn, którzy przyjmują odpowiedzialność i działają na rzecz zaprzestania przemocy wobec kobiet.

Przeszkody i bariery:

- Wciąż nieznaną są rzeczywiste rozmiary przemocy i niedostateczną jest ochrona kobiet i dzieci przed przemocą seksualną z powodu małej sprawozdawczości i braku statystyk porównawczych; przemoc domowa, w tym przemoc seksualna w małżeństwie, w wielu krajach Europejskiej Komisji Gospodarczej wciąż traktowana jest jak sprawa prywatna; ustawodawstwo niedostatecznie eliminujące molestowanie seksualne i gwałt, włącznie z gwałtem małżeńskim; niewystarczająca wiedza na temat skutków przemoc domowej, możliwości jej zapobiegania i praw ofiar; nasilenie się praktyki handlu kobietami w regionie; pogłębienie się w gospodarkach znajdujących się w okresie transformacji źródłowych przyczyn handlu kobietami, takich jak ubóstwo i bezrobocie; ekspansja zorganizowanych karteli przestępczych o charakterze ponadpaństwowym; rozszerzenie się tradycyjnego podziału pracy ze względu na płeć na poziomie globalnym, zgodnie z którym kobiety zatrudniane są raczej w sektorach o nienormowanych zasadach zatrudnienia, takich jak przemysł rozrywkowy/sex biznes oraz pomoc domowa, zbliżonej do niewolnictwa pracy w warsztatach stosujących wyzysk oraz innych

form pracy przymusowej; wzrost liczby grup szczególnie narażonych na przemoc, zwłaszcza kobiet i dziewczynek uchodźczyń i osób wysiedlonych w różnych miejscach w regionie objętych konfliktem; nieodpowiednia dystrybucja zasobów publicznych umożliwiających rządowi podejmowanie nowych działań przeciwko przemocy wobec kobiet i dziewczynek; społeczne wykluczenie kobiet ofiar handlu przyczyniające się do tego, że stają się one bardziej narażone na problem narkotyków, zakażenie chorobami przenoszonymi drogą płciową, HIV/AIDS, gwałt i inne formy przemocy; coraz szersze wykorzystywanie technik informacyjnych do promowania sex biznesu.

W celu zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i dziewczynek państwa Europejskiej Komisji Gospodarczej wyraziły gotowość skoncentrowania swoich wysiłków na następujących kluczowych obszarach działania:

A. Promowanie wszechstronnego podejścia do zwalczania wszelkich form przemocy wobec kobiet i dziewczynek

Kierunek strategiczny 1: Przyjęcie podstawowych zasad

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Wyrażać stanowczo swoją polityczną wolę zwalczania wszelkich form przemocy związanej z płcią zgodnie z definicją zawartą w *Pekińskiej Deklaracji* i *Platformie Działania*, oraz zapewnić bezpieczeństwo - jako prawo - wszystkim obywatelom bez względu na płeć zarówno w sferze prywatnej, jak i publicznej.
- ♦ Uznać, że przemoc wobec kobiet, tak w sferze prywatnej jak i publicznej, stanowi pogwałcenie praw człowieka i podstawowych wolności i jest aktem przestępczym oraz zapewnić, by ustawodawstwo, jego egzekwowanie i kary były współmierne do tej przestępczości.
- ♦ Rozważyć przyjęcie polityki „zero tolerancji” dla wszelkich form przemocy wobec kobiet i dziewczynek.
- ♦ Uznać, że przemoc wobec dziewczynek ma specyficzne następstwa i należy do niej podchodzić poprzez lepsze zrozumienie i analizę przemocy wobec dzieci i niepełnoletnich oraz poprzez wprowadzenie w życie odpowiedniego ustawodawstwa.

Kierunek strategiczny 2: Wzmocnienie badań i wymiany informacji na temat przemocy wobec kobiet i dziewczynynek

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej, organizacje regionalne i międzynarodowe, instytucje badawcze, instytucje opieki zdrowotnej i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Promować na szczeblu krajowym i regionalnym wymianę wyników badań i danych statystycznych, jak również informacji na temat najlepszych praktyk i innowacyjnych poczynań podejmowanych w celu zwalczania tej przemocy.
- ♦ Promować i wspierać skoordynowane badania, włącznie z opracowywaniem jednolitych wskaźników dotyczących przemocy wobec kobiet i dziewczynynek, które będą badać naturę, rozmiar i skutki przemocy, w tym jej następstwa dla zdrowia fizycznego i psychicznego, a także analizować wpływ, skuteczność i wynik funkcjonowania praw odnoszących się do zwalczania przemocy.
- ♦ Wypracować międzynarodowy konsensus w sprawie jednolitych wskaźników i sposobów pomiaru zjawiska przemocy wobec kobiet oraz rozważyć utworzenie łatwo dostępnej bazy danych zawierającej statystyki, ustawodawstwo, modele szkolenia, dobre praktyki, zasady etyczne, nabyte doświadczenia i inne zasoby odnoszące się do wszelkich form przemocy wobec kobiet.

Kierunek strategiczny 3: Działania zmierzające do likwidacji przemocy w społeczeństwie

Służby policyjne w państwach Europejskiej Komisji Gospodarczej, organy sądownicze, instytucje edukacyjne, instytucje opieki zdrowotnej, organizacje pozarządowe i media mają:

- ♦ Pracować razem, w sposób interdyscyplinarny oraz prowadzić działania służące zapobieganiu i wczesnemu reagowaniu na przypadki przemocy, zwłaszcza zaś kampanie na rzecz podnoszenia świadomości społecznej, podstawową edukację, włącznie z edukacją seksualną, programy skierowane przeciwko przemocy, programy adresowane do sprawców przemocy oraz egzekwować ustawodawstwo wymierzone przeciwko przemocy.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Dokonać przeglądu i uchylić przepisy prawne dyskryminujące kobiety oraz ustanowić, wdrożyć i wzmocnić prawodawstwo przeciwdziałające wszelkim formom przemocy wobec kobiet i dziewczynek zarówno w sferze prywatnej, jak i publicznej.
- ♦ Przedsięwziąć niezbędne środki prawne w celu likwidacji szkodliwych zwyczajowych i tradycyjnych praktyk, włącznie z zabójstwami honorowymi i okaleczaniem żeńskich narządów płciowych.
- ♦ Zapewnić finansowe i inne wsparcie organizacjom pozarządowym w ich walce przeciwko przemocy, z programami zwalczania przemocy o podłożu rasistowskim wobec kobiet i dziewczynek włącznie.
- ♦ Dokonać przeglądu i uchylić prawa, które kryminalizują homoseksualizm, ponieważ przyczyniają się one do tworzenia klimatu wspierającego przemoc wobec kobiet, które są lesbijkami lub są za nie uważane.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Opracować polityki i protokoły zwiększające bezpieczeństwo ofiar, mianowicie poprzez zacieśnienie współpracy policji i organizacji pozarządowych, oraz zachęcać kobiety i dziewczynki, które padły ofiarą przemocy, do zgłaszania tego policji w celu wszczęcia postępowania karnego.
- ♦ Rozwijać i stale oceniać programy, których celem jest zapobieganie przemocy domowej, poprzez docieranie do potencjalnych sprawców i oddziaływanie na nich poprzez poradnictwo i inne formy wsparcia.
- ♦ Rozważyć możliwość podjęcia skutecznych kroków, między innymi szkolenia dla edukatorów i profesjonalistów pozwalające rozpoznać kobiety i dziewczynki zagrożone przemocą; nastawić się na wsparcie społeczne oraz poradnictwo dla rodzin i dzieci; stworzyć bezpieczne i zapewniające ochronę otoczenie, w którym otwarty dialog, wiedza i poradnictwo mogą mieć miejsce; stworzyć wysokiej jakości informację i poradnictwo z zakresu usług zdrowotnych, ze zdrowiem seksualnym i reprodukcyjnym włącznie, tak aby usługi te stały się integralną częścią programu zdrowia publicznego; ustanowić łatwo dostępne, przyjazne dziecku gorące linie/telefony zaufania podłączone do właściwych służb zapewniających poufność.

B. Zwalczanie przemocy domowej

Kierunek strategiczny 1: Nagłośnienie problemu przemocy domowej i traktowanie jej jak sprawy publicznej

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, instytucje badawcze, instytucje opieki zdrowotnej, organizacje pozarządowe i media mają:

- ♦ Uznać, że przemoc domowa, włącznie z przemocą seksualną i gwałtem, nie jest sprawą prywatną, lecz pogwałceniem praw człowieka i czynem przestępczym, który daje podstawę do oskarżenia.
- ♦ Organizować kampanie publiczne w celu informowania opinii publicznej o niedopuszczalności męskiej przemocy wobec kobiet i podejmować działania zapobiegawcze w celu promowania zdrowych i zrównoważonych związków opartych na równości płci.
- ♦ Upowszechniać dane statystyczne i informacje na temat przemocy domowej i jej wpływu na społeczeństwo, w tym informacje dotyczące odpowiednich regulacji prawnych i możliwości ich egzekwowania.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej instytucje badawcze i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Ustanowić jednolite wskaźniki dotyczące przemocy domowej i stosować je do monitorowania zmian jej rozmiarów, form, rodzajów ofiar i okoliczności jej występowania.

Kierunek strategiczny 2: Rozwój i egzekwowanie praw skierowanych przeciwko przemocy

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Rozważyć uchwalenie i wdrożenie ustawodawstwa definiującego przemoc domową wobec kobiet i dzieci, tak by objęło ono między innymi kazirodztwo, gwałt małżeński, tak zwane zbrodnie "honorowe", wymuszanie małżeństw i znęcanie się nad starszymi kobietami jako przestępstwa kryminalne, których skutkiem jest postępowanie karne.
- ♦ Ustanowić i/lub wzmocnić ustawodawstwo i przepisy skierowane przeciwko wszystkim formom przemocy domowej, w tym przemocy seksualnej, i wzmocnić ich egzekwowanie.
- ♦ Ustanowić przejrzyste dyrektywy dla policji i prokuratorów dotyczące stosunku i sposobu zachowania się wobec ofiar przemocy domowej, włącznie

z ofiarami przemocy seksualnej, jak również przejrzyste procedury odnoszące się do różnych form przemocy w domu.

- ♦ Rozszerzyć specjalistyczne szkolenia dla policji na temat postępowania w sytuacjach przemocy domowej, na przykład poprzez angażowanie osób z doświadczeniem w pracy ze sprawcami tych przestępstw lub z ich ofiarami oraz poprzez zapewnienie szkolenia chroniącego prawa człowieka kobiet.
- ♦ Zwiększyć nabór kobiet do pracy w policji.
- ♦ Zapewnić ofiarom przemocy domowej – tam, gdzie to możliwe i konieczne – dostęp do tłumaczy podczas przyjmowania zgłoszenia o przestępstwie.
- ♦ Zapewnić szkolenia prokuratorom i pracownikom wymiaru sprawiedliwości w celu większego uwrażliwienia na kwestie płci społeczno-kulturowej w przypadkach przemocy domowej i wykorzystywania seksualnego oraz w celu zapewnienia, że takie przypadki będą traktowane w najbardziej właściwy sposób.
- ♦ Zapewnić, aby kary za zachowania charakteryzujące się przemocą dosięgały sprawców, przyczyniając się tym samym do zapobiegania recydywie.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Współpracować z sądownictwem karnym w celu opracowania polityk i protokołów zwiększających bezpieczeństwo ofiar i zachęcających ofiary przemocy domowej do zgłaszania przestępstw władzom w celu wszczęcia postępowań karnych.

Kierunek strategiczny 3: Zapewnienie pomocy i ochrony kobietom i dziewczynkom – ofiarom przemocy

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Doprowadzić do interdyscyplinarnej, wzajemnej współpracy różnych podmiotów (sądów rodzinnych i karnych, władz odpowiedzialnych za ochronę dzieci i młodych ludzi, władz systemu opieki zdrowotnej, organizacji kobiecych) prowadzącej do zapewnienia praktycznego, medycznego, psychologicznego i prawnego wsparcia ofiarom przemocy.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Rozważyć możliwość zapewnienia bezpłatnego poradnictwa prawnego i psychologicznego wszystkim ofiarom przemocy.
- ♦ Opracować i wdrożyć programy służące wspieraniu i ochronie dzieci, zwłaszcza dziewczynek i młodych kobiet będących ofiarami przemocy.
- ♦ Zapewnić schronienie, pomoc medyczną oraz społeczne i psychologiczne wsparcie osobom, które uwolniły się od przemocy.
- ♦ Zapewnić bezpieczeństwo ofiarom poprzez przyjęcie i wprowadzenie w życie prawnych środków ochrony lub poprzez usunięcie sprawcy przemocy z domu, w którym żyją kobiety ofiary przemocy, lub poprzez zapewnienie tym ostatnim możliwości bezpiecznej ucieczki.

C. Zapobieganie handlowi ludźmi, zwłaszcza kobietami i dziewczynkami

Kierunek strategiczny 1: Wzmocnienie praw i ich egzekwowanie

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Potępić handel ludźmi we wszystkich jego formach jako naruszenie podstawowej zasady praw człowieka.
- ♦ Wzmocnić ustawodawstwo krajowe poprzez dalsze definiowanie przestępstwa handlu ludźmi we wszystkich jego fazach oraz poprzez odpowiednie zwiększenie kar, między innymi poprzez konfiskatę zysków (z handlu), grzywny i kary pozbawienia wolności.
- ♦ Podnosić świadomość wśród władz policji i służb granicznych na temat problemu handlu ludźmi i zapewnić im specjalistyczne szkolenia uwrażliwiające na społeczno-kulturowe uwarunkowania płci, po to, by umożliwić im rozpoznawanie przypadków handlu i rozpracowania siatek przestępczych odpowiedzialnych za te przypadki, jak również przyjęcie ofiar i udzielenie im pomocy we właściwy sposób.
- ♦ Rozważyć rozszerzenie istniejących programów ochrony świadków, aby objąć nimi ofiary zeznające przeciwko handlarzom ludźmi.

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej i odpowiednie organizacje (regionalne i globalne) mają:

♦ Przyspieszyć współpracę międzynarodową w ramach bieżących negocjacji w sprawie *Konwencji przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej*, w zakresie przygotowania protokołu zapobiegającego, zakazującego i karzącego handel ludźmi, zwłaszcza kobietami i dziećmi, oraz chroniącego ofiary handlu zgodnie z ich prawami człowieka. Szczególne znaczenie w ramach tego procesu mają następujące elementy: uzgodnienie definicji handlu ludźmi i uznanie go za przestępstwo krajowe i międzynarodowe, zapewnienie zgodności między prawodawstwem krajowym i protokołem oraz ich spójność z istniejącymi traktatami regionalnymi i subregionalnymi.

♦ Ustanowić – tam, gdzie to właściwe – lub wzmocnić specjalne jednostki do zwalczania handlu ludźmi (składające się z kobiet i mężczyzn), zwłaszcza takie, które wchodzi w skład urzędów egzekwujących prawo, w celu promowania koordynacji, specjalizacji, kompetencji i profesjonalizmu.

♦ Nasilić współpracę pomiędzy państwami pochodzenia, tranzytu i przeznaczenia podczas dochodzeń i postępowań sądowych związanych z handlem ludźmi. Taką współpracę należy wspierać skuteczną wymianą informacji, zaangażowaniem międzyrządowego systemu wdrażania prawa i organizacji policyjnych oraz – jeśli to właściwe – organizacji pozarządowych.

Kierunek strategiczny 2: Zapobieganie handlowi

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i instytucje badawcze mają:

♦ Zbadać źródłowe przyczyny handlu ludźmi, zwłaszcza kobietami i dziewczynkami, koncentrując się na: braku edukacji, chronicznym bezrobociu, dyskryminacji, braku żywotnych możliwości ekonomicznych, feminizacji ubóstwa, negatywnych skutkach globalizacji gospodarki, przemyśle związanym z seksem, turystyce związanej z seksem, negatywnych wizerunkach kobiecej seksualności, popycie na prostytutkę i siatkach przestępczych oraz innych zaangażowanych stronach.

♦ Rozwinać strategie, środki i programy w celu eliminowania tego handlu, które wzmocnią pozycję ekonomiczną i społeczną kobiet, będą adresowane do klientów i różnych podmiotów w celu zmniejszenia popytu, zapewnią informacje i wsparcie zaangażowanym kobietom, zwiększą zasoby sprzyjające rozwiązaniu tego problemu.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ We wszystkich krajach, zwłaszcza w krajach pochodzenia, promować:
(a) gospodarcze alternatywy i szanse dla kobiet, włącznie z mikro-kredytami, szkoleniami w zakresie rozwijania biznesu, szkoleniami zawodowymi i poradnictwem pracy; (b) programy promujące udział kobiet w procesach podejmowania decyzji gospodarczych; (c) programy służące zatrzymywaniu dzieci, zwłaszcza dziewczynek, w szkołach podstawowych i średnich; (d) rozwój programów edukacyjnych na temat niebezpieczeństw wiążących się z handlem ludźmi; (e) granty dla organizacji pozarządowych służące przyspieszeniu uwłasnowolnienia kobiet w ich lokalnych i regionalnych, politycznych, ekonomicznych, społecznych i edukacyjnych rolach w swoich krajach.
- ♦ Zapewnić finansowe i inne wsparcie wymienionym wyżej programom w krajach pochodzenia.
- ♦ W krajach pochodzenia upowszechniać/promować świadomość wśród przyszłych migrantek i ich rodzin na temat ryzyka zostania ofiarą handlu poprzez działalność informacyjną i kampanie prowadzone w bliskiej współpracy z organizacjami pozarządowymi i opierające się na doświadczeniach organizacji międzynarodowych w tej dziedzinie.
- ♦ Podjąć kroki zmierzające do zmniejszenia popytu na handel ludźmi, takie jak wspieranie poszanowania godności i nienaruszalności wszystkich osób, w szczególności kobiet i dziewcząt, i zwiększenie publicznej wrażliwości na naruszanie praw człowieka tych osób.

♦ Znaleźć sposoby zwalczania panującej wśród handlarzy i siatek przestępczych zajmujących się handlem ludźmi tendencji do wykorzystywania nowych technik w celu pobudzania obiegu między popytem i podażą.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Doprowadzić do wzajemnej i interdyscyplinarnej współpracy różnych podmiotów (instytucji zajmujących się wdrażaniem prawa, imigracją, sprawami społecznymi, sądowymi, administracyjnymi, organizacji pozarządowych itp.) w celu zwalczania handlu ludźmi.
- ♦ Zwiększyć wiedzę personelu wydziałów konsularnych ambasad na temat handlu, w tym na temat identyfikacji handlarzy, oraz za pośrednictwem broszur i ulotek informować osoby starające się o wizę o niebezpieczeństwach związanych z handlem ludźmi we wszystkich jego formach.

Kierunek strategiczny 3: Ochrona i wspieranie ofiar handlu

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Rozważyć możliwość ochrony ofiar handlu, w ramach regulacji prawnych, przed postawieniem w stan oskarżenia za nielegalny wjazd lub pobyt, biorąc pod uwagę, że są one ofiarami wyzysku.
- ♦ Rozważyć umożliwienie ofiarom handlu, w stosownych przypadkach, pozostanie w kraju przeznaczenia na humanitarnych i pełnych zrozumienia dla ich sytuacji zasadach.
- ♦ Zapewnić kobietom będącym świadkami specjalne wsparcie podczas wnoszenia skargi i składania zeznań w celu ochrony ich życia prywatnego oraz skracać urzędowe procedury i redukować ich traumatyczne skutki.
- ♦ W przypadku repatriacji współpracować ściśle z organizacjami pozarządowymi w celu zapewnienia właściwych warunków powrotu, zwłaszcza tym ofiarom, które zeznają w sprawie i tym, którym to przestępstwo może ponownie zagrozić.
- ♦ Uznać powinność państw pochodzenia dotyczącą udzielenia zgody na powrót swoich obywateli.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Podjąć niezbędne środki dla zapewnienia bezpieczeństwa ofiarom i ich rodzinom oraz dla ochrony ich podstawowych praw poprzez pomoc prawną, społeczną, medyczną, psychologiczną i inną, a także uznać te działania zarówno za cel sam w sobie, jak i sposób ułatwienia współpracy z nimi w celu osądzenia handlarzy i w programach ochrony świadków.
- ♦ Podjąć próby zapewnienia podstawowych świadczeń ofiarom handlu, takich jak schronienie i opieka zdrowotna, w tym usług z zakresu zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego.
- ♦ Opracować politykę i programy służące rehabilitacji i reintegracji zarówno ekonomicznej, jak i społecznej osób, które stały się ofiarami handlu, oraz przeznaczyć odpowiednie zasoby na te programy.

III. KOBIETY I DZIEWCZYNKI W SYTUACJACH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Wprowadzenie

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej (ECE) potwierdzają swoje zaangażowanie na rzecz wcześniejszych zobowiązań dotyczących przemocy wobec kobiet, wyrażanych w przeszłości na różnych szczeblach: w *Perspektywicznych Strategiach na rzecz Awansu Kobiet z Nairobi* (1985), *Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet* (1978), *Deklaracji w sprawie likwidacji przemocy wobec kobiet* (1993), *Regionalnej Platformie Działania dla Europejskiej Komisji Gospodarczej* (Wiedeń 1994) – rozdziały III A i IV A, *Pekińskiej Deklaracji i Platformie Działania* (1995) – obszar newralgiczny E, *Uzgodnionych wnioskach w sprawie kobiet i konfliktu zbrojnego* (1998) popieranym m.in. przez Komisję Statusu Kobiet.

Postępy:

- Uznanie, że pogwałcenie praw człowieka kobiet w sytuacjach konfliktów zbrojnych stanowi pogwałcenie zasad międzynarodowego prawa praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego; wzrost świadomości przemocy związanej z płcią podczas konfliktów zbrojnych; pewien postęp w ustawodawstwie międzynarodowym w tej dziedzinie; wzrost uznania ważności udziału kobiet w zapobieganiu konfliktom, budowaniu pokoju i w sytuacjach po konfliktach.

Zjawiska negatywne:

- Ostatnie konflikty zbrojne o charakterze międzynarodowym i wewnętrznym, których skutkiem jest rosnąca liczba poszkodowanych cywilów, a w następstwie tego wzrost ryzyka, że w sytuacji konfliktów zbrojnych kobiety i dziewczynki padną ofiarą przemocy związanej z płcią; szczególna podatność na te zagrożenia kobiet i dziewczynek niepełnosprawnych i przesiedlonych, starszych kobiet, a także tych, które należą do grup mniejszościowych; pomimo że w 1994 roku planowe i systematyczne gwałty uznane zostały za zbrodnię wojenną, wciąż są często stosowane jako broń wojenna, zwłaszcza podczas ostatnich konfliktów w południowo-wschodniej Europie; inne formy przemocy, takie jak wymuszona migracja, wykorzystywanie seksualne i przymu-

sowa prostytutka; fizyczne i psychologiczne skutki gwałtu, także w postaci traumy psychicznej, wymuszonej ciąży, zwiększonego ryzyka HIV/AIDS oraz odrzucenia przez rodzinę i społeczność; brak odpowiednich warunków zdrowotnych i praw reprodukcyjnych, w tym dostępności skutecznej antykoncepcji; następstwa stosowania pewnych rodzajów broni, np. min przeciwpiechotnych; w następstwie wojny trauma uchodźców i przesiedlonych kobiet i dziewczynek, zwłaszcza wdów, kobiet, na których wymuszono donoszenie ciąży, dziewczynek pozbawionych ojców, matek, które utraciły dzieci lub zostały z nimi rozdzielone, oraz samotnych kobiet pozbawionych opieki jakiegokolwiek państwa, rodziny lub krewnych i narażonych na ciągłe ryzyko zepchnięcia na margines przez społeczeństwo; silny związek między ideologiami szerzącymi nietolerancję, nawołującymi do czystek etnicznych a kulturami, które pozbawiają kobiety praw, oraz naruszanie praw człowieka jako główne źródło konfliktów; ciężka sytuacja ekonomiczna kobieta będąca skutkiem utraty męskich członków rodziny, utraty źródeł utrzymania, domu, własności i ziemi oraz utraty środków do życia; niedostateczne działania na rzecz zaspokojenia specyficznych potrzeb kobiet i ich dzieci podczas i po repatriacji; podczas budowania pokoju i procesów odbudowy kobiety są często nadal wykluczane z udziału w procesach podejmowania decyzji.

W świetle opisanej powyżej sytuacji określono następujące kluczowe obszary działania:

A. Rozwijanie ustawodawstwa międzynarodowego i krajowego skierowanego przeciwko przemocy związanej z płcią i położenie nacisku na jego wdrażanie

Kierunek strategiczny 1: Rozwijanie, przyjmowanie i ratyfikowanie ustawodawstwa

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

♦ Podejmować inicjatywy – gdy to właściwe – w celu zapewnienia pełnego wdrożenia przepisów międzynarodowych instrumentów prawnych odnoszących się do przemocy podczas konfliktów zbrojnych, której podłożem jest płeć (społeczno-kulturowa); rozważyć sposoby wzmocnienia tych zapisów; w tym kontekście zwrócić szczególną uwagę na przemoc wobec kobiet i dziewczynek podczas konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego.

- ♦ W tych krajach, które jeszcze tego nie uczyniły, należy rozważyć przystąpienie do odpowiednich międzynarodowych konwencji oraz rozważyć podpisanie i ratyfikowanie Statutu Rzymskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego i *Protokołu Dodatkowego do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*.
- ♦ Dokonać przeglądu prawodawstwa krajowego w celu zapewnienia – tam, gdzie to konieczne – zaostrezenia sankcji i wszczęcia postępowania karnego przeciwko sprawcom wszelkich form przemocy związanej z płcią zarówno podczas pokoju, jak i podczas konfliktów zbrojnych.

Kierunek strategiczny 2: Wzmacnianie wdrażania prawodawstwa

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Podjąć niezbędne kroki w celu zapewnienia pełnego wdrożenia międzynarodowych zobowiązań dotyczących zapobiegania zbrodniom wojennym oraz zidentyfikowania i osądzenia sprawców przestępstw, których podłożem jest płeć społeczno-kulturowa.
- ♦ Rozważyć zapewnienie skutecznych programów ochrony świadków obejmujących także okres po procesie.
- ♦ Zapewnić odpowiednie szkolenia pracownikom wymiaru sprawiedliwości, wojska, oddziałów pokojowych i odpowiedzialnych za wdrażanie prawa na temat stosowania i monitorowania międzynarodowego i krajowego prawa praw człowieka, prawa humanitarnego i dotyczącego uchodźców oraz standardów, a także skutków, jakie przemoc związana z płcią wywiera na kobiety i dziewczynki.

B. Ochrona i wspieranie ofiar przemocy związanej z płcią w sytuacji konfliktów i po nich

Kierunek strategiczny 1: Zagwarantowanie praw człowieka kobietom i dziewczynkom, które stały się ofiarami przemocy w czasie konfliktów zbrojnych i po nich

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Rozważyć zapewnienie pomocy kobietom i dziewczynkom poszkodowanym przez konflikty zbrojne w celu odzyskania przez nie pozycji politycznej, społecznej, ekonomicznej i prawnej oraz uznania ich równego

prawa do dziedziczenia. Szczególną uwagę należy poświęcić kobietom, które z powodu utraty członków rodziny pozostają w niepewności, tracą swoje prawa i nie przysługuje im pomoc (np. poprzez stworzenie systemu pomocy dla wdów i gospodarstw domowych, na czele których stoją kobiety).

- ♦ Zapewnić kobietom i dziewczynkom poszkodowanym przez konflikty zbrojne pełną informację o ich prawach człowieka zagwarantowanych w prawie międzynarodowym i krajowym oraz możliwość jak najwcześniejszego dostępu do prawnego zadośćuczynienia w przypadku pogwałcenia tych praw.
- ♦ W przypadku repatriacji uchodźców i osób wysiedlonych zapewnić im bezpieczny, dobrowolny i godny powrót do domu lub kraju pochodzenia, uwzględniając specyficzne potrzeby matek z dziećmi, wdów, starszych kobiet i dziewczynek, którym nikt nie towarzyszy.
- ♦ Zapewnić kobietom poszkodowanym przez konflikty zbrojne otrzymanie tak wcześnie jak to możliwe wsparcia, które umożliwiłoby im korzystanie z przysługujących im praw.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Wypracować konsensus i opracować wspólną politykę w celu ułatwienia interwencji tam, gdzie w szczególności łamane są prawa człowieka kobiet i dziewczynek.
- ♦ Stosować międzynarodowe normy w celu zapewnienia równego dostępu i równego traktowania kobiet i mężczyzn w procedurach ustalania statusu uchodźcy i prawa do azylu.

Kierunek strategiczny 2: Ulepszenie programów rehabilitacji i reintegracji

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, organizacje międzynarodowe i pozarządowe mają:

- ♦ Wzmocnić pozycję kobiet uwikłanych w sytuację konfliktów zbrojnych, w tym uchodźczyń i kobiet przesiedlonych, poprzez angażowanie ich w planowanie i zarządzanie działaniami humanitarnymi i zapewnienie, że zostaną beneficjentkami tych programów na równych z mężczyznami zasadach.
- ♦ Wzmocnić lub wprowadzić tam, gdzie nie istnieją, polityki uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci i nastawione na zaspokojenie potrzeb kobiet i dziewczynek w sytuacjach konfliktów zbrojnych i po konfliktach.

- ♦ Rozwijać dalej – po konsultacji z poszkodowanymi kobietami i dziewczynkami oraz kobiecymi organizacjami pozarządowymi – uzgodnione wspólnie wytyczne do działania, integrujące elementy medyczne, psychologiczne i społeczne programów pomocowych dla kobiet i dziewczynek – ofiar wszelkich form przemocy, które będą wykorzystywane przez odpowiednie jednostki rządowe (krajowe i terenowe), organizacje międzynarodowe i pozarządowe.
- ♦ Zagwarantować kobietom i dziewczynom poszkodowanym przez konflikty zbrojne poszanowanie, ochronę i zapewnienie zdrowia seksualnego oraz praw człowieka, praw reprodukcyjnych i prawa do zdrowia. Rządy powinny również zapewnić wsparcie dla usług z zakresu opieki zdrowotnej skoncentrowanym na kobietach.
- ♦ Zaprojektować i wspierać programy służące ekonomicznej reintegracji, w szczególności poprzez podnoszenie kwalifikacji, i programy generujące dochód.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, dwustronne i wielostronne agencje pomocy i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Rozważyć finansowanie i inne formy wsparcia w celu uwłasnowolnienia kobiet lub powołać tam, gdzie nie istnieją, specyficzne narodowe/międzynarodowe fundusze na rzecz uwłasnowolnienia kobiet i organizacji kobiecych po to, by przyczynić się do stworzenia nowych warunków życia dla kobiet po okresach konfliktów, zwłaszcza poprzez zapewnienie im dostępu do: świadczeń medycznych, psychologicznych i innych usług, schronienia, poradnictwa prawnego, jak również do kredytu i szkoleń podnoszących kwalifikacje w celu umożliwienia kobietom odzyskania wiary w siebie.
- ♦ Włączyć perspektywę płci społeczno-kulturowej do wszystkich działań humanitarnych.

C. Tworzenie warunków sprzyjających trwałemu pokojowi

Kierunek strategiczny 1: Uznanie i promowanie roli kobiet we wszystkich procesach pokojowych

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, organizacje międzynarodowe i pozarządowe mają:

- ♦ Uznać i zwiększyć udział kobiet, w tym kobiet zepchniętych na margines, na wszystkich szczeblach podejmowania decyzji i ich wdrażania we

wszystkich procesach pokojowych, procesach zapobiegania konfliktom, rozwiązywania konfliktów oraz osiągania, utrzymania i budowania pokoju.

- ♦ Zapewnić kobietom, w tym kobietom zepchniętym na margines, udział we wszystkich procesach i instytucjach zajmujących się konfliktami i pokojem; zachęca się państwa członkowskie do określenia punktów odniesienia, wskaźników, harmonogramu i procesów monitorowania.
- ♦ Włączyć lokalne organizacje kobiece jako partnerów w procesy projektowania i wdrażania strategii, planów i konkretnych programów.
- ♦ Wspierać budowanie zaufania poprzez wzmacnianie aktywności obywatelskiej, jak również grup działających na rzecz pokoju i pojednania, a w szczególności poprzez pełne włączenie kobiet do tych ruchów.
- ♦ W następstwie konfliktu wspierać zaangażowanie kobiet we wszystkie etapy projektowania, planowania i wdrażania transformacji następującej po konflikcie zamiast zwykłej odbudowy, oraz włączyć perspektywę płci społeczno-kulturowej do głównego nurtu wszystkich podejmowanych środków.
- ♦ Uznać, że kobiety w regionach konfliktów nie są wyłącznie ofiarami konfliktów zbrojnych, ale również partnerkami i osobami wnoszącymi wkład w pokojowe zapobieganie konfliktom i ich rozwiązywanie, budowanie pokoju oraz odbudowę.

Kierunek strategiczny 2: Promowanie pokoju

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Wspierać odbudowę instytucji demokratycznych w regionach objętych konfliktami zbrojnymi, co jest podstawowym warunkiem promowania równości kobiet i mężczyzn.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje międzynarodowe mają:

- ♦ Zapewnić wsparcie rozwojowi zawodowemu i szkoleniom uwzględniającym społeczno-kulturowe uwarunkowania płci, tak by kobiety odgrywały rolę na najwyższych szczeblach; skoordynować działania sieci organizacji pozarządowych działających na rzecz kobiet, młodych ludzi, dzieci i pokoju, zapobiegania konfliktom, centrów zarządzania i opracowywania rezolucji zarządzanym przez organizacje pozarządowe uwzględniające społeczno-kulturowe uwarunkowania płci, w tym przez

organizacje kobiece; zadbać o rozwój i wdrożenie programów uwzględniających społeczno-kulturowe uwarunkowania płci we wszystkich instytucjach oświatowych.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, instytucje badawcze i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Promować badania na temat źródłowych przyczyn przemocy, której podłożem jest płeć (społeczno-kulturowa), i nad świadomością tych przyczyn.

Rządy, instytucje edukacyjne, organizacje pozarządowe i media mają:

- ♦ Promować pokój poprzez kampanie publiczne i programy edukacyjne oraz wspierać równość płci i niedyskryminację poprzez przeciwstawianie się wszelkim formom nietolerancji i rasizmu.

- ♦ Wspierać wymianę programów młodzieży i studentów, zwłaszcza tych obejmujących dziewczęta, pomiędzy krajami i różnymi kulturami w celu promowania wzajemnego zrozumienia.

IV. KOBIETY A WŁADZA I PROCESY PODEJMOWANIA DECYZJI

Wprowadzenie

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej potwierdzają swoje wcześniejsze zobowiązania dotyczące równego udziału kobiet i mężczyzn w procesach podejmowania decyzji, wyrażone w przeszłości na różnych szczeblach: w *Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*, *Planie Działania Związku Międzyparlamentarnego* (1994); *Regionalnej Platformie Działania Europejskiej Komisji Gospodarczej* (Wiedeń 1994) – rozdziały III E i IV E; *Pekińskiej Deklaracji* i *Platformie Działania* (1995) – obszar newralgiczny G; w *Uzgodnionych wnioskach Kobiety a władza i procesy podejmowania decyzji* wdrażanych między innymi przez Komisję Statusu Kobiet (1997).

Członkowie Rady Europy i Unii Europejskiej potwierdzają swoje wcześniejsze zobowiązania zawarte w *Deklaracji Rady Europy na temat równości między kobietami i mężczyznami jako podstawowego kryterium demokracji* (Istambuł 1997); Zaleceniu Rady Unii Europejskiej (96/6/94)

na temat zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w procesach podejmowania decyzji i w *Paryskiej Deklaracji Konferencji Państw Członkowskich Unii Europejskiej* (1999).

Pozytywne zmiany:

- Wzrost liczby parlamentarzystek w tych krajach, w których zwiększyła się świadomość na temat równego udziału, gdzie zaszły zmiany prawne i podjęto pozytywne działania; więcej kobiet uczestniczących w polityce na szczeblu lokalnym w państwach znajdujących w okresie transformacji na skutek demokratyzacji, decentralizacji i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego; w następstwie tego – większe szanse dla tych kobiet nabycia umiejętności przywódczych, doświadczenia, wiedzy i zdolności do pracy w sieciach oraz przejścia do polityki na szczeblu krajowym; w większości zachodnich demokracji – wzrost udziału kobiet w wybieralnych, rządowych i innych mianowanych organach na skutek wprowadzenia takich narzędzi jak ustalanie określonych celów, kwoty, dobrowolne porozumienia oraz inne działania pozytywne; taki rozwój uzyskano dzięki wzrastającej świadomości problematyki płci społeczno-kulturowej, istnieniu mechanizmów instytucjonalnych na rzecz równości płci, wzrastającej asertywności i coraz większym możliwościom kobiet oraz – w niektórych wypadkach – większej woli politycznej; wzrost uznania i dokumentowanie nowej wiedzy i zmian zachodzących w polityce jako wynik udziału kobiet.

Przeszkody i bariery:

- Nadal funkcjonujące uprzedzenia i postawy kulturowe, które wykluczają kobiety z przywództwa, zwłaszcza w niektórych partiach politycznych i państwach; utrzymywanie się rasizmu, dyskryminacji i innych ideologii szerzących nietolerancję, co prowadzi do ograniczenia niektórym kobietom dostępu do organów decyzyjnych z powodu ich kulturowego i etnicznego pochodzenia; w niektórych krajach znajdujących się w okresie transformacji reprezentacja kobiet zmniejsza się; niedostateczna wola polityczna i mobilizacja sił na rzecz wsparcia działań pozytywnych i – tam, gdzie to konieczne – określenia celów służących zwiększeniu udziału kobiet w procesach podejmowania decyzji; niektóre systemy wyborcze są wciąż niekorzystne dla kandydujących kobiet; niedoreprezentowanie kobiet w organach kierowniczych partii, a w

związku z tym ich mniejszy udział w podejmowaniu decyzji w organach wybieralnych i mianowanych; tradycyjne role kobiet jako opiekunek, niewystarczające udogodnienia z zakresu opieki dziennej i opieki rodzinnej oraz brak podziału pracy, co uniemożliwia zwiększenie się udziału kobiet w polityce i innej działalności wiążącej się z podejmowaniem decyzji; nadal funkcjonujące stereotypy, w tym umniejszanie znaczenia kobiet jako decydentek i osiągnięć kobiet przez media; powolne dochodzenie kobiet do stanowisk wiążących się z podejmowaniem decyzji z powodu nieprzejrzystych praktyk doboru oraz wynikający stąd efekt dominacji mężczyzn jako beneficjentów systemu; oraz dodatkowe bariery dla kobiet należących do grup narażonych na różne formy dyskryminacji, takie jak te związane z pochodzeniem rasowym lub etnicznym, religią, wierzeniami, niepełnosprawnością, wiekiem, orientacją seksualną lub przynależnością do ludności rdzennej.

W świetle wyżej opisanej sytuacji można zdefiniować następujące kluczowe obszary działania:

A. Stworzenie sprzyjającego środowiska dla zwiększenia udziału kobiet we władzy i procesach podejmowania decyzji

Kierunek strategiczny 1: Promowanie świadomości publicznej na temat pozytywnej roli i wkładu kobiet na stanowiskach decyzyjnych

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, parlamenty, partie polityczne, media i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Organizować publiczne kampanie informacyjne i debaty w celu podniesienia świadomości opinii publicznej i organów statutowych organizacji politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturalnych na temat zasady równego udziału kobiet i mężczyzn w podejmowaniu decyzji.
- ♦ Wprowadzić perspektywę płci społeczno-kulturowej do wszystkich debat ich organów wykonawczych w sprawach politycznych, ekonomicznych, obrony/pokoju, społecznych, kulturalnych oraz wspierać uczestnictwo ekspertek.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, partie polityczne, instytucje edukacyjne, media i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Organizować kampanie i programy, w tym także dla dziewczynek

i chłopców, mające na celu usunięcie stereotypów i uprzedzeń co do udziału kobiet we władzy i w podejmowaniu decyzji oraz wykazywanie korzyści wynikających z równego uczestnictwa kobiet.

Kierunek strategiczny 2: Ustanowienie systemu monitorowania i ewaluacji opartego na mocnych podstawach

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Ustanowić i stosować wskaźniki służące monitorowaniu i ewaluacji postępu polityki rządu w kategoriach równego udziału kobiet i mężczyzn w partiach politycznych i organach wybieralnych, w tym także na podstawie porównywalnych w skali międzynarodowej danych segregowanych według kryterium płci.
- ♦ Zbierać wyniki badań i informacje na temat przyczyn trudności i osiągnięć w awansowaniu kobiet na wyższe stanowiska i upowszechniać je tak szeroko jak to możliwe.
- ♦ Przedkładać regularnie raporty swoim parlamentom na temat trendów, przeszkód i pozytywnych doświadczeń dotyczących włączania kobiet w procesy podejmowania decyzji.

Międzynarodowe instytucje parlamentarne mają:

- ♦ Wspierać parlamenty państw Europejskiej Komisji Gospodarczej w celu zapewnienia skutecznego systemu monitorowania udziału kobiet w organach wybieralnych.

B. Wspieranie udziału kobiet w partiach politycznych i organach wybieralnych

Kierunek strategiczny 1: Popieranie zmian ustawodawczych i wspieranie pozytywnych działań

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej, parlamenty i partie polityczne mają:

- ♦ Rozważyć ewentualne zmiany w ustawodawstwie (np. w konstytucji lub systemie wyborczym), które sprzyjałyby bardziej zrównoważonemu udziałowi kobiet i mężczyzn w organach wybieralnych i miały na celu pełny i równy ich udział.
- ♦ Rozważyć potrzebę włączenia kobiet o różnym pochodzeniu i doświadczeniach do polityki na różnym szczeblu w celu zbudowania reprezentatywnej

demokracji.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i partie polityczne mają:

- ♦ Rozważyć ustanowienie określonych czasowo celów służących osiągnięciu równego udziału kobiet i mężczyzn w zgromadzeniach wybieralnych na wszystkich szczeblach organizacyjnych partii politycznych.
- ♦ Określić różne opcje służące awansowi kobiet, na przykład dobrowolne porozumienia i działania pozytywne, takie jak kwoty i cele, tam, gdzie to właściwe, oraz wybrać najbardziej przydatne środki, które zapewnią kobietom i mężczyznom równy udział w wybieralnych zgromadzeniach.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej powinny:

- ♦ Wprowadzić – tam, gdzie to możliwe – bodźce zachęcające partie polityczne do rozwijania metod zwiększenia prawdopodobieństwa wyboru kobiet.

Kierunek strategiczny 2: Powiększenie „puli” potencjalnych kandydatek

Partie polityczne i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Zapewnić kobietom dostęp do ukierunkowanych szkoleń, programów mentorskich i informacji z zakresu polityki.
- ♦ Zapewnić kobietom, w tym kobietom o różnym pochodzeniu i doświadczeniach, możliwości zdobycia doświadczenia politycznego poprzez wspieranie ich udziału i stwarzanie sprzyjających warunków do włączania się przez nie do polityki na szczeblu lokalnym i regionalnym, jak również do polityki na szczeblu krajowym.
- ♦ Promować zrównoważony udział kobiet i mężczyzn na stanowiskach decyzyjnych w obrębie swoich organizacji.

C. Wspieranie obecności kobiet na wysokich stanowiskach rządowych i na stanowiskach mianowanych

Kierunek strategiczny 1: Ustalanie celów i promowanie pozytywnego działania dla ich osiągnięcia

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Rozważyć ustalenie harmonogramu osiągania celów służących zwiększeniu reprezentacji kobiet w instytucjach rządowych i na stanowiskach mianowanych, aby zapewnić ich pełny i zrównoważony udział w tych instytucjach.

- ♦ Wspierać stały wzrost liczby kobiet w publicznych komitetach, komisjach i ciałach doradczych na wszystkich poziomach w celu osiągnięcia równego uczestnictwa.
- ♦ Zgłaszać więcej kandydatur kobiecych na wysokie stanowiska w organizacjach międzynarodowych.

Kierunek strategiczny 2: Zapewnienie równych szans podczas procesów mianowania

Rządy państw Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Zapewnić przejrzystość procedur mianowania na wysokie stanowiska rządowe i w innych instytucjach w celu zwiększenia "puli" potencjalnych kandydatek poprzez aktywne przeszukiwanie istniejących sieci kobiet zajmujących decyzyjne stanowiska w stosownych dziedzinach.
- ♦ Udostępnić nowym osobom większą liczbę stanowisk w urzędach publicznych, a w związku z tym sięgnąć do potencjalnych kandydatur kobiecych do obsadzenia tych stanowisk.

D. Promowanie dostępu kobiet do wysokiego szczebla stanowisk decyzyjnych w sferze gospodarczej i społecznej (sektor prywatny, partnerzy społeczni i organizacje pozarządowe)

Kierunek strategiczny 1: Włączanie kobiet do procesów podejmowania decyzji

Pracodawcy, związki zawodowe i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Podjąć niezbędne kroki w celu włączenia kobiet i organizacji kobiecych do wszystkich procesów tworzenia polityki i podejmowania decyzji poprzez konsultacje oraz zwiększony udział kobiet w związkach i innych stowarzyszeniach.

Pracodawcy i związki zawodowe mają:

- ♦ Promować zrównoważone uczestnictwo kobiet i mężczyzn na odpowiedzialnych stanowiskach w obrębie organizacji pracodawców i pracowników, jak również w ich przedstawicielstwach w kontekście negocjacji zbiorowych.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Zachęcać organizacje otrzymujące dotacje rządowe i świadczące usługi publiczne lub realizujące politykę państwa do zapewnienia kobietom

i mężczyznom równego udziału w swoich organach decyzyjnych i równowagi płci w swoich strategiach działania.

Kierunek strategiczny 2: Zapewnienie równych szans w zatrudnieniu i rozwoju zawodowym

Pracodawcy i związki zawodowe mają:

- ♦ Podjąć działania pozytywne, na przykład opracować równościowe plany na rzecz rozwoju zawodowego i równowagi płci na stanowiskach decyzyjnych.
- ♦ Dokonać przeglądu kryteriów stosowanych przy rekrutacji i mianowaniu na stanowiska decyzyjne wysokiego szczebla w prywatnym sektorze i w związkach zawodowych pod kątem zapewnienia równych szans kobietom i mężczyznom.
- ♦ Promować nowe sposoby zarządzania zasobami ludzkimi i organizacji pracy, które ułatwiłyby kobietom dostęp do odpowiedzialnych stanowisk.
- ♦ Promować awans zawodowy kobiet, między innymi poprzez podjęcie środków zmierzających do wyrównania podziału obowiązków zawodowych i rodzinnych między kobiety i mężczyzn.

Pracodawcy, związki zawodowe i organizacje pozarządowe mają:

- ♦ Ułatwić kobietom rozwój zawodowy, w szczególności zaś młodym kobietom i tym, które wracają na rynek pracy, poprzez mentorstwo, kursy przygotowujące, szkolenia i szkolenia przekwalifikowujące.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Uczynić sektor publiczny sektorem modelowym pod względem rozwoju zawodowego kobiet i zrównoważonego podziału stanowisk decyzyjnych, na przykład poprzez określenie celów i wprowadzanie działań pozytywnych.
- ♦ Stymulować i wspierać działania podejmowane przez różne podmioty w celu zapewnienia kobietom i mężczyznom równego udziału przy podejmowaniu decyzji w obrębie swoich organizacji.

V. INSTYTUCJONALNE MECHANIZMY NA RZECZ AWANSU KOBIET

Wprowadzenie

Państwa członkowskie Europejskiej Komisji Gospodarczej potwierdzają swoje wcześniejsze zobowiązania dotyczące instytucjonalnych mechanizmów na rzecz awansu kobiet i włączania problematyki płci społeczno-kulturowej do głównego nurtu, wyrażone w przeszłości na różnych szczeblach: w *Strategiach Perspektywicznych na rzecz Awansu Kobiet z Nairobi*, *Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*, *Regionalnej Platformie Działania Europejskiej Komisji Gospodarczej* (Wiedeń 1994) – rozdziały III F, IV F i V A, *Pekińskiej Deklaracji i Platformie Działania* (1995) – obszar newralgiczny H, w *Uzgodnionych wnioskach Komisji Statusu Kobiet w sprawie mechanizmów instytucjonalnych* (1999) oraz *Uzgodnionych wnioskach Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ w sprawie włączania do głównego nurtu wszystkich kierunków i programów Systemu Narodów Zjednoczonych perspektywy płci społeczno-kulturowej* (1997/2).

Członkowie Rady Europy i Unii Europejskiej potwierdzają swoje wcześniejsze zobowiązania wynikające z Zalecenia R(98) 14 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie włączania do głównego nurtu problematyki płci, Traktatu Amsterdamskiego (1999), a w szczególności jego Art. 3, Rezolucji Rady z 1995 roku i Regulacji Rady nr 2836/98 z 1998 roku w sprawie włączenia problematyki płci do współpracy na rzecz rozwoju oraz Komunikatu Komisji Europejskiej z 1996 roku w sprawie włączenia (kwestii) równych szans dla kobiet i mężczyzn do wszystkich kierunków i działań Wspólnoty Europejskiej.

Pozytywne osiągnięcia:

- Dalszy rozwój w niektórych krajach istniejących instytucjonalnych mechanizmów na rzecz równości płci, ich restrukturyzacja i podniesienie ich znaczenia oraz tworzenie nowych; szersza akceptacja podejścia zakładającego włączanie problematyki płci do głównego nurtu; wzrastająca percepcja równości płci i pełnego korzystania przez kobiety z ich praw człowieka jako samoistnego celu i postępu dla ludzkości; świadomość potrzeby prowadzenia zarówno ściśle określonej polityki na rzecz awansu kobiet, jak i włączania problematyki płci do głównego nurtu tej polityki.

Przeszkody i bariery:

- W niektórych krajach występuje brak, stagnacja lub słabość krajowych mechanizmów; niedostateczne przeznaczenie zasobów finansowych i ludzkich oraz marginalne umiejscowienie w administracji publicznej; w niektórych częściach regionu występuje niedostateczne zrozumienie politycznego znaczenia kwestii równości płci jako kwestii demokracji i praw człowieka; w konsekwencji brakuje politycznej woli i niezbędnych narzędzi dla ustanowienia skutecznych strategii włączania problematyki płci do głównego nurtu, jak również brak jest wdrażania tych strategii; w dużej liczbie państw Europejskiej Komisji Gospodarczej brakuje uznania dla równości płci jako integralnej części dobrego rządzenia, demokracji i praw człowieka; wolny i częściowy postęp we wdrażaniu polityki włączania problematyki płci do głównego nurtu oraz w rozwijaniu i analizowaniu danych statystycznych segregowanych według kryterium płci oraz w prognozowaniu; brak punktów odniesienia i wskaźników równości płci.

Wobec tych trendów można zdefiniować trzy kluczowe obszary przyszłego działania:

A. Wzmocnienie mechanizmów instytucjonalnych na rzecz równości płci

Kierunek strategiczny 1: Wzmocnienie mandatu mechanizmów instytucjonalnych

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ◆ Dokonać rewizji osiągnięć i niedociągnięć mechanizmów instytucjonalnych utworzonych i rozwiniętych od czasu konferencji w Pekinie oraz określić ich wpływ na tworzenie polityki państwowej.
- ◆ Na podstawie powyższych ustaleń podjąć nowe kroki w celu wzmocnienia tych mechanizmów poprzez (i) zagwarantowanie, by ich mandaty, rola i odpowiedzialność były dobrze zdefiniowane i upowszechnione; (ii) wyposażenie ich w niezbędne trwałe zasoby ludzkie i finansowe; oraz (iii) zapewnienie im obecności na najwyższym szczeblu wszystkich resortów rządowych i wszystkich innych organów decyzyjnych, tak by problematyka płci była włączona do głównego nurtu wszystkich obszarów polityki, a odpowiedzialność rządu za politykę równości płci rozciągała się na te obszary.

Kierunek strategiczny 2: Zapewnienie ciągłości działania i wzmocnienie instytucjonalnych mechanizmów oraz polityki włączania problematyki płci do głównego nurtu

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Uznać, że główna odpowiedzialność za włączanie problematyki płci do głównego nurtu polityki spoczywa na rządach.
- ♦ Zapewnić, aby krajowe mechanizmy na rzecz równości płci były umiejscowione na możliwie najwyższym szczeblu politycznym.
- ♦ Zapewnić, że zmiany polityczne nie wpłyną na istnienie, rolę i ważność instytucjonalnych mechanizmów na rzecz równości płci.
- ♦ Zróżnicować mechanizmy krajowe, w tym także – jeśli to wskazane – poprzez utworzenie stanowiska rzecznika, oraz wzmocnić je poprzez instytucjonalne usytuowanie.

Kierunek strategiczny 3: Zapewnienie wsparcia krajowym mechanizmom w krajach o gospodarkach znajdujących się w okresie transformacji i krajach rozwijających się

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje pozarządowe z Europy Zachodniej i Ameryki Północnej mają:

- ♦ Wspierać budowanie potencjału w tych krajach, w których mechanizmy są słabe lub są niedostatecznie rozwinięte, poprzez przeznaczenie zasobów jeśli to wskazane – wykwalifikowanym ekspertem krajowym, w tym organizacjom pozarządowym i innym organizacjom w społeczeństwie obywatelskim, co zapewni środki finansowe i/lub ekspertyzy wspierające na przykład programy szkoleniowe, podróże studyjne, wymianę pracowników i wizyty o charakterze doradczym.

B. Rozwijanie narzędzi w celu wzmocnienia i monitorowania polityki równościowej

Kierunek strategiczny 1: Rozwijanie systemu monitorowania polityki równości płci i włączania problematyki płci społeczno-kulturowej do głównego nurtu

Mechanizmy krajowe rządów Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Proponować harmonogram polityki dotyczącej inicjowania ustawodawstwa odnoszącego się do równości płci i tworzenia niezależnych instytucji, tak by zapewnić skuteczne wdrażanie i monitorowanie tego ustawodawstwa, tam, gdzie to wskazane.

- ♦ Zachęcać sektor prywatny i partnerów społecznych do ustanawiania mechanizmów i przyjmowania planów działań pozytywnych i planów dotyczących równości płci.

Rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej i organizacje wielostronne mają:

- ♦ Gromadzić i analizować porównywalne dane statystyczne segregowane ze względu na kryterium płci.
- ♦ Przyspieszać pracę nad ustanowieniem zestawu możliwych do zaakceptowania i porównywalnych wskaźników jakościowych i ilościowych w celu rozwoju, monitorowania, upowszechniania i oceny wdrażania polityki związanej z płcią.
- ♦ Ustanowić szereg punktów odniesienia związanych z płcią i określonych w czasie celów w kluczowych obszarach polityki na szczeblu krajowym i międzynarodowym oraz stosować je do monitorowania postępu, a także szeroko udostępniać te informacje opinii publicznej.

Mechanizmy istniejące w rządach Europejskiej Komisji Gospodarczej, sektorze prywatnym i partnerach społecznych mają:

- ♦ Ustanowić plany dotyczące równości płci tam, gdzie one nie istnieją, i regularnie oceniać ich realizację.

Kierunek strategiczny 2: Lobbying na rzecz uwzględnienia perspektywy płci w procesach rozdzielania zasobów

Mechanizmy wewnątrz rządów Europejskiej Komisji Gospodarczej (międzyministerialne i ministerialne) mają:

- ♦ Zbadać z perspektywy płci społeczno-kulturowej sposób przeznaczania środków budżetowych wewnątrz i między wszystkimi sektorami rządowymi i na tej podstawie doradzać planującym budżet podjęcie prac zmierzających do takiego kierowania zasobów, by uwzględniało ono społeczno-kulturowe uwarunkowania płci i zapewniało niezbędne zasoby finansowe i ludzkie do osiągnięcia celów związanych z równością płci.

Kierunek strategiczny 3: Korzystanie z dobrych doświadczeń we włączaniu problematyki płci do głównego nurtu

Mechanizmy w rządach Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Regularnie dokumentować dobre doświadczenia i nauki płynące z podejmowanych działań oraz dzielić się nimi podczas wdrażania strategii

włączania problematyki płci do głównego nurtu do procesów tworzenia polityki.

- ♦ Z powyższych dobrych doświadczeń wyciągnąć wnioski i przebadać poszczególne przypadki związane z włączaniem problematyki płci do głównego nurtu; upowszechniać je wśród odpowiednich decydentów i wykorzystać - na przykład - jako podstawę szkoleń dla urzędników.

C. Wzmacnianie współdziałania mechanizmów instytucjonalnych na rzecz równości płci i społeczeństwa obywatelskiego

Kierunek strategiczny 1: Tworzenie porozumienia między różnymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego poprzez regularny dialog

Mechanizmy krajowe i rządy Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Utworzyć kanały komunikowania się z różnymi podmiotami na szczeblu lokalnym, regionalnym i międzynarodowym - organizacjami kobiecymi i innymi organizacjami pozarządowymi, związkami zawodowymi, organizacjami pracodawców, stowarzyszeniami konsumentów, innymi jednostkami gospodarczymi i społecznymi, instytucjami akademickimi i mediami - po to, by korzystać z ich wiedzy i doświadczenia, jak również w celu uzyskania wsparcia dla promowania równości płci i praw człowieka kobiet i korzystania z ich wpływu na organa decyzyjne.

- ♦ Wzmocnić te więzi i zapewnić ich trwałość poprzez ustanowienie regularnego dialogu pomiędzy podmiotami rządowymi i pozarządowymi; objąć tym dialogiem kobiety o różnym pochodzeniu i doświadczeniu i mające różne interesy.

- ♦ Zachęcać młode kobiety do współuczestnictwa.

Organizacje pozarządowe i instytucje badawcze mają:

- ♦ Dzielić się doświadczeniami i upowszechniać wyniki swoich badań wśród mediów, partnerów społecznych, instytucji edukacyjnych i władz rządowych po to, by te różne podmioty społeczne uwzględniały je w swojej polityce i działaniach.

- ♦ Organizować się wokół poszczególnych zagadnień płci (społeczno-kulturowej) i kontaktować się ze stosownymi instytucjami krajowymi w celu przedyskutowania stanowisk, poglądów i propozycji dotyczących tych tematów.

♦ Wzmocnić wymianę doświadczeń ponad granicami i między subregionami, pomiędzy organizacjami świadomymi społeczno-kulturowych uwarunkowań płci, w tym organizacjami kobiecymi.

Kierunek strategiczny 2: Wspieranie działalności organizacji społeczeństwa obywatelskiego

Mechanizmy w rządach Europejskiej Komisji Gospodarczej mają:

- ♦ Zapewnić wsparcie finansowe i techniczne autonomicznym organizacjom i instytucjom, zaangażowanym w pracę w sieciach, badania, analizy i ewaluację problematyki i działalności dotyczącej płci społeczno-kulturowej oraz wykorzystywać ich doświadczenia do ulepszenia strategii i programów.
- ♦ Zapewnić społeczeństwu obywatelskiemu dostęp do danych statystycznych i informacji dotyczących problematyki płci społeczno-kulturowej.
- ♦ Zachęcać media do usuwania stereotypów płci i promowania pozytywnych wizerunków relacji między kobietami i mężczyznami oraz dziewczynkami i chłopcami.

Aneks II*

Stanowisko Organizacji Pozarządowych z krajów Europy Środkowej i Wschodniej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw znajdujących się w okresie transformacji

My, kobiety z krajów Europy Środkowej i Wschodniej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw, apelujemy do przedstawicieli państw członkowskich Europejskiej Komisji Gospodarczej, aby problemy i rekomendacje dotyczące naszego regionu zostały w pełni uwzględnione.

W szczególności zwracamy uwagę na następujące problemy:

- Systemy demokratyczne w naszym regionie są jeszcze słabe – często brakuje im struktur, mechanizmów, systemu egzekwowania odpowiedzialności, przejrzystości oraz trwałości. Na forach politycznych i forach podejmowania decyzji jest mała reprezentacja kobiet i kobiecych organizacji pozarządowych. Ochrony praw kobiet nie gwarantuje się z wielu powodów, w tym ze względu na brak mechanizmów instytucjonalnych, ograniczone możliwości, niezrozumienie wagi aspektów płci społeczno-kulturowej we wszystkich obszarach polityki, brak zasobów finansowych oraz słabą wolę polityczną. Co więcej, w naszych krajach brakuje skutecznych środków prawnych i mechanizmów instytucjonalnych służących ochronie praw człowieka kobiet i równości płci.
- Naszym wspólnym spadkiem po poprzednim systemie politycznym jest brak doświadczenia władz krajowych i lokalnych w zakresie współpracy ze społeczeństwem obywatelskim. Wiele z nich jeszcze nie uznało roli, jaką odgrywają kobiece organizacje pozarządowe. Godnym odnotowania jest jednak fakt, że w ciągu krótkiego okresu organizacje kobiece stały się widocznymi i zadeklarowanymi przedstawicielkami społeczeństwa obywatelskiego. W niektórych przypadkach organizacje pozarządowe zapewniają świadczenia bez odpowiedniego wsparcia ze strony rządu, w tym także finansowego.

* W publikacji zamieszczono tylko jeden z dokumentów zawartych w Aneksie II – *Stanowisko Organizacji Pozarządowych z krajów Europy Wschodniej i Środkowej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw znajdujących się w okresie transformacji* (przyj. tłum.).

- W związku z poszukiwaniem nowych tożsamości narodowych pojawiły się siły opowiadające się zdecydowanie za patriarchalnymi tradycjami i modelami pozbawiającymi kobiety praw i ograniczającymi ich rolę w społeczeństwie. W niektórych krajach kobiety są relegowane do sfery prywatnej, odsyłane z powrotem do obowiązków domowych. Ponadto, jako że nowe demokracje pozwalają na większą swobodę i ekspresję religijną, są tacy, którzy te wolności wykorzystują do ograniczania praw kobiet.
- Możliwości ekonomiczne kobiet kurczą się w porównaniu do sytuacji mężczyzn. W niektórych krajach kobiety w pierwszej kolejności tracą pracę i jako ostatnie znajdują nowe zatrudnienie. Wiele kobiet wykonuje prace, w których nie wykorzystuje się ich wykształcenia i kwalifikacji zawodowych. Wiele „szarpie się” w sektorze nieformalnym bez świadczeń i ochrony. W niektórych krajach kobiety są często narażone na molestowanie seksualne, gdy walczą o utrzymanie pracy. W większości krajów w naszym regionie nie ma dostatecznych ram prawnych, które gwarantowałyby równość płci i chroniły kobiety przed dyskryminacją ze względu na płeć i przed molestowaniem seksualnym w miejscu pracy.
- Proces prywatyzacji w naszym regionie często ma negatywny wpływ na sytuację kobiet – zarówno pod względem dostępu do aktywów, jak i z uwagi na praktyki stosowane przez sektor prywatny. Co więcej, rządy nie monitorują wpływu, jaki ten unikalny proces historyczny wywiera na społeczno-kulturowe aspekty płci.
- Starsze osoby cierpią dziś z powodu szybko postępującego ubożenia wynikającego z wykruszania się i kurczenia systemów zabezpieczenia społecznego. Kobiety w regionie stoją w obliczu zagrażającego im ubóstwa, ponieważ bezrobocie kobiet, zbyt niski wskaźnik aktywności zawodowej oraz zatrudnienie w sektorze nieformalnym w okresie transformacji pozbawiają je należnego im prawa do otrzymywania równych świadczeń emerytalnych i do starzenia się z godnością.
- Wymagający natychmiastowej reakcji charakter konfliktów zbrojnych zagraża demokratycznym przeobrażeniom w państwach objętych konfliktem i sąsiadujących z nimi, ponieważ powoduje przekierowanie międzynarodowych zasobów od potrzeb związanych z rozwojem do potrzeb procesów budowania i utrzymania pokoju.

- W następstwie upadku komunizmu i niewykształcenia się nowej tożsamości nastąpił nagły wzrost nacjonalizmów, który stał się zagrożeniem dla tolerancji, pokoju i różnorodności w naszym regionie. Te siły udowodniły już swój destabilizujący charakter. Zniszczyły życie wielu ludzi i stwarzają ciągłe zagrożenie. Potrzebne są środki wspierające pozytywne wykorzystanie edukacji i mediów do wzajemnego zrozumienia i pojednania.
- Szerzy się przemoc wobec kobiet. Do tej pory rządy nie podjęły odpowiednich działań w celu zwalczania i zapobiegania przemocy oraz zapewnienia zasobów na edukację, tworzenie schronisk oraz pomoc prawną, psychologiczną i medyczną dla jej ofiar. Co więcej, prawo niedostatecznie chroni kobiety. W sytuacjach, gdy próbuje się zaufać prawu, kobiety często przekonują się, że sądy i instytucje, które je egzekwują, nie są przygotowane do uwzględnienia podczas jego wdrażania społeczno-kulturowych uwarunkowań płci.
- Społeczeństwo obywatelskie jest młode, niedoświadczone i niedofinansowane. Szybko obniżający się poziom wsparcia ze strony państw członkowskich Europejskiej Komisji Gospodarczej, organizacji międzynarodowych i sponsorów zagraża wdrażaniu w naszych krajach celów i zobowiązań zawartych w *Pekińskiej Platformie Działania*. Podczas gdy wcześniej to siły polityczne odbierały głos kobietom, teraz ich głosy mogą zostać wyciszone z powodu niedostatecznych zasobów. Apelujemy do organizacji i państw sponsorujących, by włączyły organizacje kobiece jako równe partnerki do wszystkich negocjacji i pomocy; by wspierały włączanie problematyki płci do głównego nurtu wszelkiej pomocy zagranicznej oraz by utrzymały, a nawet wzmocniły, techniczną i finansową pomoc dla krajów w okresie transformacji i organizacji pozarządowych, aby umożliwić im osiągnięcie ich celów. Pozycję kobiet w naszym regionie można wzmocnić poprzez zapewnienie im równego partnerstwa ze sponsorami i innymi partnerami z Europejskiej Komisji Gospodarczej. To właśnie takie partnerstwo stwarza kobietom oraz kobiecym organizacjom pozarządowym możliwość budowania umiejętności, które służyć im będą na arenie publicznej.
- W całym naszym regionie warunki ekonomiczne powodują, że wiele kobiet staje się migrantkami we własnych krajach. Wzrost ubóstwa

w naszym regionie stwarza potrzebę podjęcia specjalnych środków na rzecz ograniczenia biedy wśród kobiet wiejskich i migrantek wewnętrznych. Ponadto szczególnie kobietom poszukującym zatrudnienia grozi ryzyko zostania ofiarą handlu kobietami. są też one narażone na inne formy wyzysku.

- Zdrowie kobiet, zwłaszcza zdrowie reprodukcyjne – które stanowi główną podstawę korzystania przez kobiety z praw człowieka – jest poważnie zaniedbywane. Co więcej, prawa reprodukcyjne kobiet, zwłaszcza prawo do legalnej i bezpiecznej aborcji oraz dostęp do usług z zakresu planowania rodziny i edukacji seksualnej, są stale kwestionowane. Ten brak informacji i edukacji zwiększa zagrożenie HIV/AIDS wśród kobiet w naszym regionie.
- Po wcześniejszych regionalnych spotkaniach przygotowawczych kobiety z organizacji pozarządowych w naszym podregionie doceniają wagę pełnego i skutecznego uczestnictwa na wszystkich szczeblach międzynarodowych. Kobietom z naszego regionu brakuje doświadczenia z organizacjami międzynarodowymi i procesami zachodzącymi na szczeblu międzynarodowym. Pomocnym byłoby podjęcie starań służących utworzeniu przestrzeni politycznej, w której mogłybyśmy współpracować z pozostałą częścią regionu Europejskiej Komisji Gospodarczej.
- Z powodu wieloletniego odizolowania od społeczności międzynarodowej kobiety z organizacji pozarządowych nie są dziś przygotowane do skutecznego wypowiedzania się, jak również do osiągania wzajemnego zrozumienia w językach angielskim i francuskim. Przez wzgląd na kobiety ze Wspólnoty Państw Niepodległych apelujemy do społeczności międzynarodowej o zrozumienie i uwzględnienie naszej potrzeby regularnego tłumaczenia na język rosyjski (w mowie i piśmie) podczas wszystkich międzynarodowych i regionalnych konferencji.

My, kobiety z krajów znajdujących się w okresie transformacji, chcemy w pełni uczestniczyć w budowaniu rzeczywistych demokracji. Ciężko pracujemy nad stworzeniem kultury pokoju. Apelujemy do rządów i społeczności międzynarodowej, by służyła nam pomocą przy współpracy z naszymi rządami na rzecz promowania i ochrony praw człowieka kobiet i równości płci.

Wydawca:

Stowarzyszenie Kobiet na rzecz Równego Statusu Płci – Pekin 1995

Koalicja Karat

zrzeszająca organizacje działające
na rzecz równego statusu płci z Europy Środkowej i Wschodniej
w ramach projektu regionalnego przetłumaczyła i wydała
dokumenty „Pekin + 5” w następujących językach:
albańskim, bułgarskim, czeskim, macedońskim, rosyjskim,
rumuńskim, serbskim, słowackim i węgierskim.

(W Mołdawii wydano je w dwóch językach:
rosyjskim i rumuńskim)